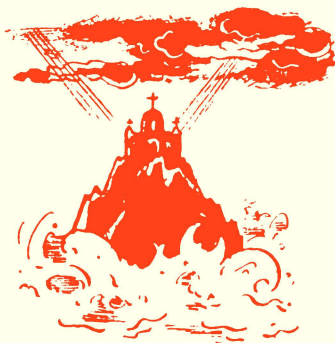

A Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter 170/1946 sz. hozzájárulásával
az Esztergomi Főegyházmegyei Hatóság 1685/1947 sz. alatt tan-
könyvül engedélyezte.

ENDREFALVY

Igazság és élet

Katolikus hitvédelem

SZALÉZI MŰVEK

IGAZSÁG ÉS ÉLET

ENDREFALVY OTTÓ

IGAZSÁG ÉS ÉLET

KATOLIKUS HITVÉDELEM

SZALÉZI MŰVEK

Deus lux est.
Világosság az Isten.
Szt. János I. lev. 1, 5.

Nihil obstat. Carolus Szitkey Soc. Sal. censor dioecesanus. **Imprimatur. No.**
4096/1946. Vacii, die 26-a Augusti 1946. † Josephus Episcopus.

Szalézi Művek, Don Bosco nyomda, Rákospalota. (Felelős: Kenéz János.) — 9706.

Előszó

Igazság és élet

Előszó egy hiányzó hittankönyvhöz.

Hittanunk: hatalmas oszlopok, kőfalak, meleg oltár — erő, arány és szépség. Csak éppen a kupola hiányzik és helyette bádogtető fejezi be az egészet a középiskola utolsó osztályában. Szélfogónak, vihartörőnek készült apologetikánk, csakhogy azóta megfordult a szelek járása. Valljuk be: a régi apologetikával a hittanár nem tud mit kezdeni és a nagydiák csodálkozva, botránkozva lapozza s ha hite nem is, de lelkesedése elvérzik a számára idegen témákon s beállításokon. Mikor forgalomban levő apologetikáink íródtak, akkor a felvilágosodás népszerűsödése, a természettudomány és technika gyors fellendülése folytán a katolikus dogma egyidőre defenzívába szorult. A darwinizmus, materializmus olyan nagyszerűen megmagyarázott minden világrejtélyt s hit-titkokban hinni, szellemről, Istenről beszélni nem látszott modernnek s tudományosnak szellemi középosztályunk körében. Azóta azonban a természettudomány nagy divatja lejárt, megszűnt az istentagadó világnézet és valláspótlék szerepe, újra csendes, szerény s szorgalmas szaktudománnyá vált. A szellemtudományok becülete megnőtt és a keresztény filozófia igazságaira jutnak el más utakon, más bölcselők, sőt az atomfizika tapogatózásai is mintha ugyanerre tartanának. Azt meg saját bőrén tapasztalta a háborúban az új nemzedék, hogy a technika nem boldogító új isten, hanem inkább démon.

Akármilyen nagyot esett is az iskola színvonala a háborús kiesés folytán és ha a diák nem ismerheti még a tudomány járását, azt érzi, hogy a régi apologetika nagy nehézségein és problémáin már túl vagyunk. Azt nem tudja talán a diák, hogy már a századfordulón, 1901-ben is a természettudomány kétszázhatvan vezető szelleme közül 92% hívő volt és csak 2% istentagadó materialista. (Dennert: Die Religion der Naturforscher.) De érzi, hogy a katolikus igazság ma már offenzívába lendült. Sőt talán nem is támad, csak egyszerűen van, mint a levegő, a napfény, az igazság. A dogma kikerült a természettudományos elméletekkel és többé-kevésbé biztos adatokkal való ellenérvelések zsákutcájából. A korszerű apologetika pozitív. Tankönyveink viszont még mindig a negatív korszak terheltségeit hordozzák magukon, hadakoznak tévedésekkel, ismertetnek ellentétes s talán tudományosan is túlhaladott természettudományos elméleteket, cáfolnak, csak éppen a katolikus igazság kibontásában rejlő nagy erőt nem veszik

észre. A diáknak ez nem kell, unalmas és hitet nem ad. Nem taníthatnánk az apologetika címszó alatt egy kicsit több és inkább hittant?!

Már az is zavarba ejti a fiatal lelket, ha hittankönyve véd valamit. A fiatalság a támadás, a lendület, az élet. Ontudatot a gazdagság, az érték, az életerő s a győzelem ad. A jó hitvédelem saját gazdagságunk számbavétele, igazságaink értékének és életerejének megmutatása. Ez adja a szellemi fölény érzését, ez indít erőteljes és szép életre. A korszerű apologetika: az igazság és élet könyve. A szaktudományok nehézségeit intézze el a szaktudomány, majd halad a tudomány és sok nehézség megszűnik. Elég, ha tudom, melyek a krisztusi tanítás biztos igazságai, és az azokból folyó biztos következtetések. Részletekben, olyan területeken, ahol a tudomány még kutat és csak nagyszerű elméleteket gyárt, csak az egyoldalú propaganda jöhet hitigazságokat megdöntő „eredményekkel”. A hit néhány alapvető, Istentől adott igazságon épül. Ezek körülcövekelik világszemléletünket s ezeken belül a tudomány hadd szője a maga nagy természetből ellesett mintáit. Az apologetika nem előre akarja a tudomány eredményeit befolyásolni s ne kullogjon a tudományos felfedezések nyomában. Hitigazságokat tanítsunk, ne emberi okoskodásokat hol sáncokat lehet elfoglalni és bástyákat kell feladni váltakozó sikerrel.

Mindig megmaradnak azonban az apologetika nehézségei gyakorlati téren. Ezek a szív és az erkölcs nehézségei. Az emberi önzésből, kényelmességéből, alacsonyabb szenvedélyekből, a szív eretnokségeiből fakadó nehézségek örökké támadásra indulnak a hitigazságok ellen, épügy, mint ahogy a féligazságok s ferdítések erőszakos és nagyhangú rákényszerítése a tömegekre földi hatalomvágyból s haszonlesésből örökké ostromolják a krisztusi sziklát. Ne becsüljük azonban túl ezeket a támadásokat és nehézségeket! A fiatalság mindig a szabadság és a haladás oldalán van. Kibújjik a szellemi kényszer alól, s az igazság felé tör. Csak meg kell mutatni neki az igazságot, csak fel kell fedeztetni vele. Ne becsüljük le a fiatalságot, bízunk benne, hogy nem a szellemi ócskavas kell neki, amit a kultúra szélének Teleki-terén árulnak s kínálnak neki. Ezért lejárt világnézeti frázisokra, népies szólásokra, ellenvetésekre s jelszavakra elég mellékesen és apróbetűben felelni. És jelszavakat jelszavakkal, népies támadást népies fogalmazásban lehet csak megverni s leküzdeni. Viszont az apologetikában erre is szükség van, nemcsak a szellemi színvonal általános esése miatt, hanem hogy híveink oldalt és lefelé, az alacsonyabb szellemi szinten állók felé is meg tudjanak felelni s csattanósan tudjanak megfelelni áligazságokra, olcsó szellemességekre, egyoldalú támadásokra. A rosszindulatot és ostobaságot nevetéssé kell tenni, az igazság magában nem sokat használ el- lene.

Egyet azonban nem szabad elfelejtenünk: a hit nehézségei többnyire nem az észben, hanem a szívben vannak, a kényelmes és rosszrakészséges emberi akaratban, mely igazolást keres kényelmességére, önzésére, hataloméhségére, élvezetvágyára. Eggyel több ok ez arra, hogy az igazság védelmét az igazság szerint való

életre való neveléssel kössük össze a középiskola legfelső osztályában is s necsak elméleti védekezést adjunk a jelen vagy mult támadásai ellen, hanem elsősorban a krisztusi alapvető igazságok összefoglalását, mélyebb feltárását s erőteljes indítást a hitből való életre. Fiúknál az erőteljes élet, lányoknál a szép élet jelenti a krisztusi szó megvalósítását: „Azért jöttem, hogy életük legyen és teljesebben legyen.”

Lehet-e megszokott sablónoktól elszakadni, ki merne és tudna, alakuló korban új hittankönyvet írni? Az első tétovázó lépést ebbe az irányba mégis talán már meg kellett tennünk.

Budapest, 1946.

A Szerző.

Bevezetés

1.

A hit és hitvédelem

Ahogy az épület az alapzaton nyugszik, a fa gyökeréből táplálkozik, úgy a hit alapja és gyökere a keresztény életnek. Az igaz hit a boldogságra vezető út, Istenért tett érdemszerző jócselekedeteink a lépések a mennvország felé. „Senkisé jut az Atyához másképp, csak énáltalam” — mondja a Megváltó. Krisztus igaz tanítása a mennybe vezető egyetlen kapu számunkra. („Én vagyok a juhok ajtaja.”)

A hit nem bizakodás Isten jóságában és irgalmában, nem az igazság többé-kevésbé biztos „megérzése” vagy valószínű felelet a végső nagy kérdésekre,

nem a szív „tudatalatti” vágyából előtörő ösztönszerű vallásos érzés,

nem velünk született ösztönös hajlam vagy érzélem.

Hanem a hit értelmünk ítélete, mellyel igaznak fogadunk el valamely igazságot, mert azt Isten kijelentette.

A hit előfeltétele, hogy tudom: van Isten, az embernek van szellemi lelke (mellyel megérti Isten tanítását) és Isten valóban szólt az emberekhez, adott kinyilatkoztatást. Isten létét ésszel megismerjük és bebizonyíthatjuk. Hogy Isten adott kinyilatkoztatást, azt a történelemből tudjuk.

A hit alapja: Isten tekintélye. A hitigazságokat nem azért tartjuk igaznak, mert értelmünkkel átlátjuk igazvoltukat, hanem mert a mindentudó, tévedhetetlen és igazmondó Isten mondja. A hithez ezenfelül akaratunk meghajlása is szükséges Isten tekintélye előtt. Hiszen a hitből köteleességek következnek és ezeket akaratunknak el kell fogadnia. Értelmünk Isten felvilágosító kegyelmére és akaratunk Isten erejére szorul, ezért Isten kegyelme is kell a hithez.

Hinni annyit jelent, mint hogy Isten természetfölötti segítségével (kegyelmével) értelmünk igaznak fogadja el az Istentől kijelentett igazságokat és akaratunk meghajlik Isten tekintélye előtt.

A hit így keletkezik az emberben:

1. Értelmünkkel megismerjük, hogy valamely igazság Isten tanítása. Mivel Isten nem tévedhet és feltétlenül igazat mond, ésszerű, hogy elfogadjam és igaznak valljam, amit Isten kinyilatkoztatott.

2. A hithez szükséges, hogy akaratunk is meghajljon Isten tekintélye előtt. Az igazság ugyanis sokszor gyakorlati következményekkel jár, akaratú erőfeszítést követel tőlünk, ellentétben áll kényelemszeretetünkkel vagy bűnös vágyainkkal, szenvedélyeinkkel. Ilyenkor az akarat tusakodik a megismert igazság ellen, kibúvót keres és megkeményíti a szívet az igazsággal szemben. „Szakíts szenvedélyeiddel és holnap már hívó leszel” — mondja mély lelkiismerettel Pascal. A hit akadályai a gőg, önzés, kényelmesség, érzékiesség. A tisztaszívűség, erkölcsös élet, alázatosság, akaratérő pedig előkészítik a lélek talaját az isteni igazságok csiráinak, az élő hitnek befogadására. (A magvetőről szóló példabeszéd.)

3. Az örök élet boldogsága az ember természetes vágyait meghaladó magasabb, természet fölötti cél. Természetes eszünkkel nem jöttünk volna rá, csak Istentől tudjuk, hogy fogadott gyermekei vagyunk és Isten boldog örök életében vehetünk részt a mennyben. Ilyen magas célra vágyani és elérésére törni természetes akaratérőnkkel nem vagyunk képesek. Ezért a hithez szükségünk van Isten természetfölötti segítségére, a kegyelem erejére. Ez világosítja fel értelmünket a magasabb igazságok befogadására és erősíti meg akaratunkat a nagy cél elérésére. A hit Isten kegyelmének hatására születik meg a lélekben, Isten természetfölötti ajándéka. Magunk csak előkészíthetjük rá lelkünket és ha megkaptuk, ápolhatjuk.

Isten kegyelmére azért is szükségünk van, mert az át-eredő bűnnel az emberi értelem elhomályosodott és akaratunk rosszra hajló lett. A tudomány, különösen a bölcsélet története mutatja, hogy mennyi tévedés után került mindig csak egy-egy lépéssel előbbre az emberi gondolkodás. Csak Isten felvilágosító kegyelme vezethet bennünket az igazság biztos megismerésére és csak a kegyelem ereje gyógyíthatja meg akaratunk lustaságát és rosszra hajlását.

A hit értelmünk ítéletétől és akaratunk meghajlásából Isten kegyelmének hatására született természetfölötti készség, hogy igaznak tartjuk, amit Isten kinyilatkoztatott, mert Ő nem téved és senkit meg nem téveszthet.

A hit az emberi ész erejéhez hozzáadja a mindentudó Isten tévedhetetlenségét és ingadozó akaratunkat megerősíti Isten erejével az igazság elfogadására. Ezért észszerű és emberhez méltó az öntudatos hit.

A hitvédelem (apologetika a görög apologeomai = védekezem szóból) kimutatja, hogy **a katolikus vallás igazságai Isten tanításai, melyeket észszerűen el lehet és el is kell hinnünk.**

A hitvédelem (apologetika) **gondolatmenete:**

1. **Bebizonyítjuk az ész érveivel, hogy van Isten, az embernek van szellemi lelke s az halhatatlan, örökké él.**

2. **Isten szólt az emberekhez, adott kinyilatkoztatást, természetfölötti vallást. Krisztus Isten, tehát tanítása igaz és mindenkit kötelez.**

3. **Krisztus Egyházat alapított és arra bízta tanításának tévedésmentes továbbadását, az emberek üdvözítését. Krisztus igaz Egyháza a katolikus Egyház és az Egyház folytatja Krisztus megváltói működését, tehát csak az Egyház segítségével üdvözülhetünk.**

Az ész saját erejéből rájöhet, hogy van Isten, az embernek van szellemi lelke és a lélek a túlvilágon tovább él, hogy elnyerje jutalmát vagy büntetését, amint megérdemelte. Történetileg be lehet bizonyítani, hogy Isten valóban adott kinyilatkoztatást, és egy állandó szervezetre, az Egyházra bízta a kinyilatkoztatott igazságok megőrzését és továbbadását. A hit többi igazságait azonban nem lehet ésszel bebizonyítani, ésszel nem látjuk át igazvoltukat, hanem elfogadjuk őket igaznak, mert a mindentudó és igazmondó Isten kinyilatkoztatta.

A hit és tudás, vallás és tudomány között nem lehet ellentét. Hiszen a hitigazságokat Isten nyilatkoztatta ki, aki a természet és a gondolkodás törvényeit is alkotta. Isten pedig nem mondhat ellent önmagának. Az igazság egy, akár tapasztalatból tudjuk, akár közvetlenül Istentől. Tévedhetnek azonban az emberek. Nehézségek támadhatnak, ha egyesek tudományos elméleteket hirdetnek biztos igazságként, természettudományos adatokból téves bölcséleti vagy vallási következtetést vonnak le vagy egyes hittudósok a biztos hitigazságokból téves következtetéseket vonnak le. Amennyiben Istentől biztosan kinyilatkoztatott hitigazság (dogma) és valamely tudományos igazság kerülne egymással ellentétbe, akkor a tudomány tévedett,

mert Isten nem tévedhet, de az emberek tévedhetnek a természet kutatásában vagy következtetéseikbe gondolkodási (logikai) hiba csúszhat be. **A legbiztosabb igazság az, amit Istentől tudunk, mert Isten nem téved és senkit meg nem téveszthet.**

A hitvédelem nem ad hitet, már csak azért sem, mert a hit nemcsak az ész dolga, hanem az akaraté is és a kegyelem műve bennünk. A hitvédelem pedig csak az észhez szól és az ész oldaláról erősíti a hitet, bebizonyítja a hit észszerűségét és megvédi azt az ellenkező nézetekkel szemben, megfelel a hit ellen felhozott nehézségekre. Megmutatja, hogy logikusan gondolkodó embernek el kell fogadnia a katolikus hit igazságait. Az emberiség nagy szellemeinek és a nagy konvertitáknak története mutatja, hogy aki elfogulatlanul az igazságot keresi, végül is a katolikus nitben találja azt meg.

Ebből azonban nem következik az, hogy minden tévutat végig kell járnunk, ha el akarunk jutni az igazsághoz. Ha valaki arra hivatkoznék, hogy azért olvas hitetlen könyveket, barátkozik hitelennel, mert „az ellenkező nézeteket is meg akarja ismerni”, azt felelhetjük: **nem a tévedést kell megismernünk, hanem az igazságot**, a téves nézeteket cáfolatukkal együtt, az igazsággal együtt kell megismernünk. Okos dolog volna-e a patikában az összes szereket végigkóstolni, hogy rájövünk, melyik tápszer, vitamin és melyik ártalmas mérég, vagy hogy a mérgek valóban ártalmasak-e?

Sok ember hitelenségének, hitbeli kételyeinek, hitközömbösségének oka épen az, hogy nem ismeri a hit igazságait, csak hiányos, ferde, felületes ismeretei vannak a legfőbb hitigazságokról. Mások gyermekkori elképzeléseik szerint ítélik meg a hit tételeit. Értelmük, tudásuk megnőtt, de hitbeli ismereteik gyermekcipőben járnak. Isten észszerű hitet követel tőlünk. Ezért a hit fontos igazságait tanulmányoznunk kell, hitünket komoly és színvonalas könyvekkel kell elmélyítenünk. Az igazságot kell megismernünk, mert „az igazság szabadít meg bennünket.”

Krisztus az út, az igazság — és az élet!

Az okság elve

Mindennek megvan a maga elegendő oka. Ez az okság elve, a tudomány haladásának, minden új felfedezésnek, sőt napi életünknek is alapja. Mert ahol valami van, létezésének okát keressük, ahol dolgok keltekeznek, keletkezésük okát kutatjuk, ha tervszerűséget és célratörést látunk, kutatjuk a tervezőt és célkitűzőt.

Az okság elvét már Aristoteles hirdette: „minden, ami változik, más által változik” (quidquid movetur, ab alio movetur). Későbbi fogalmazása: „minden, ami keletkezik, más által keletkezik” (omne, quod fit, ab alio fit). Kevésbé szabatos fogalmazása: „minden okozatnak van oka” (omnis effectus habet causam).

Az októl (**causa**) meg kell különböztetnünk a dolgok **alapját (ratio)**. Az ok okozza, létrehozza a dolgot és attól különböző, a **ratio** (alap) megmagyarázza a dolgot, annak miertjét (miért van és miért ilyen), és lehet a dologgal azonos. (Isten önmaga létezésének nem oka, hanem alapja, Deus non est causa sui, sed ratio sui.)

Az okság elve **alapigazság**, melyet a szó szoros értelmében nem lehet, de nem is kell bizonyítani. Eszünk nyilván látja. Ha valaki tagadni akarná, akkor érveket (okokat) kellene felhoznia és ezzel máris az okság elvét alkalmazná bizonyításában.

Az okság elve nemcsak a tapasztalati világban érvényes, mert aminek elégséges okát a tapasztalat érzékelhető világában nem találjuk, annak elégséges okát a szellemi világban kell keresnünk. (Ha a Mexikóban talált régi felírások és fegyverek szerzőit nem találom a ma ott élő műveltelebb indiánok között, akkor valamikor ott élt népek között kell keresnem. Ha az emberi gondolodásnak nem teljes és elegendő oka az agyvelő, akkor az emberi szellemben kell annak elégséges okát keresnem.)

Ez ellen nem lehet azzal érvelni, hogy az okság elve csak addig érvényes, míg a világon belül alkalmazzuk, ha a világon kívüli okra mutat rá, már téves a végkövetkeztetés, mert ellenőrizhetetlen. Ablakom előtt vonat halad el, melynek nem látom sem elejét, sem végét, de látom, hogy egyik kocsit a másikat húzza. Minthogy egyik kocsi sem önmagát mozgatja, arra következtetek, hogy a kocsit

sort a mozdony vontatja. Tehát egy a kocsik során kívüli erőre következtettem. Az ellenvetés szerint azonban minden kocsit másik kocsi húz, de a mozdony fölösleges, a vonat mozgásának okát nem szabad a kocsik során kívül keresnem, mert ez „ellenőrizhetetlen” következtetés!

Az emberi ész nem éri be a részleges okokkal, hanem mindennek elegendő és végső okát kutatja.

Ellenvetés: „Bizonyos dolgok egymásutánját véljük oknak és okozatnak.” (Hume angol bölcsele.) Ez nem igaz, mert pl. az üstökös feltűnése az égen és a háború egymásután következhetnek, mégsem az üstökös okozta a háborút. Az okság elvét nem mi olvassuk bele a világba, hanem az tőlünk függetlenül van és érvényesül. Pl. romlott húst eszem— húsmérgezést kapok.

(Spinoza szerint az okozat megismerése az ok megismerésétől függ és ezt magával hozza. Spinoza azonban fejetetejére állítja a dolgot, mert megfordítja az okság elvének állítmányát. Nem is igaz, mert az okok a világban vannak, mielőtt eszünk megismeri őket. A feldobott kő már akkor is mindig visszaesett a földre, mielőtt Newton felfedezte a gravitációt.)

Van Isten

3.

Isten létét bizonyítják a keletkezések és változások a világban

A világban folyton új dolgok keletkeznek: növények, állatok, emberek. Egyik sem keletkezett önmagától, mert semmiből nem lesz semmi.

Ha a különböző keletkező lények egyenként mind mástól lettek, akkor összességükben is. Ha egyenként egy tőlük különböző létesítő oknak köszönhetik létezésüket, akkor összességükben is egy tőlük különböző létesítő októl erednek. (Ha az egyes téglák egyenként mind mástól lettek, akkor a házat éppen nem a téglák építették.) Ez a végső elégséges és mindent létesítő ok nem lett mástól, hanem önmagától van. Hiszen mindazokon a dolgokon kívül van, melyek mástól lettek. **A világ végső elégséges és létesítő oka: Isten.** Ő önmagától van és Ő ad létet mindennek, ami rajta kívül keletkezett.

Az **élőlények** létezése különösen szemléletesen bizonyítja Isten létezését. Ugyanis minden élőlény egy előzötől ered. Azonban nem voltak mindig élők a földön. Ezt bizonyítja a természettudomány, mely szerint valamikor olyan hőség uralkodott a földön, hogy élő csíra meg nem maradhatott. A geológia és őslénykutató is megerősíti, mert a föld ősbibb rétegeiben nem találunk már semmiféle állati vagy növényi maradványt. Tehát nem voltak mindig élők a földön. Honnan lett akkor azonban az első élőlény, állat, növény, vagy akár az első élő sejt, csíra? Erre csak két felelet lehetséges: az első élő vagy az élettelen anyagból lett vagy egy világon kívüli lény hozta létre.

Élettelenből azonban nem lesz élő. Ugyanis az élettelen anyag és az élők közt áthidalhatatlan szakadék tátong: a) A legegyszerűbb egysejtű is környezetéből a neki szükséges táplálékot asszimilálja, anyagcsere útján átalakítja saját szervezetévé. b) Az élők saját faji jellegük szerint növeked-

nek és fejlődnek ki és hasonló utódokat hoznak létre. A körtemagból mindig körtefa fejlődik. A kő nem növekszik és nem szül új követ.

Senkisem adhatja azt, amije nincs. Az élettelen anyagban nincs élet és ezért nem is hozhat létre élet. Pasteur kísérletei bebizonyították, hogy élő csak élő-től származik. Ezért nem is sikerült még semmiféle laboratóriumban olyan búzamatog gyártani, melyből élő búzakaiasz fakad.

(Az ősnemződés népies hite (hogy pl. pocsolyából lesz a béka), melyet régente tudósok is vallottak, Pasteur kísérletei óta megdőlt. A biológia (élettan) tudományos alaptétele: élő csak élő-től származik. Virchow 1897: omnis celula ex celula — minden sejt sejtből ered; Bovery 1903: omnis chromosma ex chromosmate.)

Ha azonban az első élőlény a földön nem lett önmagától, sem az élettelen anyagból nem keletkezett, akkor csak egy a világon kívül álló Értelem gondolhatta ki és a világon kívül álló Akarat alkothatta meg. Tehát kell lenni teremő Istennek.

4.

Isten létét bizonyítja a világban uralkodó törvényszerűség

A törvény egység a sokféleségben. A rend vagy törvényszerűség abban áll, hogy az egyes esetek sokfélesége egységes gondolatot fejez ki. (Pl. minden embernél a 39 fok lázas, beteges állapotot jelent; minden ferdén hajlított test röp-pályája parabola.)

A világban bámulatosan sokrétű s állandó rend és törvényszerűség uralkodik. Ezt bizonyítja a tudomány haladása, hiszen minden tudományág a természet bizonyos körének törvényeit kutatja és foglalja össze. Hiába kutatnának a tudósok, ha tények és történések tarka összevisszasága mögött nem lenne ott a mindent irányító törvényszerűség.

A rend és törvényszerűség példái:

A sokféle (kb. 150.000 növény és 750.000 állatfaj osztályokba sorolható.

A szervetlen világ folyamatait matematikai képletekbe foglalhatjuk (az elemek súlyarányuk szerint vegyülnek, stb.). Így pl. Mendeljeff felfedezte az elemek szakaszos rendszerének törvényszerűségét, és számításai alapján előre megmondta több új, akkor még ismeretlen elem létezését és tulajdonságait. A fizikai világban is matematikai képletekkel kifejezhető törvényszerűség uralkodik. Az egyes csillagok állását számításokkal előre meg-

állapíthatjuk (ez teszi lehetővé a naptárkészítést is). Leverrier anakidején így kereste és találta meg számításokkal az Uranus pályáján észlelt rendellenességek alapján a Neptunust. Ezért mondták már csodálattal a régi görögök: „Isten számol.”

Az élő szervezetben, ahogyan a „szervezet” elnevezés is kifejezi, szervezethez, rend van. A test egyes szervei egyenként és összességükben csodálatos törvényszerűséggel működnek. Az emberi szem reflexmozgása, a könnymirigy működése, a láb szervezetünk tervszerű védekezései. A látóideg alig $1/2$ mm. átmérőjű és mégis 80 ezernél több idegsejtből áll.

A sokféleséget egybefoglaló egység nemcsak célszerű, hanem szép is a világban. Például a természetben minduntalan érvényesül az u. n. aranymetszés (aurea sectio) törvényszerűsége, az arányosság. Az aranymetszés aránya: az egész úgy viszonylik a nagyobb részhez, mint ez a kisebbekhez: $a:x=x:a-x$. Pl. alsótestünk magassága úgy aránylik a törzshöz, mint a fej a törzshöz; az ujjperecek aránya egymáshoz. Még a hópelyhek is csodálatosan szép és szabályos mértani formák változatos sokaságában hullnak le a földre. A lepkéknél ezernyi apró színes szabályszerű elrendeződése adja a két szárny egyforma és színompás mintázatát. (V. ö. Walter: Isten képe a természetben.)

Az ember lelki életében a gondolkodás a logikai törvények szerint folyik, az érzések és akarások tarkaságába a lélektan igyekszik behatolni. (Pszichológiai törvények.) Az emberi nyelvben, költészetben, művészetben, társadalmi, jogi életben határozott törvényszerűségeket mutathatók ki. Ezeket a törvényszerűségeket nem az ember találta föl, hanem csak felfedezi. Például kivételt nem tűrő, mindenkire kötelező, logikai törvények mutatják meg, hogy helyesen gondolkodtunk-e és erkölcsi törvények döntik el, helyesen cselekedtünk-e?

A világban található rend és törvényszerűség elégséges oka csak egy bölcs Értelem és hatalmas Akarat lehet. Ugyanis az összes egyedek alá vannak vetve ennek a törvényszerűségnek de nem maguk gondolták azt ki és írták elő sajátmaguknak. **Törvényszerűségeket csak értelem gondolhat ki és elrendező akarat érvényesíthet.**

A világ törvényszerűségét és rendjét kigondoló értelem és megvalósító akarat ugyanaz, mint aki a dolgokat létesítette, a világ Teremtője.

Ugyanis a dolgokhoz hozzátartozik a törvényszerűség: (Pl. az anyag együttjár a súly, kiterjedés, tömegvonzás stb.) Mikor tehát Isten megteremtett valamit, létezését adott valaminek, csak a velejáró törvényszerűségekkel együtt teremthette. Továbbá azt is tudjuk, hogy az értelem csak azt képes elrendezni, ami az övé. (Csak abból a tudásból írhatok könyvet, amit sajátomná tettem.) A világot is csak az rendezhette el, aki uralkodott az anyag fölött.

Ellenvetés: A világ rendje és törvényszerűsége csak „véletlen” műve. (Epikuros görög bölcsele.) — A véletlen csak üres szó, mellyel azt jelöljük, ha valaminek okát nem tudjuk. A világon nincs véletlen, mert mindennek megvan a maga elégséges oka. „Ha a parányok véletlen találkozására képes volt a világot megalkotni, miért nem épít templomot, házat, várost? Hisz ez sokkal könnyebb!” — mondotta már Cicero.

A világban olyan szembeszökő a rend és törvényszerűség, hogy már a régi pogány bölcselek (Plutarchos, Cicero) is ebből jöttek rá Isten létezésére és bizonyították be ezt a természetes emberi ész érveivel.

Ha egy óra nem jöhet létre órás nélkül, mennyivel kevésbé a csillagvilág, vagy emberi szervezet sokkal bonyolultabb szerkezete! (Balmes jezsuita csillagász mondása: A legmeggyőzőbb Isten-érvet zsebemben hordom! — t. i. zseborámat.)

5.

Isten létét bizonyítja a világban fellelhető célratörés

A szobrász a márványtömböt úgy vési-faragja, hogy kialakuljon az általa elgondolt szobor. Célratörés (célirányosság) vezeti mozdulatait, munkáját. A cél egy gondolat, melynek jövendő megvalósítására már a jelenben irányulnak tevékenységek. Világos, hogy nem a márványtömb az oka a szobornak (bár márványtömb nélkül nincs szobor), hanem a szobrász gondolata és célirányos munkája. A márvány, a véső csak részleges és gépies okai a szobornak, elégséges oka a szobrász.

A világ tele van célirányossággal, célratöréssel.

Hogy csak néhány példát említsünk: A fecske ősszel Afrikaba költözik, pedig még sohasem járt ott és nem tudja, hogy nálunk télen megfagyna. A szarvasbogár kétakkora üreget váj pondrója számára, mint annak teste: a jövendő szarvak számára is gondoskodik elegendő helyről. Az őskori hatalmas hullók, fejlábúak, sauruszok, óriás-emplősök lassan a mai állatvilággá fejlődtek. Az akác a nagy nyári hőségben leveleit élével fordítja a napnak, mintha tudná, hogy így kevesebb vizet párologtat el. A méh nem számol és mégis a legkevesebb anyagfelhasználással a legnagyobb hasznos térfogatú hatszögletű kúp-tartályokat építi egymás mellé a méz gyűjtésére. Az emberi tudomány, művészet, kultúra haladása és a vallás rengeteg célirányos tevékenység eredménye. (Pl. az atomenergia felfedezése.)

Ellenvetés: A célirányosságot csak mi olvassuk bele a

természetbe, saját emberi gondolkodásunk és akarásunk mintájára fogjuk föl, ami a természetben történik. — A célirányosság adva van, mi csak meglátjuk és felfedezzük a természetben. Nagyonis meg tudjuk különböztetni a célirányos történéseket a nem célirányosaktól. Pl. elestem s következménye lábtörés; de senkisé meg állítja, hogy az elesés célja volt, hogy lábamat eltörjem! A halál az élet vége, de nem az élet célja. Ha betűket csak egymás mellé írok, abból nem lesz értelmes szöveg, egy levél vagy könyv csak célirányos lelki tevékenység eredményeképpen jöhet létre. Ontudatunk tanúsítja, hogy lelki tevékenységeink célirányosak.

A természetben minden mástól eléje kitzűött célokat követ. Nem a fecske találta ki, hogy ősszel Afrikába kell költöznie. Nem a méhek számították ki bonyolult képletekkel, hogyan építsék kaptárukat, hogy legkevesebb viaszpazarlással a legnagyobb térfogatú mézgyűjtő edényt nyerjék. A csecsemő nem tudja, hogy neki felnőtte kell lennie, mégis a táplálkozással, mozgással, játékkal erre törekszik. Az igazságkeresést, boldogságratörést sem az ember tűzte ki maga elé.

Az összes lények mástól eléjük tűzött célt követnek. **Célt**, értelmes gondolatot, mely csak a jövőben valósul meg, azonban **csak értelmes lény tud kigondolni és csak teremtő akarat valósíthat meg**. Tehát a világban található célirányosság elégséges oka csak egy a világon kívüli nagy Értelem és teremtő Akarat: Isten.

Az ember maga is kigondolhat célokat és meg is valósíthatja azokat, mivel van szellemi lelke. Azonban célratörő tevékenységeiben mégis függ a természet törvényeitől (s ezeket nem ő gondolta ki), az anyagtól, munkaeszközöktől, sőt eszméit is többnyire a látottakból, hallottakból, tapasztaltakból meríti. (Az író fantáziája arckból, eseményekből alkot képzeletbeli alakokat, mesét.) Maga az igazságkeresés és boldogságvágy pedig nem az embertől ered, hanem Isten tűzte eléje. Ha valaki azt mondaná, hogy ezek belső törvényszerűségek, vagy lelki ösztönök az emberben, akkor azt felelhetjük: a törvényszerűség azonban kigondoló Értelemre utal, a célratörő ösztön elégséges oka csak a célt megvalósító Akarat lehet.

Ellenvetés: 1. A világban a természet törvényei **gépiesen** hozzák létre a fejlődést, a kémiai és fizikai energiák mindent megmagyaráznak, így nincs szükség cél-okokra. — Felelet: A gépies mechanikai okok (az anyag és erő, a természet törvényei) csak rész-okai a fejlődésnek, elégséges oka a célratörést teremtő Isten. A **fejlődés** maga csak jelenség és nem oka valaminek. Ahogyan például a bazilika rész-oka a kő, építőanyag, a sok mesterember, aki építette, de végső oka az építész, aki ter-

vezte és a mesterembereket tervszerűen, céljának megfelelően dolgoztatta. „Minden háznak van építőmestere, aki a világot építette: Isten az.” (Szent Pál.)

2. „A világban sok célszerűtlenség van, tehát mégsem egy bölcs Értelem műve, nincs Isten. Ezt bizonyítják: a természet vak csirapazarlása, az állatok és emberek szenvedései, a természeti katasztrófák, háborúk stb.” — Felelet: Ha egy könyvben néhány sajtóhiba vagy akár értelmi hiba van, ez még nem bizonyítja, hogy a betűk csak maguktól sorakoztak mondatokká. A rendtelenségek a természetben épen azt mutatják, hogy egyébként rend, törvényszerűség és célratörés uralkodik, hiszen különben észre sem vennék őket. Aztán sok értelmetlenségnek megvan a maga rendeltetése és magasabb értelme. Például a szenvedések, a halál részben Isten büntetései, másrészt sok érdemszerzés és nagy túlvilági jutalom kiérdemlésének alkalmai. A földi bajok olyan diszharmoniók, melyek az örök életben nagy boldogság harmóniájába olvadnak föl és Isten jóságát dicsőítik.

A világban a célszerűtlenségek nagyrésze csak látszólagos és ami valóban az, csak arra mutat, hogy a világ tökéletes, de Isten nem a lehető legtökéletesebb világot alkotta a földön. Az élők világa tökéletesebb, mint az élettelen világ, az anyagi világnál tökéletesebb a szellemi világ, a természet világánál tökéletesebb a természetfölötti világ, az örök élet tökéletesebb mint a földi élet és a tökéletesség fokozataiban Isten részéről bölcs törvényszerűség és célratörés rejlik.

6.

Az atheizmus (istentagadás)

Az atheizmusnak két fajtája: a materializmus és a pantheizmus. Egyik sem tudja bizonyítani, hogy nincs Isten. Ezzel szemben az Isten-érvek mutatják, hogy Isten léte nemcsak az emberi ész gyakorlati követelménye, hanem **Isten léte be is bizonyítható.**

Ellenvetés: Kant bebizonyította, hogy nincs Isten. Kant óta az Isten-érveknek nincs bizonyító erejük. (Igy a nominalisták, mint Stuart Emil, a pozitivisták Comteval élükön, W. James és a többi pragmatisták.) — Felelet: Kant nem bizonyította be, hogy nincs Isten. Ő elfogadja az okság elvét. Csak abban téved, hogy

az Isten-érvek szerinte a Szent Anzelm-féle u. n. ontológiai Isten-érvre vezethetők vissza. Ezt azonban már a középkor hittudósai és gondolkodói sem tartották bizonyító erejűnek. (Szent Tamás sem.) Kant szerint az ontológiai Isten-érvvel Isten léte be nem bizonyítható s ez igaz is. Mégis szerinte szükségünk van Istenre, mint tudásunk egységesítőjére és erkölcsi életünk alapjára. Isten létét szerinte nem a tiszta ész, hanem a gyakorlati ész követeli. Kanttal szemben az igaz, hogy Isten léte nemcsak az ész követelménye, hanem ésszel be is bizonyítható (a dolgok létezéséből, keletkezéséből és változásából, a világ rendjéből és célratöréséből, melynek elégséges oka csak Isten lehet).

Egy másik ellenvetés: A világból csak a dolgok külső megjelenését, a látszatokat ismerjük meg, mindaz ami kívül esik az érzéki tapasztalás határán megismerhetetlen. (Agnoszticizmus.) Tehát Istent sem ismerjük meg. — Felelet: 1. Az agnoszticista filozófusok értelme is érzékfölötti dolog. De épen szerintük az érzékfölötti dolgokról semmi biztosat nem tudunk. De akkor az ő értelmükről sem tudunk semmi biztosat és az olyan filozófusok érvelésére, akiknek értelméről semmi biztosat nem tudhatunk, igazán nem lehet adni. 2. Az a megismerés, hogy az érzékfölötti dolgokról semmi biztosat nem tudhatunk, már maga is érzékfölötti megismerés. A ló sohasem fog arra az igazságra vagy tévedésre eljutni, hogy semmi érzékfölötti dolgot nem tud megismerni. Az agnoszticista bölcselek állításukkal máris valami érzékfölötti dolgot állítanak.

7.

A materializmus

1. A materializmus (anyagelvűség; materia = anyag) hívei azt vallják, hogy csak anyag van, a világon minden csak anyag és erő, tehát nincs Isten, lélek. A természet és a lélek jelenségei csak az anyagnak és erőnek (energiának) megnyilvánulásai és eredményei. Az anyag és erő mindent megmagyaráz, a természet törvényei gépiesen, mechanikusan irányítják a világbán a fejlődést. Így például a természet erői gépiesen hozták létre az őszanyagból a világot, néhány őstipusból vagy alapsejtéből a mai növény- és állatvilágot és az embert.

Ez az elméleti materializmus.

Az elméleti materializmus azonban nem tud megfelelni ezekre a kérdésekre: honnan lett az anyag és az erő? hogyan keletkezett az őszanyag? mi hozta mozgásba? (hiszen az anyag magától tehetetlen!) Hogyan keletkezett az első élő sejt, mikor élettelenből nem lesz élő? Honnan

van a természetben a célratörés, a gépies fejlődés miért hozta létre éppen ezt a rendezett és célratörő világot? Senki sem adhatja azt, amije nincs. Az anyag nem gondolkodik, nem érez. Ha csak anyag és erő van, honnan az emberi gondolkodás, igazságkeresés, boldogságvágy, a szellemi fejlődés? (Elvont fogalmak: nulla, hiány, igazság, lélek.) Ezeket nem találjuk az anyagi világban, a természetben! A gondolkodás olyan többlet, amelynek elégséges okát és alapját az anyag és erő világán kívül kell keresnünk!

Ellenvetés: A világ keletkezését jól megmagyarázza a Kant—Laplace elmélet, tehát semmi szükség teremtő Istenre. — Felelet: 1. A Kant—Laplace elmélet valóban megmagyarázza a világ kifejlődését, de csak elmélet, nincs bebizonyítva. Laplace (†1627) maga hívó volt és a naprendszer keletkezéséről azt az elméletet állította föl, hogy az ősköd sűrűsödésnek indult, forogni kezdett és a forgás következtében leszakadtak róla az égitestek. Kant ezt az elméletet az egész csillagvilágra alkalmazta. Néhány tény nem illeszkedik bele ebbe az elméletbe. (pl. az Uranus holdjai a többi bolygókkal ellentétben keletről nyugatra keringenek), mégis igen valószínű magyarázata a világmindenség kifejlődésének. De ha a Laplace elmélet bizonyítást is nyerne, akkor is csak a világ kifejlődését magyarázza meg és nem annak keletkezését. Mert az ősködöt valakinek meg kellett teremtenie, mozgásba kellett hoznia (az anyag magától tehetetlen), és határozott cél szerint irányítania a fejlődést, hogy a mai rendezett világgá alakuljon. Laplace elmélete tehát föltételezi a Teremtő Istent és annál inkább dicsőíti Isten bölcsességét és erejét.

2. Az elméleti materializusból következik a **gyakorlati materializmus**: nincs Isten, lélek, örök élet, szeretet, becsület, igazság. Mindezek csak kiábrándulások. Az élet egyetlen célja a jólézés, az élvezet, a finomabb vagy durvább gyönyörkeresés, az anyagi jólét.

Ez a sivár gondolkodás emberhez méltatlan. Hiszen lehetlenné teszi, hogy gondolatainkkal messzebb menjünk, mint ameddig az állat is eljut szemével, fülével, különb boldogságot keressünk, mint amilyet az állatnak is nyújtanak testi ösztönei. Amellett nem is igaz, mert alapja, az elméleti materializmus téves. A materializmus csődjét mutatja az is: **ha az ember egyetlen célja az élvezet, akkor miért nem tudják az élvezetek boldoggá tenni az embert, hanem vagy megcsömörlik tőlük vagy mindig újabb és újabb élvezetekre érez egyre égetőbb szomjúságot?**

A túlvilág valósága nélkül a földi élet értelmetlen és elviselhetetlen.

3. A **történelmi materializmus** szerint a történelem egyetlen hatóereje a kenyérharc. Az anyagi javak megszerzésére irányuló küzdelem egyetlen és kizárólagos oka minden társadalmi politikai fejlődésnek, háborúnak, felfedezésnek, tudományos vívmánynak, művészi alkotás megszületésének. Az emberiséget egyedül csak a pénz, a jobb életlehetőség kiharcolása viszi előbbre.

Világos, hogy az egyes ember életében épúgy, mint a népek történetében nagy szerepe van a megélhetésnek. De nem ez a történelem egyedüli s nem is legfőbb rugója. Hogyan magyarázza meg a materializmus a kereszténység elterjedését (mely az ember földi vágyaitól áldozatokat követelt és nem nyújtott anyagi előnyt), a vértanúk önfeláldozását, a viszonylagos anyagi jólétben élő népek szabadságharcait, a felvilágosodást (mely tudvalevőleg épen az anyagi jólétben élő francia főnemességénél talált legjobb talajra)?

A materializmus könnyen talál hívókra az éhezőknel, nyomorban tengődőknel és műveletlen embereknél. Mivel épen az anyagiak hiányoznak életükből, ezekre vágyódnak legjobban és az anyagiakat igénylik leginkább. **Az anyag azonban csak a földi élet alapja, de nem célja és értelme.**

A szociális igazságot követelő materialisták önmagukkal keverednek ellentmondásba, mert az igazságért küzdenek, tehát olyasvalamiért, ami nem anyagi dolog. Ezért, aki meggyőződésből küzd a szociális igazságért és logikusan gondolkodik, nem lehet materialista, hacsak nem akar következetlen lenni vagy a szocializmust nem csupán saját önző céljai elérésére szolgáló eszköznek tekinti.

A materialista tagadja Istent, de ugyanakkor maga is csinál új istent, új bálványt magának és azt imádja: a pénzt, jólétet, élvezetet. Ez a bálvány azonban kegyetlen, nem hallja meg híveinek imáját, nem elégti ki az örök emberi igazságéhséget és boldogságszomjúságot.

8.

A pantheizmus

A pantheizmus sok embernél a vallás pótlására szolgál, „egyéni” vallásosságot látnak benne, pedig lényegében Isten-tagadás. Igaz, hogy az Isten-tagadásnak legtettszetősebb és legköltőibb formája.

A pantheizmus (görögül: pan = a mindenség, theosz = Isten) szerint a nagy természet a világmindenség

egy önmagától való abszolút létezőnek („világszellem“-nek) kisugárzása, külseje, megnyilvánulása vagy fokozatos kibontakozása. Tehát a világmindenség maga az egyetlen való, maga az Isten.

Ezt vallják az indusok, Spinoza († 1677) és Hegel († 1831).

A pantheizmusban igaz, hogy létezik egy önmagától való (abszolút) létező és ez nem anyag, hanem szellem. De súlyosan téved a pantheizmus, mikor ezt az abszolút valót, Istent a teremtett világgal azonosítja.

1. **A világ nem önmagától való.** Ezt könnyű átlátni hiszen a különböző lények egymástól függenek keletkezésükben, törvényszerűségeknek vannak alávetve és célokat követnek, melyeket nem maguk szabtak ki önmaguknak. Már pedig ha egyenként mind mástól függenek, akkor együttvéve is. (Ha egy osztályban mindenkinek csak úgy van pénze, hogy a másiktól kér kölcsön, akkor egy valakinek apjától kellett pénzt kapnia.)

2. **A nagy természet, a világmindenség nem egy lény, hanem sok különálló egyed gyűjtőneve.** A pantheizmus szerint én és te ugyanaz vagyunk, a zsebtolvaj és a rendőr, a tudós és a bolond, macskám és én egyik vagyunk. A pantheisták Istene, világszellem egyidejűleg véges és végtelen, boldog és szenvedő, szent és bűnös, örökkévaló és halandó.

3. **Ontudatom tanúsága szerint legalább is én önálló, a többi lényektől különböző létező vagyok.** Vagy talán én ugyanaz lennék mint a Mátyás-templom tornya?

A pantheizmussal szemben az igazság a theizmus oldalán van. **Isten a világtól különböző, attól független, önmagától való végtelenül tökéletes, önállóan létező lény (személy.)** Ha nem lenne az, nem volna végtelenül tökéletes, szent, örökkévaló, mindentudó és mindenható, nem volna Isten.

9.

A gyakorlati istentagadás

Isten létezését gyakorlatilag két okból szokták kétségbevonni az emberek: 1. a szenvedések súlya alatt, 2. valamely szenvedélytől elvakítva.

1. **A szenvedés problémája:** „Nincs Isten, mert ha volna, nem engedné a világon a sok rosszat, ártatlanok szenvedéseit.”

Kétféle rossz van a világon: a fizikai rossz és az erkölcsi rossz.

A fizikai rossz (betegség, éhség, háború, szenvedési, halál) azért rossz, mert szenvedést okoz. Bármennyire is nehez azonban a szenvedést elviselnünk, minden földi fájdalom csak ideigtartó. **A fizikai szenvedések nem zárhatják ki az embert végső céljának, az örök boldogságnak eléréséből.** („Ne azoktól féljete, akik megölik a testet, hanem attól féljete, aki mind a testet, mind a lelket elvesztheti a gehennában.” (Mt. 10, 28.) Sőt a fizikai rossz, mint a bűn büntetése, a bűnöst megtérésre figyelmezteti, s alkalmat ad neki bűnei levezeklésére. Az ártatlanul szenvedőnek pedig érdemet szerez és Isten jóságából jogcímet ad Isten nagylelkű örök jutalmára.

Az atya is szereti gyermekét, mikor megbünteti vagy nehezebb próbák elé állítja, hogy ember váljék belőle. A szenvedések kiégetik belőlünk a túlzott anyagiasságot, élvezetvágyat, elpuhultságot, megtisztítanak rossz hajlamainktól. „A szenvedés tűz. Aranyat talál benned? Megtisztítja. Pelyvát talál benned? Kiégeti.” (Szent Ágoston.) A fájdalmak alkalmat adnak arra, hogy teljesen Istenre bizzuk magunkat, türelemben és mások bajainak megértésében gyarapodjunk. Krisztus szenvedése óta nincs értelmetlen szenvedés, mert a keresztek elviselésével betöltjük azt a részt, amit a Megváltó saját megváltásunkból számunkra hátrahagyott. A világon szorongatásunk van, de ahogyan az anya is, amíg világrahozza gyermekét, szenved, de mikor megszületett az új élet, örvendezik, úgy fogunk mi is örvendezni a mennyben a földi szenvedésekkel kiérdemelt nagy boldogságon.

Az erkölcsi rossz (a bűn) önmagában is rossz és egyúttal a legtöbb földi szenvedés és szociális igazságtalanság okozója. A rossz ideiglenes uralma nem bizonyítja azt, hogy nincs Isten, vagy Isten tehetetlen a bűnnel szemben. **Isten köteles igazságot szolgáltatni, de nem köteles azonnal igazságot tenni. A végső és teljes igazságszolgáltatást és a jó végső győzelmét Isten fenntartja az örök életre.**

Épen azért, mert Isten igazságos, engedi sokszor a gonoszokat jólétben és hatalomban élni a földön. A legrosszabb ember is cselekszik olykor valami jót. Isten igazságos, tehát megjutalmazza érte. Mivel azonban a bűnös súlyos bűneivel elvesztette jogát a mennyországra, Isten csak a földön jutalmazhatja. Ezért sokszor a gonoszoknak jól megy soruk a földön: Isten kifizeti őket ideigtartó javakkal. A jókat viszont az örök életben akarja megjutalmazni, azért bűneikért már a földön megbünteti és szenvedésekkel megtisztogatja őket rossz hajlamaiktól. Isten az örök boldogság befogadására fogékonyá, alkalmassá és méltóvá alakítja kiválasztottait.

Ne feledjük azt sem, hogy Isten a rosszaknak is ad haladékot és alkalmat a megtérésre, gyakran még övéinek szenvedése

arán is. Megteheti, mert övéit a szenvedésekkel ugyanakkor nagyobb lelki tökéletességre segíti és módjában áll őket bőségesen kárpótolni az ártatlan szenvedéseikért. Százszorosán visszafizet nekik a mennyben. Így a gonoszok gonoszsága nem egyszer a jók üdvözítésének eszközévé válik. Még Júdás szörnyű árulása, Pilátus gyávasága, Kaifás gyűlölködése is elősegítették megváltásunkat. Isten nem tépi ki a konkolyt, mert vele sok búzát is kiszaggatna, nem szünteti meg erőszakkal a rosszat, mert sok jó alkalma is megszűnnék vele. Inkább vár a nagy aratásig, a világítéletig, amikor a konkolyt örök tűzre veti és a búzát házába gyűjti.

2. Földi bálványok. A hitelenség forrása gyakran a szenvedély, bűnös vágy, rendetlen hajlamok, kényelmeség. A hit azt követeli, hogy gőgösségünket alávessük Istennek, megtagadjuk önzésünket, kényelemszeretetünket s érzéki élvezetvágyunkat, lemondjunk az igaztalan vagyonszerzésről, bosszúállásról, szenvedélyeink kielégítéséről. Ezért sok ember igyekszik elfelejteni Istent, nem szívesen gondol rá, hogy egyszer számot kell adnia tetteiről. Sokan tudják, hogy van Isten, gyakorlatilag mégis úgy élnek, mint-ha nem lenne Isten, mert Isten helyett valamely embert, földi jót tartanak, életük főcéljának. A szerelem, szülői szeretet, vagyonszerzés, élvezetvágy, érvényesülés önzése, tudomány vagy művészet művelése válik **bálványukká**. Egészségben, jólétben, örömek közt könnyen elfeledkeznek az emberek Istenről. Ha elvesztik bálványukat, a szeretett valakit, a vagyont, jólétet, egészséget, szépséget, társadalmi állást vagy hatalmat, összeomlik bennük minden. A gyakorlati hitelenség oka nem az észben, hanem a szívben van. **Istent mindennél előbb kell szeretnünk**, teljes szívünkkel, teljes lelkünkkel, minden erőnkkel. Az emberek szeretete és minden más dolog szeretete csak Isten szeretetéből következik.

***Az ember szellemi lelkével képes
Isten megismerésére
és akaratának teljesítésére***

10.

Az emberi lélek

Az ember teste szerint az anyagi világhoz tartozik, lelkével a szellemi világhoz és így összekötő kapocs az anyagi és szellemi világ között. Szellemi lelkével azonban kiemelkedik az anyagi világból és lényegesen különbözik az állatoktól.

Az embernek szellemi lelke van. Ezért képes Isten megismerésére. Szellemi lelkét bizonyítja a gondolkodás és akarás.

Az ember gondolatai és ismeretei a világról az érzékeléssel kezdődnek. Külső érzéki ingerek hatására idegrendszerünkön keresztül érzetek keletkeznek bennünk (pl. hideg, puha, világos, illatos, édes). Az elemi érzetkből tevődnek össze az érzékletek (pl. íróasztalom, egy ruha). Az érzékletek emlékezetünkben mint képzetek maradnak meg. (Egy látott arc, hallott dal, evett étel íze.) Mindezek nem keletkeznek külső ingerek és az idegrendszer működése nélkülük (A vaknak nincsenek szín-képzetei.) Mégis érzéki ismereteink többek, mint az idegek és agyvelő termékei. (Nem tekinthetjük őket úgy, mint ahogy pl. a nyál a nyálkamirigy terméke.) Ugyanis az érzet és képzet már egészen más, mint az idegrendszerben végbemenő fiziológiai változás. a) Anyagtalan, nem szorul helyre és nincs időhöz kötve. Emlékezetemben elfér egy egész város, teljes nagy szótár, gyermekkori betegségem és felnőttkori műtétem fájdalmai egymás mellett vannak. Emlékezetünkben a legellentétesebb dolgok megférnek egymással: a víz nem oltja ki a tüzet, a jéghegy nem olvad el a hőségtől, a macska nem eszi meg az egeret. b) Egyéni színezetük van, már az én érzeteim, az én képzeteim. Ezért nemcsak pszichológusok, hanem természettudósok (Virchov, Dubois-Raymond, Kelvin, Lodge) is vallják, hogy már a teljesen elemi érzetek sem magyarázhatók meg pusztán természettudományos módszerekkel az anyagi világból.

Az emberi lélek erejét mutatja, hogy a süketen, némán és vakon született Keller Helén teljes műveltségre tett szert és több nyelvet megtanult, pedig nem voltak elemi érzetei és képzei az anyagi, tapasztalható világból.

Az ember szellemi lelkét bizonyítja a fogalomalkotás. Gondolkodásunk az egyes dolgokból kiemeli a jellemző sajátosságokat és azokat egyesíti, összegezi. (Pl. több kerek dologból kiemeli ezt a jellemző sajátosságot és ezt a fogalmat: „kerek”, aztán más tárgyakra is alkalmazni tudja.) Sőt olyan fogalmakat alkot, melyek nem érzéki tárgyakra vonatkoznak (ok és okozat, igazság, szellem, Isten, erény). Ezeknek a fogalmaknak nem elégséges oka az anyag, a test érzéki benyomásai, hanem csak a gondolkodó lélek. Hiszen szemünk nem lát a világban „okokat” és eszünk mégis megállapítja az oksági viszonyt, az anyagi világban nem érzékelünk igazságot, szellemet stb. A fogalomalkotás alapja, hogy az ember ítéletet képes formálni a dolgokról.

Ítéletek alkotása nem más, mint hogy kapcsolatba hozunk egymással két dolgot és megállapítjuk azonosságukat vagy nem-azonos voltukat. (Az asztal kerek.) Az ítéletalkotás megint többlet az érzéki benyomásokkal szemben és így elégséges okát (létesítő okát) hiába keressük akár az érzéki benyomásokban (a külső anyagi világban) akár az idegrendszer és agyvelő fiziológiai működésében. Az ember szellemi lelkét (gondolkodását) különösen beszédközlően bizonyítják az egyetemes érvényű ítéletek. (Pl. kétszer kettő négy, a lopás bűn, mindennek van elégséges oka.) Az egyetemes ítéletek nem tűnnek kivételt és azt követelik, hogy elfogadjuk őket. Az anyag azonban változékony, tehát nem állandó és nem egyetemes érvényű s így nem követel az embertől semmit.

Az embernek én-tudata van. Tudja, hogy tud valamit, hogy amit gondol, érez, azt ő gondolja és érzi. (Én hazudtam vagy mondtam igazat, én örültem a jó bizonyítványnak.) Az én-tudat elégséges okát nem találjuk az anyagi testben, ezért mondja szellemesen Kant: „Amelyik nap lovam kimondja a szót: „én”, elszállok róla és kalapot emelek előtte.”

2. Az emberi lélek érzékfölötti szellemi tevékenységét, **a gondolkodást bizonyítja a nyelv, haladás, tudomány, művészet és vallás.** Ezeknek elégséges okát csak a gondolkodó szellemi lélekben találjuk.

Az embernek azért van nyelve, mert gondolkodik, mert

van mondanivalója. Kiragadja a tárgyak egy-egy jellemző tulajdonságát és annak megjelölésére szót alkot. A szavakat értelmes mondatokba fűzi össze, vagyis meglátja és kifejezi a dolgok összefüggését és lényeges vonatkozásait. (Azonosságát, különbözőségét, egymásutánját, oksági viszonyát.) A szóalkotás és mondatalkotás merőben szellemi tevékenységek.

Az emberi szellem gazdagságát mutatja az egyes nyelvek szóincsének gazdagsága (a magyarban kb. 150 ezer szó) és a sokféle nyelv (a földkerekség népei kb. 900 nyelvet és ezeken belül 15 ezer nyelvjárást beszélnek).

A nyelv elégséges okát nem találjuk az anyagi világban, sem az érzéki benyomásokban. Az állatnak is vannak érzéki benyomásai és beszédre alkalmas szerve, mégsem alkot szavakat, mondatokat, nincs nyelve.

Az állatok hívó vonító örömteli hangjai csak érzéki benyomásokat (érzéki fájdalmat, örömet) fejeznek ki, ahogyan az állatok képzeleti és érzéki emlékképei sem terjednek túl az érzéki megismerésen. Csak az önfentartás és fajfentartás testi ösztönén alapszanak. Ami ezenfelül van, csak emberi beleolvadás az állatok viselkedésébe.

Az ember szellemi lelkét bizonyítja a haladás. Az állat nem halad, ugyanúgy építi fészket és oduját és fogyasztja el táplálékát mint évezredekkel ezelőtt. Az ember valamikor barlangban lakott, ma világvárosokat épít. Egykor nyers eledellel táplálkozott, ma változatos konyhaművészetel készíti ételeit. Gyalog járt, ma autón, vonaton, repülőgépen közlekedik. A haladás alapja, hogy az ember többet képes meglátni, mint amit érzékei mutatnak, kutatja a dolgok okát. Szeme csak a tengert és a vizen úszó fadarabot látta, de eszével rájött, hogyan építhet hajót. Nemcsak a tüzet, villámot vette észre, hanem okoskodással rájött, hogyan lehet tüzet csiholni és azon ételét megfőzni, hogyan fejleszthet villamosságot és világíthat azzal.

A haladás elégséges okát nem találjuk sem az anyagi világból jövő érzéki benyomásokban, sem a test működésében (idegingerekben), hanem csak a gondolkodó szellemenben. A gondolkodó ész többet vesz észre, mint amennyit érzékszerveink tudomásunkra hoznak.

A tudomány a dolgok okát kutatja, tehát merőben szellemi tevékenység. Egyes tudományoknak még a tárgya is teljesen érzékfölötti, mint a matematika, logika, teológia.

A művészet célja nem a hasznos, hanem a szép. Te-

hát létrehozásának oka nem a létfenntartás ösztöne, hanem a szépet kereső emberi lélek. Már a barlanglakó ember is rajzokat karcolt barlangja falára, agyagedényeire, csontszerszámaira.

A vallás és erkölcs teljesen érzékfölötti igazságokat tár elénk. Hogy az ember ezeket képes befogadni értelmébe, képes erkölcsös életre, testi jólérésével ellenkező akaratú cselekedetekre, mindez gondolkodásának és tudatos akaratának, vagyis szellemi lelkének bizonyítéka.

Az állatnak nincs erkölcsé. A kötelességtudás, lelkiismeret csak az emberben van meg. A kutyahűség, róka-ravaszág stb. épen olyan emberi beleolvadások a természetbe, mint pl. a „szomorú“-fűzfa. Vagy pedig az állat ön- és fajfenntartó ösztönének nyilvánulásai, illetve ezek felhasználásával létrehozott gépies szoktatás eredményei („számoló“ kutyák, lovak a cirkuszban stb.).

Az emberi nyelv, haladás, tudomány, művészet és vallás elégséges okát csak a szellemi lélekben találjuk. Tehát az embernek van szellemi lelke. Ez a lélek gondolkodik, keresi a dolgok okát, az igazságra éhes és a szeretetre szomjas, mint ahogy a virág a nap felé fordul. Az ember képes megismerni az igazságot és vágyódik a szeretetre. Tehát képes megismerni a legfőbb igazságot és legfőbb jót, Istent, ha az kinyilvánítja magát neki.

11.

Az ember teste

1. Az ember testből és lélekből áll. A kettő együtt: az ember. Az ember teste hasonló az emlős állatokéhoz, azonban rányomja bélyegét a gondolkodó és akaró lélek. Visszont a lélek működésében rászorul az anyagi testre. Ezért mondták már a régiek: az ember gondolkodó állat.

Az emberi test anyagát és szerveinek biológiai működését tekintve nagyjából azonos az állati testtel. Az emberi és állati test anyagcseréje, vérkeringése, idegreflexei, ösztönélete közt nincs lényeges különbség. A csontváz felépítése és a test külső formája tekintetében a hasonlóság mellett azonban szembeszökő különbségeket is találunk. Az ember arca, alakja elárulja a gondolkodást, tudatos érzelmi és akaratú világot. Csontvázának felépítésén látszik, hogy az ember egyenes járásra teremtett: a test súlya külön sarokcsontokon nyugszik, a medence szélesebb, a koponya alja ül a gerincen. Még feltűnőbb a különbség a koponyaalkatnál.

A Camper-féle arcszög (a felső állkapocs közepétől a homlokcsont domborulatához és a külső fülcsatorna közepéhez húzott két egyenes által bezárt szög) az embernél legalább 65 fokos, míg a gorillánál csak 35 fokos. Az ember agyának súlya a testsúly 1/42-ed része, míg a majomnál a testsúlynak csak 1/213-ad része. Az ember bármely csontját szakember rögtön megkülönbözteti a legfejlettebb vagy emberhez leghasonlóbb állat (majom) megfelelő csontjától.

2. Az emberi és állati test hasonlósága folytán felmerülhet a kérdés: vajjon nem az állat testéből fejlődött-e hosszú időn keresztül fokozatosan (átmeneti alakokon át) az ember teste? A kérdést a Biblia szószerinti értelmezése nem dönti el határozottan. A tudomány eddig erre a kérdésre biztos választ még nem adott, hanem csak többé-kevésbé valószínű elméleteket, melyeket számos természettudós vall.

Világos, hogy az ember **lelke** nem származhatott az állati testből (és állati ösztönből), bármilyen hosszú fejlődéssel, átmeneti alakok során át sem. Kifejlődni ugyanis csak az a képesség tud, mely már csirájában megvan. Az anyagi test a maga öntudatlan és vak ösztönével nem képes öntudatos szellemi tevékenységekre. Senkisémet adhatja azt, ami je nincs. Az anyagi test és az öntudatlan ösztön nem elégséges oka az öntudatos gondolkodásnak és akarásnak.

Az emberi **testnek** állati testből való származása lehetséges, ha valljuk, hogy a kifejlődött testbe **Isten közvetlenül teremtette a lelket**. A testet magát Isten esetleg közvetve, a természet erőinek, környezetnek, kedvező körülményeknek céludatos elrendezésével fejleszthette ki az állati testből. A kifejlődéshez szükséges sokféle kedvező körülmény találkozása azonban, valamint az állati testnek az a képessége és célratörése, hogy emberi testté fejlődjék — mivel az állat nem gondolkodik — mint végső és elégséges okra céltudatosan tervező Értelmeire, valamint tervét megvalósító Akaratra utal.

(Az emberi testnek közvetlen vagy közvetett teremtését megvilágíthatjuk egy nyers hasonlattal: az óras közvetlenül sajátkezüleg állít össze egy órát — vagy gépet alkot, mely automatikusan órát gyárt.)

Az „átmeneti alak” az ember és állat között gondolkodó emberi lélek nélkül, fejlődésben levő és még ki nem alakult emberi szervekkel a létért való küzdelemben az erősebb és ügyesebb állatok között és az időjárás, természet erőivel szemben azonban könnyen ki lett volna téve a pusztulás veszélyének. Fennmaradását és továbbfejlődését csak a kedvező körülmények gondviselészzerű elrendezése, csodák egész sorozata magyaráz-

hatná meg. Továbbá az átörökléssel nemcsak a kedvező tulajdonságok mennek át az utódokba, hanem a kedvezőtlenek is és az átöröklés nemcsak tőkéletesedést, hanem gyakran elsatnyulást eredményez. Ahhoz, hogy csak az előnyt jelentő tulajdonságok és szervek öröklődjenek át, megint csak tervszerű gondoskodásra lett volna szükség. Ezért sokkal egyszerűbbnek és valószínűbbnek látszik, hogy Isten közvetlenül teremtette az embert és nem közvetve a természet erői által fejlesztette ki annak testét az állati testből.

3. Az embernek az állati testből való kialakulását a növény és állatvilág keletkezéséről vallott leszármazáselméletnek az emberre való kiterjesztése hirdette.

Lamarck († 1829) leszármazáselmélete szerint a mai fejlett növény és állatvilág egy vagy több egysejtűből (alapsejtűből) alakult ki előbb egyszerűbb, majd mindig összetettebb szervezetű élőlények hosszú sorozatán át. A leszármazáselmélet a növény- és állatvilág eredetének nem egyedüli magyarázata. Elmélet, melyet sok érv támaszt alá, de bizonyítva nincs. Ugyanis az őskori leletek között eddig biztos átmeneti alakokat nem találtak, az u. n. biogenetikai törvény alól annyi a kivétel, hogy komoly szakemberek szerint nem tekinthető törvénynek, a formák hasonlósága pedig többnyire csak külsőséges hasonlóság és nem jelent okvetlenül vérrokonságot is (gyík és kígyó, hal és bálna stb.). Mégis a szakemberek nagyrésze az állatvilág kifejlődését legjobban megmagyarázó s legvalószínűbb elméletnek tartja.

A leszármazáselmélet azonban nem ad alapot az istentagadásra és nem teszi fölöslegessé a teremtő Istent. Hiszen az őstípusok, alapsejtek nem keletkezettek az élettelen anyagból, azokat létre kellett hozni valaminek. Azonfelül olyan célratörést kellett beleadni az alapsejtbe, hogy fejlettebb élőlényekké tudjon kialakulni. A fejlődést elősegítő körülményeket (környezet, hőmérséklet) tervszerűen össze kellett hangolni és elrendezni. Tehát Isten teremtő erejét a leszármazáselmélet talán még jobban dicsőíti, mint a közvetlen teremtés. A Bibliával sem ellenkezik a leszármazáselmélet, mert a bibliai teremtéstörténet csak az mondja, hogy mindent Isten teremtett, de azt nem dönti el, hogy közvetlenül, pillanat alatt hozta-e létre a különböző növény- és állatfajtákat vagy közvetve és fokozatosan a már meglévő természeti erők segítségével.

Mindez áll **Darwin** Károly († 1882) leszármazáselméletére is. Darwin a mai növény- s állatvilág kifejlődését főleg **három** tényezőnek tulajdonította: a) A változékonyság az őstípusokból új hajlamokat, tulajdonságokat és szerveket hozott létre. b) A létért való küzdelemben az új szervek, tulajdonságok fokozatosan kifejlődnek, a kevésbé alkalmasak elsatnyulnak és lassan eltűnnek. c) Ugyancsak a létért való küzdelemben az erősebb és életrevalóbb egyedek fennmaradnak és átörökléssel az új szerveket, tulajdonságokat átadják utódaiknak, így azok állandósulnak; míg

a satnyább egyedek elpusztulnak. Ez a természetes kiválasztódás.

Darwin tanát az emberre kategorikusan kiterjesztette Ernst Haeckel († 1919). Míg azonban Darwin tudóshoz illő komolysággal csak elméletet állított föl és két főművében pl. nyolcszázszor fordul elő az az óvatos kifejezés: „ebből feltételezhetjük”, addig Haeckel minduntalan így bizonyít: „így kell lennie”, „lehetetlen kétségbevonni”, „elképzелhetetlen”, „kényszerítve vagyunk elfogadni”. Haeckel tudományos komolyságát nagyon aláásta kliséhamisítása. (Ugyanazt a klisé-t nyomatta le egymás mellé mint a teknősbéka, a kutya és az ember embrióját.) Előre megállapította, hogy az ember és a majom egy közös ősalaktól származtak, tehát az embernek nincs lelke és nincs teremtő Isten, hanem a természet erői mechanikusan hozták létre a növény és állatvilágot és végül az embert. Ez a Haeckel-féle materialista „darwinizmus”. Haeckel előre kimondja, hogy az emberszabású majom és az ember közt 30 fejlődési fokozat van, s elismeri, hogy „ezek közül 15-ről még semmi adatunk sincs, mégis „létezők kellett” és tudományos nevet is ad nekik. A tudományban azonban csak adatokkal és érvekkel lehet bizonyítani, nem feltételezésekkel és elnevezésekkel. Ha a bölcselek és teológusok ilyen okfejtéssel dolgoznának, régóta nem mernék magukat tudósoknak nevezni. Haeckel szaktudományán kívüleső bölcseleti és teológiai térre ment át és egészen tudománytalanul valószínű elméletekből biztos következtetéseket vont le. U. n. „biogenetikai törvénye” szerint az egyed fejlődése megismétli a faj fejlődését. Itt is azonban annyi a kivétel, hogy számos szaktudós szerint nem nevezhető törvénynek.

A darwinizmus nem teszi fölősléggé Istent. A mechanikus okok és természeti törvények gépies érvényesülése célirányosság nélkül nem magyarázza meg a fejlődést. Darwin három tényezője csak gondolkodó értelem és célratörő akarat műve lehet a természetben. A másodlagos és mechanikai okok nem teszik fölősléggé az elsődleges cél-okot.

A mai tudósok Darwin három tényezőjének már jóval kisebb jelentőséget tulajdonítanak. Ma már a darwinizmus tudományosan túlhaladott álláspont és a múlté. A fejlődéseméletet azonban a tudósok többsége vallja és kutatásaival igyekszik bizonyossá tenni.

A fejlődéseméletet alátámasztja a természetben látható fejlődés. (Új fajták kialakulása a növényvilágban stb.) Ez a fejlődés azonban korlátok között mozog s valószínűleg nem lépi át az egyes osztályok határait. Oka csak az egyes fajtákban és egyedekben lakozó fejlődési képesség és annak célratörő kibontakozása bizonyos keretek között. Ez pedig kigondoló Értelemre és célratörő, a fejlődést szándé-

koló és irányító Akaratra utal. Hogy végleges és biztos választ a tudomány a növény- és állatvilág kifejlődésére és az ember testének eredetére eddig még nem adhatott, annak oka, hogy az ezzel foglalkozó tudományágak (az őslénytán, összehasonlító élettan, az emberiológia), még aránylag fiatalok és az eddig fölfedezett őskori emberi leletek csekélyszámúak és hiányosak. (Néhány koponyacsont, láb- és sarcsont stb.)

Ha a fejlődéstudomány bizonyított tanná is válik, akkor sem teszi fölöslegessé a Teremtőt. Az ember lelke mindenképpen csak közvetlenül Isten teremtő erejének köszönheti létét.

12.

A szabadakarat

1. A gondolkodás mellett az akarás bizonyítja, hogy van szellemi lelkünk. Míg az ösztön gépiesen cselekszik és a test anyagi jólétére tör, tehát a testi ön- és fajfenntartást szolgálja, addig öntudatos akarásunk gondolati mérlegelés után választ és a test pillanatnyi jólérére, az a testi ösztön ellenére képes szellemi és erkölcsi javak megszerzésére törekedni. (Tudás, becsület, kötelességteljesítés, jószág, örök érdemszerzés stb.)

A szellemi lelket mi sem bizonyítja jobban, mint hogy pl. alvás helyett tanul, imádkozik, idegen beteget ápol valaki, kísérte és bűnalkalmak közt szűztiszta marad, anyagi hátrányok és üldöztetés ellenére is ragaszkodik meggyőződéséhez, stb. Ezekben az esetekben nem lehet arról beszélni, hogy tudat alatti testi öntudatos vagy a nemi ösztön a cselekedetek rugója.

Ellenvetés: Nincs szabad akarat, mert az ember mindig csak a jót választja. — Igaz, az ember mindig csak a jót választja. Hogy azonban testi és anyagi jóval szemben a szellemi, lelki jót képes választani, ez mutatja, hogy a szabad akarat szellemi működés és nem tudatalatti ösztönös testi működés eredménye. Akarásunk nem választható el a gondolkodástól és érzések is kísérik, mivel az emberben a gondolkodás, érzélem és akarás egybeszővődnek. Az akarat szabadsága abban áll, hogy a többféle jót mérlegeljük és végül a többféle jó közül választunk. Akarásunk indítéka tehát mindig a jó. Azonban mégsem az indítékok döntenek el

választásunkat, nem az indítékok váltják ki gépiesen elhatározásunkat. Hanem az indítékok közt válogatunk, mérlegeljük őket, tőlük függ, melyiket tartjuk nagyobbaknak, engedjük érvényesülni. Az indítékok (motivumok) a hajtóerő, míg az akarat a váltóállító, a gépkocsivezető. A váltóállító től függ, hogy melyik vágányra engedi a vonatot, a gépkocsivezető vezeti keresztútnál egyik vagy másik irányba az autót. Az akarattól függ, hogy az értelem belátása szerint, melyik indítékot (jót) engedi érvényesülni, teszi a cselekvés hajtóerejévé.

Akaratunk szabadsága azt jelenti, hogy bizonyos esetekben külső és belső kényszer ellenére is képesek vagyunk szabadon cselekedni, egyik vagy másik jót választani.

2. Nem mindig és mindenben van szabad akaratunk. Külső erőszak, testi szenvedély, öröklött lelki vagy idegzetbeli gyengeség, külső körülmények sokszor korlátozzák vagy teljesen meg is szüntethetik az ember szabad akaratát. De épen ezek az esetek mutatják, hogy máskor magunk vagyunk tetteink oka, tehetünk arról, amit cselekedtünk. felelősek vagyunk választásunkért.

3. Az embernek van szabadakarata. Bizonyítja:

1. Lelkiismeretünk. Gyakran meggyőződésünk, hogy cselekedeteinknek magunk vagyunk az okai, tudjuk, hogy másképp is tehattunk volna, jogunk van elismerésre és jutalomra vagy megérdemeljük a büntetést. Olykor egészen súlyos indítékok húznak egyik vagy másik irányba, mégis fontolgatjuk, hogy melyiket válasszuk és végül mi döntünk. Tetteinkért vállaljuk a felelősséget. Ezzel elismerjük, hogy nem külső körülmények döntötték el állásfoglalásunkat, hanem mi magunk.

2. Az emberiség közmegegyőződése is bizonyítja az akarat szabadságát. Ha nincs szabadakarata, akkor miért ítél el a közvélemény egyes cselekedeteket, mi jogon büntetik meg a bűnösöket, miért érdemel elismerést, megbecsülést és jutalmat a hősiesség, valamely nagy tudományos, művészi, vagy sport-teljesítmény? Miért tiszteljük a vértanukat és a szenteket?

3. Isten parancsokat adott. Megtartásukért örök boldogsággal jutalmaz, megszegésükért örök büntetéssel sújt. Ez a legnagyobb igazságtalanság lenne, ha nem tehetünk tetteikről, ha akaratunk nem szabad.

Az embernek van szabad akarata, tehát képes Isten akaratának teljesítésére.

Ellenvetések:

a) Az erősebb indíték dönti el elhatározásunkat, tehát nincs szabadakarat. (Pszihikai determinizmus.) Pl. ha két állás közt választhatunk, melyek közül az egyik csekély, a másik nagy jövedelemmel jár, az utóbbit választjuk. — Felelet: az indítékokat az ész mérlegeli és az ész a nagyobb jót ajánlja, az okosság is ezt követeli. Ugyanakkor azonban az értelmünk esetleg mind-egyikben talál valami rosszat is. Ezt is mérlegeli, és végeredményben akaratum dönti el, melyiket tartjuk nagyobb jónak. A jövedelmező állásért esetleg sokkal nagyobb munkát követelnek, vagy meggyőződéselem feladásával, hittagadással, erkölcstelenséggel járna. Akaratom dönti el, hogy most melyiket válasszam. Az akarat emel ki egyet az indítékok közül és teszi a cselekedet rugójává, hatóerejévé.

Ugyanezt kell mondanunk arra az ellenvetésre, hogy

külső körülmények döntenek el az ember cselekedeteit, ahogyan a statisztika is bizonyítja. Az erkölcsstatisztika szerint bizonyos cselekedetek meglepő törvényszerűségei folynak le, tehát nincs szabadakarat. Pl. télen az öngyilkosságok száma lepad, tavasszal emelkedik. Erre azt felelhetjük: A külső körülmények befolyásolhatják az embert, de többnyire nem kényszerítik. A külső körülmények ellenére is cselekedhetünk, de erre sem vagyunk kényszerítve. Gazdag örökséget kínálnak nekem, természetesen elfogadom, de azért senkinek sem jut eszébe azt mondani, hogy el kellett fogadnom. Az ember ugyanis észére hallgat és hasonló körülmények hasonló megfontolásokra készítetik az embereket. A statisztika csak ezt rögzíti. Arról azonban semmit sem tud a statisztika, hogy ilyen belső elhatározásokat sokszor mennyi fontolgotás, belső küzdelem és tusakodás előzte meg. Azt sem jegyezhetette fel a statisztika, hogy hasonló körülmények közt hányan cselekedtek mégis épen ellenkező módon. (Tavasszal hányan nem dobták el életüket, akiknek ép-úgy meg lett volna az okuk rá és erős kísértést éreztek erre!)

b) Öröklött hajlamok, testi adottságok határozzák meg cselekedeteinket. (Fiziológiai determinizmus.) Testalkat, idegrendszer, testi vágyak és ingerek, tudatalatti ösztönök és emléképek („traumák”) döntenek el, hogy mit válasszunk. — Igaz, az embernek nincs mindig és mindenben szabadakarat. Testi állapotunk, idegrendszerünk, öröklött hajlamok,

külső ingerek erőteljesen befolyásolják akaratunkat, olykor fel is függesztik az akarat szabadságát. Azonban sokszor láthatjuk, hogy betegtestű emberek nagy teljesítményekre képesek, öröklött rossz hajlamokkal is egyesek hősiességű erkölcsi cselekedeteket visznek véghez. (A szentek életében számos példát találunk erre.) Az u. n. Lombroso-típusú bűnözők közt is hány van, aki megtér, gyökeresen új életet kezd. Sőt akik elbuknak, azokról sem tudhatjuk, hogy bukásuk előtt hányszor álltak ellen a kísértésnek, mennyiszor győzték le sikeresen a tudatalatti ösztönöket és emlékképeket.

A determinizmust valló ideg orvosok, bírák, jogászok többnyire elfelejtik, hogy eléjük nem az átlagos egészséges emberek kerülnek, hanem a testileg vagy lelkileg betegek, lezültek, akiknél az akarat szabadsága valóban szűkebb körre szűkül össze. Elhamarkodott dolog a kivételekből általános szabályt levonni.

c) Az ember jelleme és nevelése, a környezet hatása megszabja, hogyan fog cselekedni. (Etikai determinizmus. Millió-elmélet.) Így pl. előre tudhatjuk, kit lehet megvesztegetni, erkölcs-telenségre csábítani stb. — Az élet sokszor rácafol erre: hány-szor megesik, hogy a legjobb erkölcsi nevelésben részesültek súlyosan botlanak erkölcsileg, milyen gyakran halljuk: „ezt nem vártam épen tőle!” Másrok pedig olyanok képesek hősi cselekedetekre, akikről jellemüknél vagy neveltetésüknél fogva nem is gondoltunk volna. A nevelés és a jellem befolyásolja az embert, de tőlünk függ, hogy a befolyásnak engedünk-e? A jellem egyébként nem is egyéb, mint hosszú önnevelés, tehát számtalan szabadakaratból folyó cselekedet eredménye.

Az akarat nevelése

Az akarat képesség, csíra, melyet gyakorlással fejleszthetünk erőssé. Aki nem gyakorolja akaratát, annak akarata fejletlen, gyenge marad, elsatnyul.

Az akaratot mindaz erősíti, ami erő kifejtésbe, áldozatba, nehézségek legyőzésébe kerül. Gyengíti a kényelmességet.

Nem a görcsös akarás, vagy nekilendülés erősíti az akaratot, hanem a jóra indító **motívumok**, indítékok. Minél több és erősebb jóra indító gondolatot, érzést gyűjtünk össze valamely irányba, annál könnyebben győz akaratunk a rossz és a gyengeség vagy külső befolyás fölött. Az akarat erősítésének tehát nagy segítőeszköze az elmélkedés, komoly gondolatok, érzések ápolása, lelki gyakorlatok, imádság. Ezek nemcsak a természetes akarat számára szolgálnak erősítő indítékokat, hajtóerőt, és az akarat választást megelőző értelmi fontolgatáshoz nyújtanak bölcse-

séget, nemcsak tiszta és erős jó érzésekkel segítik elő az akarat cselekvő munkáját, hanem egyúttal Isten természetfölötti erejével, a kegyelemmel is megsokszorozzák az akarat erejét. Segítik akaratunkat valóban szabaddá, függetlené tenni a külső hatásoktól, ingerektől, testi vágyaktól, öröklött rossz hajlamoktól.

13.

Lelkünk halhatatlan

Az anyag részekből áll. Az élő szervezet különböző anyagokból tevődik össze. A halál nem egyéb mint valamely élő szervezet végső felbomlása alkotóelemeire, kémiai átalakulása. A **szellem nem áll részekből**, hanem önálló, osztatlan, bensőséges egység. A lélek önálló szellem és ezért a test felbomlásával nem bomlik részekre, hanem tovább él. A lélek nem hal meg.

A gondolatok nem a lélek részei, hanem működésének eredményei. A tanulás, az átélt érzések nem a lelket gyarapítják, hanem annak birtokát. Ha az összes gondolatokat, lelki élményeket elveszítenők, akkor is megmarad a lélek, mely új gondolatokat és érzéseket termelhet, új lelki élményeket élhet át. (Ahogyan, ha kiürítem összes zsebeimet, levetem ruhámat, megmarad testem, ha lenyírják hajamat, újat növesztek, úgy a lélek gondolatai, benyomásai a világról csak annak „ruhája“.)

Erre az igazságra gyenge ellenvetés, hogy alvás közben sem tud az ember magáról, elveszti énjét, tehát amint a gondolatok és érzések egymásután kialszanak a halálban, a lélek is kialszik. Ez csak akkor lenne igaz, ha a lélek nem lenne egyéb, mint a gondolatok, érzések halmaza. De ha a szél lerázza valamely fa összes gyümölcsét, megfagyasztja minden virágát, a fa azért tovább él, s új virágot, gyümölcsöt teremhet. Épígy, ha a halál ki is oltaná az összes emlékeket, gondolatokat, érzéseket (ami nem bizonyos), akkor is a lélek tovább élhet. Hiszen, ha álmunkból felrúznak, hirtelen újra megtaláljuk énünket, gondolatainkat. A halálban is elalszik az ember, de lelke a túlvilágon új életre ébred. Épen az álmom titokzatossága sejteti meg velünk a halál még nagyobb titkát.

A lélek halhatatlanságát **bizonyítja még:**

1. A földön nincs igazság. Sokszor a jók szenvednek, a gonoszoknak jól megy soruk. Sok gaztett nem veszi el büntetését, sok hősiesség és önfeláldozás jutalmazatlan marad.

Ha van igazságos Isten, kell lennie végső és teljes igazságszolgáltatásnak. De ez csak úgy lehetséges, ha a lélek a halál után tovább él. Tehát Isten igazságossága követeli a lélek halhatatlanságát.

2. Isten kiolthatatlan igazságvágyat és boldogságvágyat adott az embernek. A földi életben azonban az ember csak vakon tapogatózik az igazság után, nem találja meg a teljes igazságot. Törtet a boldogság után és nem éri el a teljes és maradandó boldogságot. Isten nem lenne bölcs, ha olyan vágyakat, célratorést adott az emberbe, mely sohasem éri el célját. Ha Isten bölcs, akkor meg kell találnunk az egész igazságot, el kell érünk a teljes boldogságot, kell lennie túlvilágnak.

3. A lélek halhatatlanságát bizonyítja az emberiség közmeggyőződése. A történelem összes művelt és műveletlen népei hittek a túlvilágban. Hitetlen egyének vannak, hitetlen népeket nem találunk. Az őskori sírok, a halottakkal eltemetett fegyverek, ételek, az indusok lélekvándorlása, a fáraók sírjai, a rómaiak ős-tisztelete, a pogányok sírfeliratai bizonyítják, hogy a földkerekség minden művelt és műveletlen népének közmeggyőződése a túlvilági élet. Annál csodálatosabb ez, mert az emberiség itt a nyilvánvaló látszat ellenére vallja a túlvilági életet.

Könnyű megfelelni arra az ellenvetésre, hogy az emberiség közmeggyőződése már sokszor tévedett, pl. az is közmeggyőződés volt, hogy a nap forog a föld körül. Igen ám, de itt a látszat, az érzéki tapasztalás szülte a téves meggyőződést. A halálnál pedig épen a látszat, az érzéki tapasztalás ellenére vallja minden nép a lélek halhatatlanságát!

Azt is szokták fölhozni, hogy a halálfélelemből, a földi szenvedések között egy jobb élet után való vágyódásból, a jól nem lakott vágyakból született álmodozás teremtette meg a túlvilág hitét. Miért tudott azonban ez a hit meggyőződéssé válni, mikor a halál, a test elmúlásának durva ténye ellene szól és mikor a másvilágot igazában el sem tudjuk képzelni? Miért épen csak az emberben alakult ki a másvilág hite, az állatnak nincs mennyországa! Nemcsak az egyszerű emberek, hanem már az ókor legnagyobb gondolkodói hideg észbeli okoskodás útján rájöttek a lélek halhatatlanságának igazságára. Egyes vallások pedig épen nem csábító képet festenek a túlvilágról. Ha a túlvilág hite csak teljesületlen vágyakból született álmodozás lenne akkor már szebb túlvilágot is képzelhettek volna maguknak ezek a népek!

Az embernek nem elég, hogy utódaiban él tovább, em-

lékét kegyelettel őrzik, egy kétes jövőben, esetleg jobb sorsban él majd az emberiség, hanem maga akar örökké boldog lenni! Ez jogos kívánsága. Isten ojtotta belé ezt a vágyat és ígérte annak teljesülését. Krisztus is ezért jött, minden tanításának és munkájának végső célja, hogy eljussunk a mennyei Atya országába. Ha nincs túlvilág, akkor miért élt és halt meg az Úr Jézus?!

14.

A test és lélek viszonya. Lelkünk önálló szellem

1. Az ember teste és lelke a földi életben szoros egységet alkot. Ezért a lélek működéseiben és a külvilággal való érintkezésében rászorul a testre, agyvelőre és idegrendszerre, mint munkaeszközökre. Az emberi lélek tevékenységei, a gondolkodás és akarás azonban nem az agyvelő vagy idegrendszer gépies működésének eredményei, ahogyan a materialisták állítják.

Az agyvelő megbetegedésével vagy elfáradásával megbénul a gondolkodás, egyes szellemi tevékenységek bizonyos agyközpontokhoz vannak kötve (látási, hallási centrum), a gondolkodás fejlettsége függ az agyvelő fejlettségétől (sűrűnbarázaltságától). Ezekből a nagyjából helytálló tényekből a materialisták azt a téves következtetést vonják le, hogy a gondolat az agyvelő terméke, a gondolkodás és akarás az agyvelő és idegrendszer működésének gépies eredménye.

A felsorolt tények csak azt bizonyítják, hogy a test és lélek szoros egységet alkot, és **az agyvelő a gondolkodás eszköze**. De nem bizonyítják, hogy az agyvelő a gondolkodás elégséges oka. A zongoraművész sem tud hangszer nélkül játszani, mégis nyilvánvalóan nem igaz, hogy zongora hozza létre a muzsikát. A festő sem festhet ecset és festék nélkül, mégsem a festék és az ecset alkotta meg a képet. Lehangolt zongorán a kiváló művész is gyatrán játszik, ha egyes húrok hiányzanak, a muzsikából is kiesnek egyes hangok és megbomlik az összhang. Épigy beteg idegrendszerrel, fáradt agyvelővel a lélek sem tud helyesen gondolkodni.

A gondolkodás nemcsak az agyvelőtől függ. Ezt mutatja, hogy a szellemi munka nem jár arányosan nagyobb energiaforgasztással. Milliókat megmozgató gondolat, politikai eszme vagy mérnöki terv kigondolása alig került lemérhető anyagi erőfogyasz-

tásba. Tehát itt nem érvényesült az anyagi világ általános törvénye, az energia megmaradásának elve.

A gondolkodás fejlettsége nincs mindig arányban az agyvelő súlyával. Leibnitz agya például csak 1257 gramm volt míg az általános emberi agy súlya 1400 gramm. A marha agyveleje tekervényesebb, mint az emberé, a libáé foszfordúsabb, tehát a gondolkodás fejlettsége nem az agytekervények sűrűségének vagy az agy foszfortartalmának eredménye.

A test és lélek viszonyát hasonlíthatjuk a művész és hangszer viszonyához. Ha a hangszer elpusztul, a művész tovább él és alkot. Művész nélkül azonban nem szólal meg a hangszer. A lélek a test halála után is tovább él, mert önálló szellem. A test nem élhet a lélek nélkül, mert a gondolkodó lélek egyúttal a test életelve. Az állati test életelve az állati lélek, mely azonban mindenestül a testhez van kötve. Az állati test és lélek (pára, tenyésző lélek) viszonya hasonló a gépzenéhez. Ha a rugó eltörik, a gramofon többé nem szólal meg, a gramofon elpusztulásával a rugó is vele pusztul.

2. Egyes bölcselek és lélekbúvárok (Wundt, Paulsen, Herbart) azt vélték, hogy a lélek nem egyéb, mint a képzetek, gondolatok, érzések, a lelki tevékenységek összessége. Ha a gondolatban egymásután eltávolítjuk az összes emlékképeket, képzeteket, érzéseket, végül semmi sem marad, mint ahogyan ha szétzedem a kocsni kerekét, rúdját, tengelyét stb. végül megszűnt a kocsni. Tehát a lélek nem önállóan létező szellemi való, hanem csak a lelki tevékenységek összességét mondjuk léleknek. A lélek csak a gondolatok és érzések gyűjtőneve.

Ennek azonban ellentmond

a) én-tudatunk. Tudom, hogy én gondolkodom, érzek, akarok valamit. Tehát a gondolatokon túl van valami bennem, ami gondolkodik, érez, akar. Több vagyok, mint gondolataim, mert új gondolatokat tudok létrehozni. Gondolataim birtokosa vagyok. A birtokos pedig több, mint a tulajdonában levő összes dolgok együttevve.

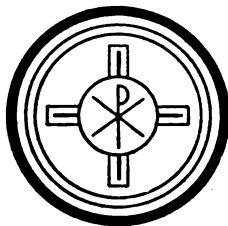
b) Gondolataink és érzéseink sokszor egymással ellentétbe kerülnek és ezt én érzem, és szenvedek tőle. (Érzéki vágy támad bennem s lelkiismeretem tiltakozik. Szórakozni szeretnék, de viszsztatart a kötelesség. Családomnak szeretnék élni, de kötelességem életemet kockára tenni a közösségért.) Ha lelkeim gondolatok és érzések halmaza lenne, nem szenvednék ilyenkor, hiszen a csatában is az egyes „katona” sebe nem fáj a „hadseregnek”.

c) Gondolataimat irányíthatom, megindítok és végig gondolok tervszerűen egyes következtetéseket, újakat gondolok ki. Tehát van bennem valaki, aki a gondolatok fölött áll, azokat irányítja, azokba beleszól.

Mindebből két igazság következik:

1. Az emberi lélek **szellem**, vagyis egyszerű, nem összetett, bensőséges való, mely gondolkodni és akarni tud. Ugyanis amilyen valamely lény tevékenysége, olyan maga a lény is. (Operari sequitur esse.) A lélek tevékenységei (gondolkodása, akarása) szellemi tevékenységek, tehát a lélek maga is szellemi való. A gondolkodás és akarás szellemi tevékenységek, melyeknek elégséges okát nem találjuk az anyagi testben. A gondolatok a lélek tevékenységének eredményei, de nem a gondolatok összessége a lélek.

2. Az emberi lélek **önálló** lény. Gondolataim, lelki élményeim valakinek a gondolatai, élményei. Ami fáj, nekem fáj, aminek örülök, az én örömem, amit tudok, én tudom. A lélek osztatlan, bensőséges egység, önálló szellem.

Isten adott kinyilatkoztatást (természetfölötti vallást)

15.

A vallás

A vallás Isten megismerése és akaratának teljesítése.

1. Az ember természetes eszével rájöhet, hogy van Isten és természetes akaratával teljesítheti Isten akaratát. Ez a természetes vallás.

A természetes vallás keletkezését így képzelhetjük el: Az ősember látja a kunyhót, kőbaltát és azt mondja: „ezt valaki csinálta”. Látja a hegyeket, folyókat, villámot, napot, csillagokat és azt mondja: „ezt is valaki csinálta”. Természetes esze rávezeti Isten létezésére. Tudja, hogy van egy fölötte álló Hatalom.

Idővel azután az ember Istent beleképzelte a természet erőibe. Úgy képzelte, hogy amint az ember gondolkodik és érez, úgy a fáknak, vizeknek, szikláknak is lélek lakik (animizmus). A feltűnőbb természeti tárgyakkal (hatalmas tölgyfának, villámnak, tűznek) varázshatást tulajdonított (fetisizmus). Azt gondolta, hogy őseinek lelke is ezekbe költözik, képzelete a hősök és az ősök istenítése által egyre újabb isteneket és félisteneket alkotott.

Kezdetben az emberiség egyistenhívő volt, a monotheizmust vallotta. Az egyistenhitet idővel azonban a polytheizmussá, sokistenhitté torzította. Ezt mutatja az is, hogy minden pogány vallásban egyre szaporodik az istenek száma. A fő-istenség neve azonban többnyire az eredeti egyistenhitre utal: Zeus, Jupiter = a menny atyja, Ahur-Mazda = ég, világosság, Brama = magánvaló hatalom; Assur = minden, ami fent van. Megerősítik ezt a föltevést a vallástörténet újabb kutatásai is. Ugyanis a mai primitív népek nagyrészt nagyon egyszerű, de tiszta, lényegében egyistenhívő vallási fogalmakkal rendelkeznek. (Lang, Le Roy, Wilhelm Schmidt kutatásai és megállapításai.)

Számos vallástörténész elmélete, mely szerint a monotheiz-

mus a polytheizmusból fejlődött, a priori (előre) felvett tételeken alapul. Előre föltételezi azt, amit magyaráznia kellene. Ezek a tudósok ugyanis azt állítják, hogy az aninizmusból, fetis-tiszteletből, varázslásból (sámánizmusból) és ősök kultuszából fejlődött ki az Isten-hit. Azonban aninizmus, fetisizmus csak ott lehetséges, ahol az emberek már hisznek egy felsőbb Lényben. **Nem az aninizmus, fetisizmus alakították a vallást, hanem a már meglévő vallás nyert ezekben kifejezést.**

(A varázslás is csak mellékvágány, visszafejlődés a valástörténetben. Hogy nem a varázslatból keletkezett a vallás, mutatja: a) a mai primitív kisművésű (pygmeus) népeknél a varázslás úgyszólván teljesen hiányzik; b) számos vallásban az imádság, áldozatok mellett teljesen alárendelt szerepű.

A totemizmus sem a vallás kezdete. Egyes ausztráliai népeknél szerepel a szent fa vagy kő, melyen a totem képét találjuk s ennek varázshatást tulajdonítanak. A totem az az állat, melyről a törzs el van nevezve. Ha ebben valaki a társadalmi érzés, a közösségi érzés istenítését akarná látni, akkor el kellene ismernie, hogy ezek a primitív ausztráliai törzsek ugyanazt vallják, mint az állam-istenítő filozófusok (Hegel, Fichte) és a nemzeti szocialisták. Nem a totemizmusból keletkezett a vallás, hanem a totemizmus a vallás mellett szerepel, vagy a már meglévő hit elfajzása.

Ellenvetések: 1. Isten hitét, a vallást a természet erőitől való félelem hozta létre. — Miért maradt meg azonban akkor is a vallás, mikor az emberek már ismerték a természet erőit? Ampère, Volta, az elektromosság úttörő nagyjai már igazán nem féltek a primitív ember tudatlanságával a villámtól és mégis milyen vallásosak voltak. S miért nem imádkoznak az állatok, mikor ők is félnek a villámtól, tüztől? Csak az ember tudja, hogy van egy fölötte álló mindenható Isten, akitől függ és akinek engedelmességgel tartozik, mert csak az embernek van esze. Az embert értelme vezeti rá Isten létre. A vallás nem ösztönszerű megérzésen, érzelmeken, hanem értelmünk belátásán alapul.

2. „A vallást a papok találták ki”, épen olyan állítás, mintha valaki azt mondaná: a betegséget az orvosok, a vasutat a vasutasok találták ki. Papság csak ott létezik, ahol már vallás van. (Az igaz vallást valóban „pap találta ki”, csakhogy ez az első pap, a mi Főpapunk, az Úr Jézus Krisztus, Isten Fia volt.)

2. Történelmi tények bizonyítják, hogy Isten szólt az emberekhez, fontos igazságokat nyilvánított ki. (Hiszen a Bibliát egykorú szerzők írták, a kortársak ellenőrzése alatt és így az mint történelmi könyv legalábbis olyan megbízható, mint az ókor bármely történetírója, akinek elbeszélésén egész mai történelmi tudásunk alapul.) **A természetfölötti vallás** Isten kinyilatkoztatásán alapul.

TERMÉSZETFOLOTTINEK azért nevezzük az Isten kijelenté-

sein alapuló vallást, mert: a) Isten olyan igazságokat is közölt, melyektől az ember saját eszével nem jöhetett volna rá. Így például a természetből az emberi ész rájöhet természetes okoskodással annak Alkotójára, de nem jöhet rá, hogy Istenben három személy van. A hittitkok meghaladják az ember természetes értelmét és ezért létezésüket, igazságtukat csak Isten kinyilatkoztatása révén ismerhette meg. b) Isten természetfölötti segítséget, kegyelmet ad akaratának teljesítéséhez és végső célunk eléréséhez.

A természetfölötti vallás szükségessége.

1. A kisgyermeknek is megvan a „képessége”, hogy járjon, mégis nehezen tanulna meg járni édesanyja segítségével. Épen így a könnyen tévedő és bűnös hajlamoktól egyoldalúan befolyásolt emberi értelem is nehezen találja meg az igazságot. A legnagyobb elmék is könnyen és nagyot tévednek. (Pl. Aristoteles azt tanította, hogy a rabszolgának nincs lelke.) Tehát, hogy biztos és tévedésmentes feleletet kapjunk a legfőbb kérdésekben, szükségünk van Isten tanítására.

2. A nagy gondolkodók, éles elmék, még ha tévedés nélkül meg is találják az igazságot, nincs hatalmuk, hogy a tömeggel azt kötelezően elfogadtassák. Egy bölcselő sem tudná az általa megtalált igazságok követésére kötelezni az emberiséget. Kötelező erejű vallás csak a világ Teremtőjétől eredhet.

3. A legtöbb ember képtelen az önálló gondolkodásra, szellemileg lusta, környezete befolyásolja. (Hányan választják pályájukat környezetük, a körülmények hatására!) Az élet gondjai közt nem marad ereje és ideje az igazság kutatására. Az emberek nagyrésze magától sosem találná meg az igazságot. Ha pedig megtalálta, nem lenne ereje követni. A rosszrahajló emberi akaratnak szüksége van Isten erejére, hogy örök célja felé haladjon és a helyes útról le ne térjen.

4. Végül Isten természetes vágyainkat és erőinket meghaladó nagyobb boldogságra hívott bennünket. Ezt a természetfölötti célt pusztán természetes akaraterejével nem érjük el, hanem csak Isten természetfölötti erejével, ha Isten természetes akaratunkhoz hozzáadja a maga természetfölötti segítségét, erejét. (Ahogyan a felhők fölé nem tudunk feljutni két lábon, hanem csak szárnyakon vagy repülőgépen.)

Ellenvetések: 1. A kultúra haladása fölöslegessé teszi a vallást. Ha mindenki művelt lesz, megszűnik a bűn, nyomor, betegség, háború. — A régi Babylon és Róma eléggé kultúrált volt

és mégis erkölcsi fertőbe süllyedt. A modern nagyvárosokban, ahol legnagyobb a technikai kultúra, legtöbb a bűn. Az ész, a műveltség még magában nem teszi az embert erkölcsössé. A szélhámósok, politikai kalandorok gyakran igen eszes és művelt emberek. **A kultúra nem pótolja a vallást.**

2. Az igazság forrása és mértéke az emberi ész, tehát semmi szükség isteni kinyilatkoztatásra, természetfölötti vallásra. (Racionalisták: Spinoza, Voltaire, Haeckel.) — Csakhogy a) **az ész nem az igazság forrása.** A csillagvilág évezredekkel Kepler törvényeinek felfedezése előtt ezek szerint mozgott. Az emberi ész csak felfedezi az igazságot, de nem alkotója és forrása az igazságnak.

b) **Az emberi ész mégcsak nem is mértéke az igazságnak: nemcsak az igaz, amit eszünkkel fölértünk.** A világban számtalan dolog van, ami igaz, függetlenül attól, hogy eszünk megérti-e vagy mit gondol róla. Az atomenergiával csak munka-hipotézisekkel dolgozik a tudomány mégis igaz és megvannak a törvényszerűségei. Sok dolog lényegét nem ismerjük, mégis igaz. (A rák kórokozója.)

A racionalisták abba a nagy hibába esnek, hogy csak a közvetlen tapasztalati tudást ismerik el igaznak, a tekintélyen alapuló tudást nem. Már pedig ha az embereknek hihetünk a mindennapi életben és a tudományban, akkor mennyivel inkább hihetünk a mindentudó, tévedhetetlen és mindig igazmondó Istennek! (A racionalizmus hívei mennyire hisznek egy-egy racionalista gondolkodónak, milyen nagy tekintély előttük egy-egy filozófus, természet-tudós, csak épen a mindentudó Istennek nem akarnak hinni!)

3. Isten megteremtette a világot, de nem törődik vele, a természet törvényei gépiesen igazgatják azt és így kinyilatkoztatást sem adott. Nem is adhatott, mert akkor változnék. (Deisták: Hume, Locke.) — Isten a világban mindent fenntartó **gondviselése** által és a kinyilatkoztatás adásával épügy nem változik, mint ahogyan én sem változom, azzal ma, hogy tegnap feladott táviratomat megkapják s az abban közölt utasításaimat végrehajtják. Isten is öröktől elhatározta, hogy az időben mi történjék, mit tesz a világgal. Tehát azzal, hogy vallási igazságokat ad az embereknek az időben, már nem változik, csak örök tervei valósulnak meg.

A világ rá is szorul Isten fenntartó és mindent elrendező erejére, mert a mindenség történéseinek és az emberek üdvözítésének a természet törvényei csak a másodlagos és gépies, de nem elégséges és létesítő okai.

Az isteni gondviselés Krisztus határozott tanítása.

16.

Erkölc és vallás

1. **Az erkölcsi rend független tőlünk és mindenkit egyformán kötelez.**

Az erkölcsi rend **normája** (mértéke): erkölcsileg jó, ami megfelel az ember eszes természetének, rossz, ami vele ellenkezik. (Aristoteles.) Mivel pedig az ember eszes természetét Isten alkotta, s az ő akarata véste „az emberi szív élő hústábláira” az erkölcsi törvényt (Szent Pál), azért **erkölcsileg jó, ami Isten akaratával megegyezik, erkölcsileg rossz, ami Isten akaratával ellenkezik.**

Téves az a felfogás, hogy az erkölcsi rend és lelkiismeret csak hosszú fejlődés folyamán alakult ki az emberekben azért, hogy egyes dolgokat hasznosnak tapasztaltak s ezeket elnevezték jónak, más dolgokat ártalmasaknak és ezekre azt mondták: bűn. Hiszen a lelkiismeret sok olyan dolgot parancsol, ami közvetlenül nem hasznos (pl. hogy az orvos ragályos beteget kezeljen, a katoná feáldozza életét a hazáért, a szegény ember se lopjon.) Az emberek mindig különbséget tettek az erkölcsi kötelesség és a hasznosság közt (a meggazdagodás hasznos, de nem kötelesség).

Épígy téves, hogy az erkölcsi rend alapja az emberek közmegegyezése. („Társadalmi szerződés.”) Rómában „közmegegyezés” volt, hogy a szülőknek joguk van újszülött gyermeküket megölni, a törvény nem büntette, s ez mégsem volt erkölcsös. Az erkölcs alapja nem az emberek akarata, a népakarat, állami törvények, hanem Isten akarata. Isten az egészséges lelkiismeretbe az emberi rossz hajlamoktól el nem rontott eszes emberi természetbe oltotta be az erkölcs alapvető törvényeit. Ezért

az erkölcsi rend alaptörvényei minden kort és minden embert egyformán köteleznek. Ahogyan a természetben a fizika, kémia és élektan törvényei kérélhetetlenül érvényesülnek, úgy az ember lelki életében, boldogságának elérésében és a közös emberi életben az erkölcsi törvényeket sem lehet büntetlenül semmibevenni. **Az erkölcsi törvény egyetemes, változhatatlan és feltétlenül érvényes (abszolút).** Független az egyes emberek vagy korok ízlésétől, pillanatnyi érdekeitől. Mert alapja Isten változhatatlan akarata és szentsége és az ember eszes természete, ezek pedig mindig ugyanazok maradnak.

Ellenvetés: Egyes korok és népek erkölcsi felfogása nagyon is változó. Pl. a mohamedánok a többnejűséget nem tartják erkölcsstelennek, egyes vad törzseknél az öreg szülöket megölik stb. — Felelet: Az erkölcs alapelveiben minden kor és nép megegyezik: az embert lelkiismerete kötelezi bizonyos cselekedetekre. Hogy melyek ezek a cselekedetek, ebben már eltérés mutatkozik egyes népek, korok, műveltségi fokok szerint. Gyakran azonban nem annyira az erkölcsi elvek alkalmazásában különböznek az egyes népek és korok, hanem inkább az erkölcsi elvek megtartásában. Az emberek rendesen tudják, hogy bünt követnek el, de

az önzés, kapzsiság, érzékiség, lustaság hatása alatt kibúvót keresnek és lelkiismeretük megnyugtatóására olykor táradalmilag is szentesítik a bűnt (házassági elválás).

Téves nézetek az erkölcsi rend alapjáról és céljáról:

1. A **hedonisták** (hedoné = gyönyör) szerint: erkölcsileg megengedett és jó, ami gyönyört okoz, jól esik. Könnyű belátni, hogy a hedonizmus mennyire helytelen és téves. Mert ha erkölcsileg megengedett mindaz, ami jólesik és gyönyört okoz, akkor miért büntet kérlelhetetlen szigorral sok gyönyört a természet? (Nemi betegségek, részegség következményei stb.) Miért züllik szét és megy tönkre minden olyan társadalom, ahol az emberek csak a gyönyört keresik? (Róma, Bizánc pusztulása.) A gyönyör és élvezet különben is csak az emberek kis hányada számára megszerezhető, tehát nem lehet az élet célja. Sőt nem is teszi az embert boldoggá. A gyönyörhahászó gazdagok közt találjuk a legtöbb unatkozó, keserű, cinikus, boldogtalan embert.

2. Az **utilitaristák** (utilis latinul = hasznos) szerint erkölcsileg jó, ami hasznos. Csakhogy ami az egyik embernek hasznos, az a másiknak káros lehet. Az utilitarizmus az erőszak, ravaszság, kétszínűség uralmát jelentené a becsületesség, kötelességteljesítés és jóság fölött, elviselhetetlenné tenné az emberi együttélést. (Machiavellizmus.)

3. A **szocialisták** szerint az erkölcs alapja: a **közjó**. Erkölcsös, ami a közösségnek hasznos. a) Ez sem igaz, mert az egyén halhatatlan lelke előbbre való, mint a földi közjó. b) Sőt merőben a földi életet tekintve sem az egyén van az államért, hanem az állami és közösségi berendezkedések vannak azért, hogy az egyén jobban és könnyebben boldoguljon. c) Az emberek többnyire nem annyira jók, értékesek, szeretetreméltók, hogy érdemes lenne értük áldozatokat hozni. Az emberek önzöek és kényelmesek és ezért a nehéz munkára, melyekre szükség van (bányászat, nagyvárosok csatornahálózatának karbantartása stb.) magától senkisé is vállalkoznék. A közösségért áldozatot csak az hoz, akinek haszna van belőle vagy akiben erős a túlvilági jutalom reménye, Isten szeretete. A szocializmus földi paradicsoma sohasem valósul meg — legföljebb olyan emberek között, akik nem a földnek, hanem az égnek élnek. (Egyes szerzetesközösségekben, ahol a tagok önként vállalják és Istenért mondanak le a földi javakról.)

4. Az erkölcs alapja és célja: a **műveltség**, az emberiség haladása. (Felvilágosodás írói.) — Róma elég kultúrált volt, mégsem volt erkölcsös. Görögország, Róma magas kultúrája mellett is általi sorban éltek a rabszolgák milliói.

2. Egyedül a vallás az erkölcs biztos alapja. **Vallás nélkül nincs erkölcs**, igaz vallás nélkül nem valósul meg tökéletes erkölcsi rend.

a) Csak az igazságos Istentől való félelem és a jóságos Isten iránt való szeretet képesíti az embert, hogy kötelessé-

gét áldozatok árán is teljesítse, másokért áldozatot hozzon, becsületes maradjon, akkor is, ha nem ellenőrzik. Nehéz kísértésekben és nagy áldozatokra az örök és teljes igazságszolgáltatás biztos igazsága, a pokol büntetésének tudata ad elegendő erőt az embernek. Ha nem lenne túlvilág, nem volna érdemes jónak lenni.

b) Ha csak az emberek közmegegyezésén, a közjón alapuló erkölcsi törvény állna fölöttünk és nem egy személyes Isten, a bűnös nem tudhatná, hogy bűnei valóban meg vannak bocsátva és vezeklése nem hiábavaló .

Ellenvetés: Sok vallástalan ember él tisztességes életet, tesz jót másokkal. — Felelet: Igen, de szüleik, őseik még vallásosak voltak és abból a lelki tőkéből élnek, amit a kereszténységtől kaptak. A kereszténység már annyira átment a népek életébe, a közfelfogásba, hogy akik külsőleg és látszólag nélküle élnek, mégis öntudatlanul belőle táplálkoznak. Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy ezek a hitetlen jó emberek (vagy akár társadalmi rétegek) sokszor csak látszólag becsületesek, még gyakrabban nincsenek nagy kísértéseknek kitéve, jómódban élnek s azért tesznek jót, mert abból örömük fakad. Nagy megpróbáltatások idején azonban hamar összeroppannak, vagy érzéketlenné fásulnak.

17.

Az igaz vallás (isteni kinyilatkoztatás) felismerése

Minden fejlettebb vallás Isten kinyilatkoztatására vezet vissza eredetét. Isten kinyilatkoztatására hivatkozik nemcsak a kereszténység, hanem a buddhizmus, a mohamedanizmus stb. Az igazság azonban csak egy és Isten **nem nyilatkozthatott ki egymásnak nyilvánvalóan ellentmondó igazságokat**. (Sőt nem adhatott kinyilatkoztatást olyanoknak, akikről előre tudnia kellett, hogy az általa kinyilvánított biztos igazságokat saját tévedéseikkel együtt hirdetik majd az emberiségnek.) Miről ismerhetjük föl, hogy valamely tanítás valóban Istentől származott?

Az Istentől eredő kinyilatkoztatásnak két belső és két külső ismertetőjegye van.

A kinyilatkoztatás **BELSŐ ISMERTETŐJEGYEI**: 1. a tanításban megnyilvánuló **isteni bölcsesség**. Nem tartalmaz tévedést és valódi belső ellentmondást, hanem észszerű, megnyugtató és biztos választ ad a legfőbb kérdésekre.

2. **Isteni erő** nyilvánul benne, meg tudja ragadni és képes kielégíteni az emberi szív legnemesebb vágyait, erköl-

csileg kifogástalan tanítást hirdet és erkölcsileg nagy eredményekre képesíti azokat, akik valóban követik. Az Istentől eredő tanítás Istenhez méltó eredményeket hoz létre.

KÜLSŐ ISMERTETŐJELEI: 1. a **csoda** és 2. a **jövendölés**. Csodát csak Isten tehet, mert csak ő függesztheti fel a természet szokott rendjét. Csak Isten lát bele a jövőbe, csak ő mondhatja meg előre nem látható dolgok bekövetkezését. Ha tehát egy tanítás kijelentését csodák és jövendölések kísérik, akkor Isten támogatja azt. Isten azonban csak igaz dolog terjesztésére tesz csodát, ad jövendölést. Tévedést és rosszat Isten nem segíthet csodával és jövendöléssel, nem lenne szent, ha ezt tenné.

18.

Vallásunk igazságaiban megnyilvánuló isteni bölcsesség

1. Vallásunk igazságait Isten nyilatkoztatta ki. Isten ezt a kinyilatkoztatást megkezdte az ószövetségben (Mózes, a próféták által adott kinyilatkoztatásban) és befejezte emberre lett szent Fia, Jézus Krisztus tanításában, valamint az apostoloknak adott kinyilatkoztatásban. Az Isten által hirdetett hitigazságok sértetlenül és változtatás nélkül fennmaradtak a Bibliában és a Szent hagyományban (az Egyház élő tanításában).

Hitigazságaink isteni eredetét bizonyítja, hogy biztos feleletet adnak a legfontosabb kérdésekre: miért élünk, mi a végső célunk, honnan a földön a bűn, hogyan győzhetjük le önmagunkban a rosszat? A hitigazságok nem állnak egymással belső ellentmondásban, hanem egyik a másiktól következik, kiegészítik egymást. A katolikus hitrendszer tökéletes igazságok logikusan fölépített és páratlan szépségű dómja isteni Építőművészre utal.

Ellenvetés: A hittitkokat nem lehet ésszel megérteni, egyes hittitkok egymással ellentétes dolgokat hirdetnek (szabadakarat — kegyelem). Én hinnék, de csak olyat tudok elfogadni, amit meg is értek. — Felelet: a) Épen a **hittitkok bizonyítják, hogy a keresztény tanítás nem emberek alkotása, hanem Isten műve. Mert amit az ember maga talált ki, azt tökéletesen meg is érti.** (Az ember kitalálta a rádiót és a rádiót ismeri is, meg is érti.) A hittitkokat nem értjük meg, meghaladják értelmünket, mert nem emberi észtől származnak. b) A hittitkok **észfözlöttiek, de nem észellenesek.** Semmi észellenes sincsen abban, hogy igaznak fo-

gadjam el azt, amit egy az enyémnél magasabb Értelmem biztosan tud, amit a megbízható, hazugságra képtelen Isten állít. Sőt c) a hittitkok egyenesen megfelelnek az ember természetének, melyet mindig a titokzatos, az ismeretlen és kifürkészhetetlen vonz, sarkall újabb kutatásra. Ha a hittitkokat nem is értjük meg, mégis sok mindent épen általuk értünk meg. (Pl. az áteredő bűn titka magyarázza meg, honnan a rossz a földön.) A hittitkok az emberi ész lámpása mellett Isten fényével világítanak be a lét nagy titkaiba. Ha nem is látunk mindent, mert gyenge a szemünk, véges az eszünk, mégis többet látunk fényünkél.

19.

A krisztusi erkölcsstan isteni ereje

Krisztus tanítása a legmagasabb erkölcsi követeléseket támasztja. Erkölcsstana fölülmúlja a pogány rendszereket (buddhizmus, mohamedanizmus, görög-római pogányság), sőt még a katolikus Egyháztól elszakadt keresztény szekták erkölcsstanánál is magasabb. Nyilvánvalóan nem eredhet Istentől olyan vallás, mely megalkuszik az ember alantasabb vágyaival, erkölcsi rosszat enged meg. Így például a mohamedanizmus megengedi a bosszúállást, a többnejűséget, a vallás erőszakkal való terjesztését a legérdemszerzőbbnek mondja. A protestantizmus vallja, hogy jócselekedetek nélkül is lehet üdvözülni. A buddhizmusban és a legtöbb keleti vallásban csak a „kiválasztottak” érhetik el a boldogságot és ismerik meg az istenséget.

Krisztus azonban nemcsak magas erkölcsi követeléseket támaszt, hanem tanítását mindenki követheti a legszegényebb, legegyszerűbb szellemi képességű és tehetségű ember is megvalósíthatja. Viszont a legtehetségesebb, legkiválóbb vagy leggazdagabbnak is meg kell feszítenie erejét, hogy az örök boldogságot megérdemelje. Mindnyájan Isten gyermekei vagyunk, szegények és gazdagok, tehetségesek s egyszerű lelkek, de mindannyiunknak ki kell érdemelnünk a mennyországot saját képességeinknek, erőnknek, mértékünknek megfelelő módon.

Krisztus isteni bölcsesége nem mellőzi a félelem nagy sarkalló erejét. Tanításában szerepel a gonoszakra és lányhákra váró túlvilági büntetés és a jóknak szánt százszoros kárpótlás, bőséges jutalom. Mégis tanításának lényege a szeretet. Folytonosan a mennyei Atyának gyermekei iránti

nagy szeretetéről beszél. Sajat példájával és önfeláldozásával hirdette minden szónál meggyőzőbben a szeretet megváltó és üdvözítő erejét. Követői minden időben olyan mértékben valószínűsítették meg a szeretetet és Istenért annyira önfeláldozóan szerették embertársaikat, hogy még az Egyház ellenségei is kénytelenek voltak ezt elismerni.

Hitünk isteni erejét mutatja, hogy nemcsak magas erkölcsi követeléseket támaszt, hanem Isten erejét, a kegyelem segítségét is megadja a magas cél eléréséhez. Isten kegyelmével bűnbesüllyedt Ágostonok is képesek a megtérésre, gyenge gyermekek, nők és aggok a vértanúságra az igazságot, hitetlen s erkölcstelen környezetben is lehet szűztisztán, önfeláldozó hősiek szeretetet gyakorolva élni. Az igazi keresztények élete egyik bizonyítéka, hogy isteni erő rejlik a keresztény erkölcstanban.

Ellenvetés: A keresztény erkölcstan folytonos önmegtágadást követel, s ezzel kiöli az emberből az életörömet. Sőtét világnézetet hirdet és a másvilág folytonos hangoztatásával a kultúra, a földi élet szépségeinek lebecsülésére nevel, kerékkötője a haladásnak, földi gyarapodásnak. A katolikus népek szegényebbek, műveletlenebbek, mint a protestáns országok. — Felelet: A kereszténység csak azért követeli az önmegtágadást, hogy az ember testi és lelki egészségét, békéjét és boldogságát tönkretévő káros ösztönöket, az ösztönök túltengését megfékezze. Nem az egészséges természet ellen küzd, hanem az emberben levő megromlott természet ellen. A szentekben mennyi derű, életöröm van, még a halállal is mosolyogva néznek szembe, míg a modern pogányok pesszimisták, cinikusok és csapások hatása alatt rendszerint kétégbeesnek, öngyilkosságra gondolnak! Az is érdekes, hogy épen az önmegtágadó szerzetesek tettek legtöbbet a kultúráért, egész mai művelődésünk alapjait ők vetették meg.

Arra az ellenvetésre, hogy a katolikus népek elmaradottabbak és szegényebbek, mint a protestáns országok, azt felelhetjük, hogy valamely nép műveltsége, gazdagsága jórészt nem vallásától, hanem az illető nép hajlamaitól, földrajzi fekvésétől, békés fejlődési lehetőségeitől is függ. A kereskedő-hajlamú népek gazdagabbak és az állandó háborúskodástól megkímélt területeken fejlődhetett jobban a művelődés is.

20.

Az evangélium gyors terjedésében és átalakító hatásában megnyilvánuló isteni erő

Már Tacitus és Plinius római történetírók az első század végén a „keresztények nagy tömegéről” („ingens mul-

titudo") írnak. Tehát az evangélium meglepő gyorsasággal terjedt. Ez annál megfoghatatlanabb, mert 1. nagy akadályokkal kellett megküzdenie, 2. nem álltak rendelkezésére a megfelelő eszközök.

1. Krisztus tanításának elterjedését nagy **akadályok** nehezítették meg, sőt majdnem lehetetlenné tették:

a) A pogány vezető rétegek nagy közönyössége, ciniz-musa nem látott benne egyebet mint egy újabb keletről jövő „bölcseletet”, egy kis keleti nép vallásának egyik szektáját, amilyen szekták akkoriban elárasztották Rómát és a kultúrcentrumokat.

b) A pogányok általános erkölcsi romlottsága és elpuhultsága irtózott minden lemondástól, áldozattól és önmegtagadástól. A kereszténység pedig erkölcsi erőfeszítést követelt, sőt a pogány környezetben gyakran hősiességet.

c) A pogányság velejéig átjárta a gondolkodásmódot, tudományt, művészetet, közéletet. A pogány állam és valóság egy volt.

d) A pogány államok gazdasági és politikai rendje a szabadok és rabszolgák közti különbségen alapult. A kereszténységet tehát létalapja elleni támadásnak látta a római polgár. Az egymással harcoló osztályok testvéri közösségében való egyesítése lehetetlen feladatnak látszott.

Az evangélium elterjedését csupán két dolog segítette elő: a) a pogányság hanyatlása és erkölcsi züllése a jobbak szívében megérlelte a lelki ujjászületés vágyát; b) a római birodalom világegyesége megkönnyítette a közeledést és az érintkezést.

2. Az akadályokkal szemben **hiányoztak eszközei** a nehézségek legyőzéséhez.

a) Minden anyagi, evilági segítőeszköz nélkül, egyedül csak egy magasztos, merőben új tanítással indultak neki az apostolok a világnak. Csakhogy ezt a tanítást 12 egyszerű, tanulatlan vidéki halász hirdette, akiknek sem a tudásuk, műveltségük, sem képzettségük és gyakorlatuk nem volt meg hozzá, hogy a nagyvárosok műveltjeivel vitába szálljanak. Hiányzott a tekintélyük. Zsidók voltak, tehát a pogány római szemében kis keleti söpredék nép tagjai.

b) Jelvényük a kereszt volt, a rómaiaknál a megszégyenítő halálbüntetés jele. Az erőben bízó rómainak a keresztrefeszített Istenről beszélték. A megfeszített Krisztust hirdették, aki a zsidóknak botránkozás, a pogányoknak boldogság volt.

c) Nem elégedtek meg mint a Keletről jövő többi szek-

ta azzal, hogy főistenségük bekerült a római pantheon egyik sarkába, hanem azt hirdették, hogy Krisztus az egyetlen igaz Isten és tanítását mindenestül el kell fogadni, sőt tanítása szerint kell élni. Nem engedtek abból, hogy mindannyian a mennyei Atya gyermekei vagyunk, a patricius ép-úgy mint a rabszolga.

Az evangéliumnak nem állottak rendelkezésére a megfelelő eszközök, óriási akadályok ellenére mégis meglepő gyorsan terjedt el, történelmi, természetes erőkből megmagyarázhatatlan módon.

2. Nemcsak elterjedt, de **átalakította a világot**. Mint a kovász a tésztát, úgy átforgatta, megújította az egyes emberek és a népek lelkét.

„Amióta az Igében (Krisztusban) hiszünk — írja Szent Jusztinus a II. század közepén — lemondunk a bálványokról és az igaz Istenhez ragaszkodunk. Azelőtt: fajtalanságban tobzódunk. Most: a szüzességet becsüljük. Azelőtt: babonákban hittünk. Most: Istennek szenteljük magunkat. Azelőtt: mindennél többre tartottuk a meggazdagodást. Most: amink van, megosztjuk a szegényekkel. Azelőtt: gyűlöltük és gyilkoltuk egymást. Most: együtt eszünk ellenségeinkel és iparkodunk a gyűlölködőket megnyerni.” (Apol. 1, 14.)

A kereszténység a kényelmes pogányt rábírta az önmegtartózkodásra és áldozatokra, az erkölcsteleneket szigorú és tiszta életre, az önzőket önzetlenségre. A győztes római rávette, hogy a barbárban, a patriciust, hogy a rabszolgában testvérét lássa. A földiek szeretetébe süllyedtek-ből vértanukat nevelt. Nemcsak erős férfiak, de gyenge gyermekek, nők, aggok is szenvedték a szörnyű kínzásokat Krisztusért. Nemcsak kevesen, hanem tízezzrel lettek vértanúk, nem fanatikus hittel, hanem nyugodt, derűs lelkülettel vállalták hívei a vértanúságot. Isten különleges ereje nélkül megmagyarázhatatlan jelenségek!

Az evangélium a társadalmat is átalakította. A pogányságban a nő alá volt vetve férjének, a gyermek az apai hatalomnak. (Tarpeia!) A rabszolga nem embernek, hanem vagyontárgynak számított. A szegénysorsú betegekkel, öregekkel senki sem törődött. Rómában nem volt egyetlen kórház,- szegényház, árvaház. Az erősnek jogában állt elnyomni a gyengét. A legyőzött nép a győzők rabszolgájává vált. A kereszténység a házasság felbonthatatlanságával a tiszta családi életet állította az ösztön uralma helyébe, s

felszabadította a nőt a férfi zsarnokságától, megvédte a gyermeket atyja önkényével szemben. Gondjaiba vette a gyengeket, beteget, munkaképteleneket. Szívósan küzdött a rabszolgák emberi méltóságáért. Erkölcsi elvei és követelése lassan átalakították a gondolkodásmódot és átmentek az állami törvényekbe. Igazságtalanság és bűn mindig lesz a világon, de ma már a bűnt bűnnek tartja és elítéli a közfelfogás. A jó és rossz, kereszténység és vele ellentétes világszemléletek harca bizonyítja, hogy Krisztus tanítása felkavarta a világot és erkölcsi követeléseit többé nem lehet kitörölni a világból.

3. Az evangélium nemcsak gyorsan gyökeret vert és átfurmálta a világot, hanem minden ellenséges erő ellenére **fenn is maradt**. Összefogott ellene számtalanszor az államhatalom erőszakossága, a nyers erőszak. Hatalmas pogány külső ellenségek és belső ellenségek (tévtanok) támadták. Ellene szegült az önző érdek, érzéki élvezetvágy, a hatalomvágy esztelen gőgje. Szellemi fegyverekkel, gúnnyal és rágalommal támadták új elméletek és filozófiák. De túlélte valamennyit. S a legkiválóbb szellemek, a legjobbak oldalára álltak. A jobb jövőt, az emberhez méltó életet hirdette mindig. S ma is övé a jövő. Legyőzhetetlen és életerős, mert Isten ereje nyilvánul benne. Ha emberektől lenne, már rég felbomlott volna, mivel Istentől van, emberek le nem ronthatják!

Ellenvetés: A buddhizmus, mohamedanizmus, protestantizmus is meglepő gyorsasággal terjedt el, tehát akkor ott is Isten ereje nyilvánult meg, ezek épügy Istentől erednek. — A kereszténység első gyors terjedése és más vallások gyors terjedése közt lényeges különbség van. A többi vallásoknál a gyors térhódítás természetes okokból magyarázható. Nem álltak útjukban leküzdhetetlen akadályok, nem voltak vértanúk. Sok körülmény egyenesen kedvezett terjedésüknek. Alkalmazkodtak egyes népek vérmérsékletéhez, kedveztek az ember alacsonyabb vagy evilági vágyaiknak, kényelmességének, kevés áldozatot követeltek, sőt földi előnyöket kínáltak. A buddhizmus megfelelt a hinduk tétlenségi hajlamának, s az ázsiai népek közt (mongoloknál) a sokistent imádó bálványimádássá alakult át. A mohamedanizmus az arabok harci vágyára és érzékiségére alapozta erkölcstanát és az erőszak terjesztette el. A protestantizmus pedig leszállította az erkölcsi követeléseket (szüzesség, papi nőtlenség, házasság felbonthatatlansága), nem követelte meg az üdvözüléshez az egyéni erőfeszítést, amikor azt hirdette, hogy nem a jócselekedetek, hanem egyedül csak a hit szükséges az üdvösség elnyerésére. Amellett a német fejedelmek és városok függetlenségi törekvései és birtokszerzési vágya erőteljesen támogatták.

Pogány vallási rendszerek és a kereszténység

1. **Brahmanizmus.** India ősi vallása a Kr. e. XVI. században keletkezett. Tanítását a különböző évszázadokban írt Védák-ból hámozhatjuk ki. Lényegében pantheizmus.

Brahma (= a mindenség) szüli Brahma-istent, akitől keletkezik a világ és az emberek. (A papok szájából, a katonák törzséből, a kereskedők kezéből, a dolgozók lábából származnak. Kaszt-rendszer!) Az emberek lélekvándorlason mennek át a a Vedanták könyvei szerint a végén Brahma elnyeli őket, San Kya szerint a lélek végül fájdalom és öröm nélkül állandó nyugalomban él.

A Brahmanizmust átalakította Buddha, míg a köznép Brahma mellé még több istent állított: Visnu, az élet szerzője, Krisna, az örök harc istene. A nép hite szerint Buddha is Visnu egyik megtestesülése. A középkorban Brahma, Buddha és Visnu istenek háromságáról kezdenek beszélni. (Ebben nem kell szükségképpen a kereszténység hatását látnunk, mert a hármas szám az összes népek kedvelt száma.) Erkölcstanában híveinek egyrésze a legszélsőségesebb önmagtagadásokat, másik része a bacchanáliákra emlékeztető féktelenséget követi. Annak ellenére, hogy a buddhizmus egyidőre visszaszorította, ma is 225 millió híve van főként Elő-Indiában.

2. **Buddhizmus.** Alapítója Buddha (= a bölcs, eredeti nevén Siddharta.) Kr. e. a VI. században élt. Az első feljegyzések életéről halála után 150 évvel keletkeztek s így kevés biztosat tudunk róla. 27 éves korában elhagyta feleségét és kisfiát és a bráminok tanítványa lett. Nem nevezte magát Isten küldöttének. Csodákat nem tett, az erről szóló (s valószínűleg inkább jelképes jellegű, illetve népies legendák) csak jóval későbbi eredetűek. Sertéshús-mérgezésben halt meg. Vallástörténészek szerint tanításának egyetlen hiteles emléke benareszi beszéde.

• Tanításának lényege atheizmus, mégpedig pantheizmus vagy agnoszticizmus: Isten nincs vagy legalábbis nem megismerhető. A lélekről nem beszél. A legfőbb Törvény erejéből a jötettek következménye jutalom, a rossz tetteké a tisztulás, mely lélekvándorlás útján történik, míg végül minden tökéletes nyugalom és megsemmisülés állapotába kerül. (Nirvána.) Az ember erkölcsi célja: a minden vágyról való lemondás. Tulajdonképeni hívei csak a szerzetesek.

A buddhizmus tehát nem annyira vallás, mint inkább bölcsélet. Nem Istent, hanem az embert teszi meg középpontá. Nincsenek határozott tételei és erkölcsi parancsai.

Későbbi fejlődésében (az Indiában és Ceylon szigetén túlsúlyra jutott) Hinajana („kis-szekér”) szerzetes szekta őrzött meg legtöbbet Buddha tanításából. A Mahajana („nagy-szekér”) szekta Indián kívül terjedt el és lényegében agnoszticizmust vall. Követői nagyrészt laikusok és a felebaráti szeretet hangsúlyozásával köze-

ledik a monotheizmus felé. (Európai újkori szektája: a teozófusok.) Mindkét szekta a Kr. u. I. században keletkezett. A nép között a Kr. u. VI. századtól a Tantrizmus terjedt el. Ez varázslatokkal és babonás szertartásokkal „buddhává” változtatja hiveit és lényegében érzékiséggel s babonákkal teli bálványimádás.

A buddhizmus gyors elterjedését elősegítette, hogy megfelelt az indusok tétlenségi hajlamának, nem követelt áldozatokat, erőfeszítéseket, hanem mindenkire rábízta, hogy milyen erkölcsi parancsokat akar követni. Viszont csak Keleten terjedt el. Határozatlan tanítását mindenki saját szájaíze szerint magyarázhatta és a nép képzeletében a Nirvána lassan érzéki mennyországgá alakult át. Nem Buddha eredeti tanai terjedtek el, hanem a nép által átalakított bálványimádás. (Pl. a dalai láma Buddha egyik megtestesülése.) A buddhizmus különböző szektáinak ma kb. 152 millió híve van.

3. A **konfucianizmus** Kínában virágzik. Konfucius a Kr. e. VI. században összegyűjtötte a régi szent könyveket és a világot kormányzó jó és rossz szellemek, valamint a családi ősök tisztelete által háttérbe szorított legfőbb lény, Thián (= menny, jelképes név) tiszteletét állította újra előtérbe. A nép azonban túlságosan hidegnek találta tanait és idővel megint az ősök tisztelete és Konfucius istenítése lépett előtérbe. Sok helyen a Buddhizmus hódított. Az ősök babonás tiszteletét hirdeti a Taoizmus, melyet utóbb, hogy nagyobb tekintélye legyen, alaptalanul Konfucius kortársának, Lao-tseu bölcselőnek tulajdonítottak. A konfuciusok és taoisták száma kb. 235 millió.

4. A perzsák és médek valamikor virágzó, ma már teljesen eltűnőfélben levő vallása a meghatározhatatlan időpontban (Kr. e. 2000—500 közt élt) Zoroaszternek (Zarathusztrának) tulajdonított és a Zend-Avesztvákban leirt **dualizmuson**, a jó és rossz kettősségének tételén alapult. A jó (fény) istene: Ahura (vagy Mazda, Ormuzd), a rossz (sötétség) istene: Ahriman. A jó Isten teremtette a lelket, a gonosz isten anyagi világot és a testet. Az anyag és test tehát a rossz, a test a lélek börtöne és ezért a lelket meg kell szabadítani a testtől (önmegtagadásokkal vagy kicsapongásokkal; az öngyilkosság erkölcsileg jó.) Végül Ormuzd legyőzi majd Ahrimant.

A Kr. u. I. század végén Rómában elterjedt Mithrasz-kultusz is a dualizmus egyik hajtása. Mithra Ahura egyik teremtménye, fia, aki a jókat megjutalmazza, a gonoszokat megbünteti. A kereszténységben a manicheizmus révén jelentkezett a perzsa dualizmus Szent Agoston korában.

5. A **görög és római** vallásban a monotheizmus nyomait ismerhetjük fel, melyet azonban eltorzított a polytheista bálványimádás. Idővel a természet erőit és a héroszokat, félisteneket imádták, valamint az ősök tisztelete és az egyes városok védő-istenének tisztelet révén a pogányság államvallássá lett. Míg a nép bálványimádóvá vált, a műveltebbek a vallásban legfeljebb jelképeket láttak, addig a legnagyobb szellemek (Aristoteles, Plato, Sokrates, Cicero) az ész útján rájöttek az egy Isten létezésére.

6. A legtöbb európai nép s így az ősmagyarok vallásáról alig tudunk biztosat.

7. A **mohamedanizmust** (izlámot) pogány és keresztény elemekből alkotta alapítója, Mohamed a Kr. u. VII. században. Mohamed tanítását, életét lásd az Egyháztörténetben. Gyors elterjedését természetes okok magyarázzák.

A pogány vallási rendszereknek Krisztus tanításával való **összehasonlításából** kitűnik utóbbinak tökéletessége és fölénye. A pogányságban a vallásalapítók inkább csak határozatlan bölcséletet hirdettek, a nép babonás bálványimádásba sülyedt. Krisztus biztos és határozott igazságokat hirdetett és határozott erkölcsi parancsokat adott. Sok pogány vallásban csak a kiválasztottak (szerzetesek) üdvözülnek, Krisztus mindenkit üdvözíteni akar. A pogány vallásokban az emberek alkottak isteneket saját képükre és hasonlatosságukra, s elterjedésüket az magyarázza, hogy engedményeket tettek az ember alantasabb vágyainak. Krisztus határozott erkölcsi erőfeszítéseket követelt. Tanítása nem alkudott meg az emberek földi vágyaival, a földi hatalmaságok érdekeivel és mégis elterjedt, sőt változatlanul fennmaradt.

A katolikus Egyház határozott s egységes tanítása és szervezete mellett is több hívőt számlál, mint a legnagyobb pogány vallások szétfolyó szektákra tagolt tömegei. Világszerte **380 millió katolikus** él s 340 millió sokféle felekezet közt megoszló egyéb keresztény. (Ennek kb. 2/3-a protestáns, 1/3-a szakadár.) A 271 milliónyi mohamedán vagy 225 millió brahmanista vagy a sokféle felekezetre oszló kb. 500 millió buddhista, konfucianus, taoista stb. pogány nagyrésze egy-egy emberfajta vallása, míg a katolikus Egyház világvallás.

A keresztény vallás és a pogány vallások közti **hasonlóságok** folytán elsietett következtetés lenne arra gondolni, hogy a kereszténység a pogányságból merített.

1. A hasonlóság gyakran csak látszólagos és külsőséges. Pl. a buddhizmus „szentháromsága” és a Szentháromság tana közt semmi tartalmi összevetés nincs, s a buddhista tan csak később, a középkorban keletkezett.)

2. Több szertartásbeli hasonlóság egyszerűen az emberi természetben gyökerezik. Pl. a víz az összes népeknél a tisztulás jelképe, a bűnbevallás az emberi természet igénye.

3. Az újkori buddhizmusnak a kereszténységre emlékeztető szertartásai az újkori jezsuita és ferences misszionáriusoktól látott keresztény szertartások utánzásai. (Monier Williams szerint a XV. százda elején egy keresztény misszionárius volt Cong-Khapanak, a buddhizmus reformátorának tanítója.)

4. A kereszténység nem meríthetett olyan tanításokból, melyek nálánál később keletkeztek, vagy melyekkel csak később került érintkezésbe. (Pl. a Mithrasz-kultusz Rómában csak az I. század végén lépett föl. A perzsa dualizmus csak Szent Agoston idején terjedt el.)

5. Krisztus nem meríthetett a keleti vallási rendszerekből, mert hiszen tanítása messze felülmúlja azokat és sosem járt Indiában (az akkori közlekedési viszonyok mellett hogyan került volna oda!) A zsidóságnak semmi szellemi kapcsolata sem volt a nagy keleti pogány rendszerekkel. Sőt az egy Isten hitéhez ragaszkodó zsidók rögtön megvádolták volna a Megváltót bálványimádás becsempészésével. Krisztus tanításában indus hatást csak az fedezhet fel, aki nem ismeri alaposan tanítását és teljesen járatlan a Krisztus korabeli viszonyok ismeretében. Az apostolok pedig egyszerű, műveletlen halászok voltak. Honnan ismerték volna a keleti bölcsészetet, melyet az akkori világ szellemi gócpontjaiban sem ismertek a műveltek!

6. Felhasználta ellenben a kereszténység a görög bölcsélet egyes fogalmait és kifejezéseit a maga hitigazságainak megjelölésére. (Pl. Szent János a „Logos” szót a Fiú-Isten megjelölésére.) Itt azonban nem a gondolatot vette át, hanem csak a szót. Épígy egyes pogány ünnepekre, amikor munkaszünet volt, helyezte a maga egyes ünnepeit. (Pl. Jézus születésének ünneplését a Sol invictus római ünnepére tette.)

22.

A Biblia megbízhatósága

A keresztény tanítás isteni eredetét bizonyító csodákat és jövendöléseket a Bibliából ismerjük, Krisztus tanítását és saját magáról tett vallomását (istenségét bizonyító kijelentéseit) is a Biblia őrizte meg. A Biblia mint történeti könyv az emberiség legmegbízhatóbb történeti forrásműve.

Valamely történeti könyv akkor **megbízható**, ha 1. **hiteles**, 2. **szavahihető**, 3. **szövege épségben maradt fenn**.

A hitelesség azt jelenti, hogy valóban kortársak, az események szem- és fültanui írták le a történeteket.

Szavahihető valamely történeti könyv, ha úgy írja le az eseményeket, amint azok valóban megtörténtek, úgy rögzíti a kiejelentéseket, amint azok elhangzottak.

A szöveg ép és változtatás nélküli fennmaradásáról akkor beszélhetünk, ha vagy az eredeti kézirat maradt meg, vagy pedig azzal kétségtelenül megegyező másolatok.

1. Az újszövetségi Biblia könyvei, elsősorban az **evangéliumok hitelesek, mert valóban az eseményekkel egykorú szerzők, sőt szem- és fültanuk művei.**

a) Az őskeresztény irodalomnak számos műve az I. század végén már idézi az evangéliumokat. („Tizenkét apostol tanítása” c. őskeresztény irat, Római Szent Kelemen pápa levele, Szent Ignác, Polycarp levelei, a Barnabás-levél.) Tehát már akkor az evangéliumok elterjedtek. Az u. n. Muratori-töredék már a Biblia könyveinek jegyzékét (kánonját) tartalmazza a II. század közepén, s azoknak a szerzőknek tulajdonítja az egyes evangéliumokat, kiknek neve alatt ma ismeretesek. Az őskeresztények is hiteleseknek tartották az evangéliumokat, mert a címben és tartalomban hasonló u. n. apokrif iratokat (álevangéliumokat) nem olvasták az istentiszteleten, nem vették be a szent könyvek közé.

b) Az újszövetségi szent könyvek a második században már számos másolatban forogtak közkézen. Ezeknek elterjedéséhez az akkori viszonyok mellett idő kellett, tehát az eredeti szöveg már az első században íródott. Hogy számos másolat forgott közkézen, bizonyítja a régi kódexek közti sok lényegtelen eltérés, másolási hiba („lectio varians”).

c) Egy belső, tartalmi érv is amellett szól, hogy az evangéliumok hitelesek. Ugyanis annyira élénken és életűen írják le Jézus életét, hogy csak szemtanuktól eredhetnek. A korviszonyok, szokások leírásai arra utalnak, hogy Jeruzsálem pusztulása, 70 előtt kellett íródniuk, mert Jeruzsálem pusztulása után az ottani élet, szokások, politikai viszonyok, a város képe teljesen megváltozott és egy 70 után dolgozó szerző okvetlenül sok helyen egy-egy magyarázó megjegyzést szőtt volna előadásába.

2. Az evangéliumok **szavahihetőek, vagyis úgy írják le az eseményeket, amint azok megtörténtek.**

1. Az evangelisták, egyenesjellemeű, szent emberek voltak, akiktől távol állt minden hazugság és ferdítés! Senki sem hazudik azért, hogy bajba kerüljön, ők viszont mind azért, amit leírtak sok zaklatásnak, üldöztetésnek voltak kitéve, sőt vértanuságot szenvedtek.

2. Nemcsak a kedvező, hanem a Mesterükre vagy reá-

juk kedvezőtlen dolgokat is híven leírják: nem hallgatták el Krisztus haláltusáját az Olajfák hegyén, az apostolok hibáit (pl. versengésüket), Péter tagadását, Máté előbbi s akkoriban megvetett és tisztességtelennek tartott vámszedői foglalkozását stb.

3. Egyes egykorú pogány írók és újabb régészeti felfedezések megerősítik az evangéliumok leírását. (Josephus Flavius, Tacitus, Plinius, Svetonius, a Talmud.)

4. Az evangelisták Krisztus ellenségeinek ellenőrzése alatt állottak, akik rögtön meghazudtolták volna őket, ha más írnak, mint amit Krisztus valóban tett vagy mondott. Nem titokban, hanem sok ezer ember előtt történt nyilvános eseményeket írtak le, melyeknek sok szemtanuja még élt.

5. Szavahihetőségüket bizonyítja Krisztus alakjának páratlan és eredeti volta. Ezt a Krisztust csak leírni, másolni lehetett, kitalálni nem, mert akkor „a kitaláló nagyobb, mint a hős.” (Rousseau.)

Ellenvetés: Az evangéliumban több ellentmondást találunk, tehát mégsem írták le híven a dolgokat. — Az ellentmondások nagyrészt látszólagosak. (Pl. Máté és Lukács más neveket sorol föl Jézus nemzetségtáblájában. Ez azonban onnan ered, hogy a zsidóknál fontosnak tartották és elismerték a természetes fiúság mellett a törvényszerinti, fogadott fiúságot.) Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy az egyes evangelisták más-más céllal, más közönségnek írták le Jézus életét. Így Máté a zsidóknak akarta bebizonyítani, hogy Jézus az ígért és várt Messiás, míg Lukács pogányok számára írta könyvét. Egyik szent szerző egyik részletet emeli ki, másik más, egyiknek ez az esemény fontosabb, a másik Jézus más mondására vagy tetteire fordítja figyelmét. Így eltérések keletkeznek, de ez még nem ellentmondás.

3. Az ókor történetíróinak (Plutarchos, Tacitus, Julius Caesar stb.) könyveit csak középkori másolatokból ismerjük, eredeti példányaikban nem maradtak fenn. Mégis megbízhatónak tartjuk őket. Az evangéliumok kéziratai is elvesztek. Számos másolat maradt meg azonban a III—IV. századból. Sőt a II. század közepétől a szentatyák művei már számos idézetet őriztek meg a Bibliából, melyekből látjuk, hogy az akkori keresztények ugyanazt a szöveget használták, melyet mi ismerünk.

Az I. század 50—70-es éveitől, amikor az evangéliumok keletkeztek a második század közepéig terjedő kb. 80 év alatt pedig az eredeti szöveg nem ment át lényeges változásokon, mert:

a) Már számos példány forgott közkézen, több fordítás terjedt el (a latin Itala, a szírnyelvű Pesittó) s a keresztények éberren ügyeltek a szent szövegre. Valamennyi másolt példányban, az akkori világ legkülönbözőbb városaiban, ugyanazt a változtatást átvezetni lehetetlen lett volna. Annál inkább, mert életükben a szent írók, az apostolok tiltakoztak volna minden hamisítás ellen. Később pedig az istentiszteleten való állandó olvasás folytán a hívek már kívülről tudták a szöveget és nem engedték volna a változtatást. Hiszen megtörtént, hogy még püspököt is kizártak az Egyházból, mert a szent szövegben egy szót megváltoztatott.

b) Kinek állt volna érdekében megváltoztatni az eredeti szöveget? Hívőnek? Legfeljebb azért, hogy egyes látszólagos ellentmondásokat eltüntessen, de ezek ma is megvannak. Tévtanítónak, hogy saját tanítását vigye bele? Csakhogy a szent könyvek mai szövege is tartalmazza mindazokat a részeket, amelyek az első tévtanításoknak ellentmondanak.

A szent könyvek tehát történetileg megbízhatóak, a valóban megtörtént dolgokat adják elő Krisztusról.

A Codex Vaticanus és Codex Sinaiticus, melyek a teljes újszövetséget tartalmazzák, a IV. századból valók. (Egyes jelentékeny töredékek még korábbiak!) Az V. századból 10, VI—X. századból 76 kézirat maradt fenn. Az újszövetség görög eredetijéről összesen eddig 3829 kéziratot fedeztek fel (Nestle adatai). Ezzel szemben a legrégebbi teljes Homeros kézirat a 13. századból való, Sophokles darabjait egyetlen 8. századbeli kódexből ismerjük. Vergilius Aeneise is csak 4. századbeli másolatában maradt fenn, Horatius versei a 8., Caesar történeti könyvei és Plato bölcséleti munkái a 9., Tacitus történeti művei a 9. században másolt példányokból ismeretesek.

23.

Ki Jézus Krisztus?

1. Mikor a zsidók a jeruzsálemi templomban körülfogják Jézust és megkérdezik tőle: „Meddig tartod még függőben lelkünket... mondd meg, ki vagy hát Te?!", Krisztus azt feleli: „Mondtam már, de ti nem hiszitek. S ha nekem nem hisztek, higgyetek a jeleknek (csodáknak), melyeket cselekszem és lássátok be, hogy... **én és az Atya egy vagyunk.**“ (Jn. 10, 30.) A zsidók e kijelentéséért meg is akarták követelni, mint istenkáromlót, mert „ember létére Istennek

mondta magát". Tehát Krisztus nyíltan Istennel egyenlőnek vallja magát: „én és az Atya egy vagyunk.”

2. Mindig is úgy viselkedik, mint az összes teremtet dolgok ura s az emberek végső célja. Saját nevében ad kötelező erkölcsi parancsokat, például a hegyi beszédében „Mondatott a régieknek... én pedig mondom nektek...” Az ószövetség nagyjai, a próféták mindig azzal kezdi tanításukat és parancsaikat: „mondja az Úr.” Krisztus saját nevében beszél, mint Isten. Azt mondja: „Minden hatalom nekem adatott mennyben és a földön...” (Mt. 28, 18.) Azt követeli, hogy az ember érte elhagyja atyját, anyját, mindenét s százsoros jutalmat ígér követőinek. Parancsol a természet erőinek, a viharoknak, betegségeknek, halálnak, sőt a gonosz lelkeknek is.

3. Krisztus isteni tulajdonságokat állít saját magáról:

Örökkévalónak mondja saját magát: „Mielőtt Ábrahám lett volna, én vagyok.” (Jn. 8, 58.) „Én veletek vagyok a világ végezetéig.” (Mt. 28, 20.)

Mindentudónak vallja magát: nemcsak a szívek titkait, az emberek rejtett gondolatait ismeri, hanem az Atyát is ő ismeri egyedül: „Az Atyát nem ismeri senki más, csak a Fiú.” (Mt. 11, 27.)

4. Krisztus életének legválságosabb órájában, mikor életéről volt szó, akkor is **Isten Fiának vallotta magát.** A zsidó főtanács előtt nagypéntekre virradó éjjel Kaifás főpap megkérdezi, hogy eskü alatt vallja meg: „Te vagy-e az Isten Fia?” Mire azt feleli, hogy: „Én vagyok; és látni fogjátok az Emberfiát a hatalmas Isten jobbán ülni, és eljönni az ég felhőiben.” (Mk. 15, 62.) (Isten jobbán ülni zsidó nyelvszokás szerint annyit jelentett, mint Istennel egyenlőnek lenni.) A zsidók sem úgy értették szavait, hogy Krisztus Isten fogadott Fiának mondja magát, ahogy mi is Isten gyermekei vagyunk, mert kijelentéséért ítélték halálra. A káromlásért (gidduf) a zsidó törvények szerint halálbüntetés járt. Viszont a zsidó jog szerint csak akkor forgott fenn a gidduf esete, ha valaki az egy igaz Isten hatalmát tulajdonította magának.

Senkisem hazudik azért, hogy halálra ítéljék. Krisztus jól tudta, hogy a tárgyalás végén, mikor már semmi más jogcímet sem találnak halálos ítéletének kimondására, miért kérdezik tőle, hogy Isten Fia-e?

Egyes racionalista vallástörténészek szerint Krisztus nem akart ugyan hazudni, ez összeférhetetlen egyenes jel-

lemével, azonban jóhiszeműen „Istennek képzelte magát”. Csakhogy akkor idegbetegnek kellett volna lennie, mert csak azok „képzelik magukat” más személynek, mint akik. Krisztus azonban még csak ideges sem volt, minden tette épidegzetű, nyugodt, békés és egészséges embernek mutatja. Még ellenségeivel szemben és válságos helyzetekben is milyen nyugodtság jellemzi! Ha azonban Krisztus nem volt sem csaló, nem hazudott, sem idegbeteg képzelődő, akkor igaznak kell elfogadnunk sajátmagáról tett vallomását. Ő pedig Isten Fiának mondja magát.

Ellenvetések: Ha Krisztus Isten Fia, miért nem mondta ki ezt mindjárt működése elején és nyíltan ezekkel a szavakkal: *En Isten vagyok?* — A sokistent imádó bálványnepek közt élő zsidók irtóztak mindentől, ami az egy Isten hitének elhomályosítása színében tűnhetett föl. Tehát fokozatosan kellett őket a Szentháromság titkának kinyilvánítására előkészíteni és ahhoz hozzászoktatni. — 2. Az evangéliumban azt is mondja Krisztus: „az Atya nagyobb nálamnál”, és hogy az utolsó ítélet napját „senki sem tudja, még a Fiú sem, hanem csak az Atya”. (Mk. 13, 32.) Tehát Krisztus mégsem Isten. — Nem szabad elfelejtenünk, hogy Krisztus nemcsak Isten, hanem valóságos ember is. Mint ember, természetesen kisebb az Atyánál és emberi tapasztalásból szerzett tudásával nem tud mindent, nem lát a jövőbe. Krisztus isteni és emberi természete egy személyben egyesül elválaszthatatlanul. Ez a Biblia biztos tanítása. Hogyan egyesül azonban a két természet egy személyben, ez hit-titok.

Krisztus vallomását sajátmagáról el kell fogadnunk, mert vagy igazat mondott és akkor Isten, vagy nem. De ha nem, akkor vagy sajátmagát ámitotta, vagy az embereket. Jellemével összeférhetetlen, hogy másokat ámitson, egészséges természetével, hogy önámító, képzelődő legyen. **De ha sem ámitó, sem képzelődő nem volt, akkor igaz, amit állít: ő valóban Isten.**

24.

Mit bizonyítanak Krisztus csodái?

Krisztus csodái bizonyítják istenségét.

A csoda ugyanis rendkívüli, de érzékeink alá eső tény, melynek elégséges okát nem találjuk a természet erőiben s közvetlenül csak Istentől eredhet.

A csoda a természet szokott rendjétől eltérő, a természet törvényeit felfüggesztő történés vagy eredmény, melyet a természet erőivel megmagyarázni nem tudunk. Tehát nem csoda valamely

rendkívüli dolog, melyet azonban a természet erői létrehozhatnak (pl. a földrengés, a szuggesztio, telepáthia). A csodának csak akkor van bizonyító ereje, ha eredménye érzékeink alá esik. Az Oltárszentségben Krisztust nem látjuk, így ez a csoda nem bizonyítja számunkra Krisztus istenségét, hanem inkább Krisztus istenségéből következik.

Isten tehet csodát, ha akar és ha megvan rá a kellő oka. Ő ugyanis a természet Teremtője, tehát a természet törvényeit meg is változtathatja és fel is függesztheti. A csodák Isten mindenhatóságából következnek. Viszont Isten szentsége megkívánja, hogy csak kellő okból tegyen csodát. Tehát Isten sohasem tesz csodát az emberek kíváncsiságának kielégítésére, hanem csak valamilyen nagyobb cél érdekében, pl. hogy kézzel foghatóan bebizonyítsa: valamely kinyilatkoztatott fontos igazság tőle ered, adott parancs az ő akarata. Összeférhetetlen Isten bölcsességével és szentségével, hogy kicsinyes emberi kíváncsiságot elégítsen ki csodával vagy erkölcsileg helytelen tanítás terjedését segítse elő.

Nemcsak Isten tehet csodát, hanem az emberek is fölismerhetik, hogy itt valóban Isten tett csodát. Ha ugyanis olyan jelenséget látunk, melynek elégséges okát nem találjuk a természet erőiben és törvényeiben, akkor azt csak egy magasabb, természet fölött álló erő hozhatta létre, mert mindennek megvan a maga elégséges oka. Teremtő erőt követelő csodát pedig közvetlenül csak Isten tehet (pl. halottat csak Isten támaszhat föl).

Olyan csodát, mely a természet erőiből nem magyarázható meg, de nem tételez fel teremtő erőt (pl. a víz borrá változtatása), a természetnél hatalmasabb szellemektől is eredhet. Nem kell azonban félnünk, hogy a gonosz szellemek félrevezetnek bennünket csodákkal, mert ők is Isten hatalma alatt állnak. A gonosz szellemek által tett csodákat mindig föl lehet ismerni céltalanságukról, komolytalanságukról vagy erkölcstelenségükről.

Ellenvetés: A csodák oka általunk ismeretlen természeti erő is lehet. Nem tudjuk, meddig terjednek a természet erői s így nem tudhatjuk, valóban csoda történt-e? Hátha Krisztus csodáit is csak az akkori fejletlen természettudományi ismeretek miatt gondolták csodának kortársai? — A csoda felismeréséhez nem szükséges tudnunk, hogy meddig terjednek a természet erői. Elég ha azt tudjuk, mire nem képesek. Például egészen biztos, hogy a természet erői nem támasztanak fel halottat, nem szaporítják meg a kenyeret, természetes erővel nem lehet a vizen járni. b) Ha a természetben rejlenek titkos, rendkívüli csodatevő erők, akkor azoknak véletlenül vagy kísérletek alkalmával már máskor is meg kellett volna nyilvánulniuk. Ha pl. az emberi hangban ott lappangana a halottak feltámasztásához vagy a vihar lecsendesítéséhez szüksé-

ges erő, akkor máskor és másnak is legalább egyszer sikerült volna hangjával halottat életre keltetni vagy a vihart lecsendesíteni. c) Ha Krisztus csak ismeretlen természeti erők alkalmazásával csinálta csodáit: ez lenne a legnagyobb csoda. Mert akkor kétezer évvel ezelőtt jobban ismerte volna a természetet, mint a mai természettudósok!

2 A csoda lehetetlen, mert felforgatja a természet rendjét. (Racionalisták.) — Ez nem áll. A természet törvénye, hogy a magasabb erő uralkodik az alacsonyabbrendűn. (A repülőgép is felemelkedik a levegőbe, de ez mégsem forgatja föl a nehézkedés törvényét, csak egy nagyobb erő legyőzi azt.) A csodánál is egy a természet erőinél magasabbrendű erő, a Teremtő ereje érvényesül. A csoda nem természetellenes, csak természetfölötti jelenség. („Ami csoda a földön, törvény a mennyben.” Jean Paul.)

3. Isten nem tehet csodákat, mert akkor változnék. (Deisták.) — Ez sem igaz. A csodák nem utólagos betoldások és javítgatások a teremtés nagy művén, hanem beletartoznak Isten örök terveibe. Isten nem változik azzal, hogy az időben végrehajtja azt, amit örökköl fogva elhatározott. Ha Isten nem tehetne csodát, tehetetlen lenne alkotásaival szemben!

Jézus Krisztus számos csodát művelt. Bebizonyította, hogy a természet erőin uralkodik: lecsendesítette a vihart, megszorította a kenyeret, a vizen járt. Megmutatta, hogy ő az élet ura: betegeket gyógyított, halottakat keltett életre. Sőt még a jó és gonosz szellemeknek is parancsolt. Legnagyobb csodája pedig: föltámadása.

Hogy ezek a csodák valóban megtörténtek, bizonyítják az evangéliumok. Hogy valóban csodák voltak, mutatják maguk a történetek, a szemtanúk meggyőződése és magának Krisztusnak szava, aki csodának, bizonyítéknak szánta őket tanításának igazvolta mellett.

Krisztus csodái bizonyítják istenségét, mert csodát csak Isten tehet. Maga Jézus is nyíltan megmondta: „Ha nekem nem akartok hinni, a jeleknek higgyetek...” (Vagy az inaszakadt meggyógyításakor: „Hogy pedig lássátok hogy hatalmam van a földön a bűnök megbocsátására, kelj fel és járj!”)

Ellenvetések: 1. Krisztus egyéniségének, csodás hírének varázsával szuggerrálta a tömeget és a betegeket, tehát szuggesztívó és hipnózis útján gyógyított. — Felelet: a) Szuggesztívóval és hipnózissal nem lehet a vizen járni, vihart lecsendesíteni, halottat feltámasztani. b) Szuggesztívóval vagy hipnózissal gyógyíthatók az idegrendszerrel összefüggő betegségek, de nem születési vagy szervi hibák. Krisztus pedig született vakokat, bénákat, bélpoklosokat gyógyított meg, halottakat keltett életre. Lázár a csoda után is élt, tehát nem lehet szó a jelenlevők tömeg-

szuggesztíójáról. Távollévő betegeket is meggyógyított az Úr (pl. a százados szolgáját), ami szintén nem lehetséges hipnózissal. c) Krisztus nem alkalmazta azokat a külső eszközöket amelyekkel a hipnotizálók élnek. d) Ő maga csodáknak mondta gyógyításait, ha nem lettek volna azok, hazudott volna. e) Ellenségei, a farizeusok és a csodákban nem hívő szaduceusok sem tagadták, hogy valóban csodákat tesz, csak azzal vádolták, hogy nem Isten, hanem a gonosz lélek hatalmával cselekszik csodákat. Ellenségei pedig nem hittek benne, tehát nem voltak alkalmas alanyai a tömegszuggesztiónak.

2. „Miért nem történnek most is csodák? Én is hinnék, ha csak egy csodát látnék!” — A farizeusok látták Krisztus csodáit, mégsem hittek! A mai farizeusok is éppolyan hitlenek maradnának, még ha csodát is tenne előttük Isten. Egyébként csodák ma is történnek, pl. a lourdesi csodás gyógyulások. Az Egyház fennmaradása is csoda. Természetesen a Megváltó működése alatt és tanításának első elterjesztésére Isten több csodát művelt, mint később. A fiatal fácskát állandóan kell öntöznünk, hogy gyökeret verjen. Isten is így segítette elő Egyházának meggyökerezését a földön.

3. Más vallások (pl. a buddhizmus) is hivatkoznak csodákra. — Igen, de azok a „csodák” csak az emberi kíváncsiság kielégítését szolgálják, komolytalanságuk, erkölcsi célnélküliségük vagy egyenesen erkölcstelenségük nyilvánvalóvá teszi, hogy vagy az emberi képzelet kitalálásai, vagy csalások vagy pedig a gonosz lélek működésének eredményei. Gyakran nem csodák, hanem csak az akaraterő vagy különleges lelki képességek rendkívüli, de természetes teljesítményei (fakírok; távolbaérzés).

Krisztus csodáival bebizonyította, hogy Isten, tehát tanítása igaz és parancsai mindenkit köteleznek.

25.

Mire utalnak Krisztus jövendölései?

Krisztus előre megmondott bizonyos emberileg előre nem látható eseményeket és ezek pontosan beteljesedtek. Az általa adott jövendölésekből isteni mindentudásra következtethetünk.

A jövendölés előre nem látható dolgok biztos bejelentése. Ilyen előre nem látható dolgok elsősorban a távolabbi jövőben és emberi szabad elhatározásból bekövetkező történések.

A jövendölésektől meg kell különböztetnünk a jóslatokat. A jóslat csak több-kevesebb valószínűséggel, többnyire határozatlan

nul és közeli jövőben bekövetkező eseményeket jelent be. Nem a jövőbe való látáson alapul, hanem a jelenben működő természeti erők, emberi gondolatok, vágyak rendkívüli, de természetes megérzéséből következtet jövőbeni eseményekre, emberi állásfoglalásokra. Vannak érzékeny idegrendszerű emberek, akik közelgő veszedelmet, más helyen lejátszódó dolgokat, embertársaikat erősen foglalkoztató gondolatokat képesek megérezni és azokból logikus következtetéseket vonnak le. Ezen alapszik a jóslás. A jövődőlés ellenben távolabbi eseményeket jelent be, melyeknek elégséges oka nincs meg a jelenben, a most lefolyó dolgokból azokra következtetni nem lehet, később fellépő természeti erőkből vagy emberi szabad elhatározásokból folynak. A jövődőlés biztosan megmondja a bekövetkező eseményt. Tehát isteni mindentudást tételez föl.

A jövődőlés alapja Isten mindentudása. Ha Isten nem tudna mindent előre, nem volna Isten, végtelenül tökéletes lény. Ha azonban előre tudja a dolgokat, akkor meg is mondhatja, adhat jövődőlést valamely magasabb cél érdekében. Az ember viszont felismerheti, hogy itt valóban jövődőlésről van szó, nem olyan dologról, mely többé-kevésbé valószínű. A jövődöléseknek természetesen csak akkor van bizonyítható erejük, ha valóban teljeseznek.

Krisztus Urunk adott jövődöléseket. Előre megmondta saját

szenvédését („Ime, felmegyünk Jeruzsálembe...”

(Mt. 20, 18.)

Júdás árulását (Mt. 26, 21.)

Péter tagadását (Mt. 26, 34.)

kereszthalálát (Nikodémusnak, az apostoloknak.) (Jn. 3, 14., Jn. 12, 32.)

feltámadását („Bontsátok el e templomot és harmadnapra fölépítem azt.” (Jn. 2, 19., Mt. 17, 9.)

tanítványai üldöztetését (Jn. 16, Mt. 5, 10, Lk. 6, 22.)

Részletesen beszélt Jeruzsálem pusztulásáról. Jövődölései **beteljesedtek**. Jeruzsálem pusztulásáról adott jövődölésének beteljesedését megdöbbentő színekkel mutatja Josephus Flavius korabeli zsidó történetíró leírása az eseményekről. (De bello Judaico.) Krisztus Jeruzsálem pusztulásával együtt megjövendölte a világitéletet s az is be fog teljesedni. Az Úr Jézus azért adta jövődöléseit, hogy bebizonyítsa isteni mindentudását és tanításának igazvoltát.

Ellenvetés: Krisztus az ő újabb eljövételéről azt mondta: „el nem múlik e nemzedék, míg mindezek be nem teljeseznek”.

Újabb eljövételét pedig nem érték meg az apostolok, tehát e jövendölés nem teljesedett be. — Felelet: a) Az Úr Jeruzsálem pusztulásáról és a világ végéről adott jövendölésében a kettőt nem választja el élesen. A jövendölések általában prófétái távlatokban mutatják a különböző eseményeket s azok időbelileg nem egymás mögött, hanem egymás mellett, összefolyóan helyezkednek el. Utólag könnyű a különböző időben lefolyt eseményeket elválasztani, a jövendölés teljesedése előtt azonban alig lehetséges. b) Az evangélium az Úr többféle eljövételéről beszél. Eljött testben, mikor megszületett Betlehemben. Eljön kegyelme által az ujjászülettettek lelkébe és Isten országának fokozatos megvalósulásában, tanításának terjedése által a történelemben. Eljön minden emberhez a külön ítéletben s végül eljön a világ végén hatalomban és fenségben az utolsó ítéletre. Ezek közül a kegyelem által övéinek lelkébe és az Egyház terjedése által a történelemben való eljövételét, sőt a külön ítéletben való eljövételét az apostolok is megérték, épúgy mint Jeruzsálem pusztulását. 2. A pogány vallásokban is vannak jövendölések, tehát akkor azok is isteni eredetűek lennének. — A pogány vallásban jóslásokkal találkozunk, nem valódi jövendölésekkel. A pogány jóslatok nagy általánosságban kettősen magyarázható homályossággal szólnak. („Dodonai mondás”, Pythia jóslatai.) Az emberi kíváncsiság kielégítését, földi érdekeket szolgálnak s nem Isten örök céljait s így komolytalanságuk, erkölcsi céltalanságuk folytán nem méltók Istenhez. Sokszor pedig csak egyszerű szemfényvesztések, csalások.

Az ószövetségi jövendölések az egy igaz Isten hitének fennmaradását, Isten országának eljövételét és a Megváltó előkészítését szolgálták. A próféták jövendölései fokozatosan kirajzolták a Megváltó alakját és már négy évszázaddal eljövetele előtt előre bejelentették életének minden fontosabb mozzanatát.

A messiási jövendölések pontos és csodálatosan hű teljesedéséről bárki meggyőződhet, ha végig olvassa Jézus életrajzának, az evangéliumoknak valamelyikét. Az ószövetségi jövendölések teljesedése Krisztus életében bizonyítja, hogy valóban ő az a Megváltó, akit Isten az emberiségnek ígért.

Ellenvetés: Az ószövetségi jövendölések (például Izaiás próféta) úgy írják le a messiási Isten országát, mint a tökéletes béke országát, mikor megszűnik minden baj a földön. Ez pedig nyilvánvalóan nem teljesedett be. — Felelet: a) A próféták egy szellemi Isten országáról beszélnek, melyet gazdag keleti képzeletüknek megfelelően színes képekben és hasonlatokban érzékeltetnek. Leírásaikat tehát nem szabad betű szerint vennünk. Krisztus is kijelentette, hogy „az ő országa nem e világból való”. b) Azt sem szabad elfelednünk, hogy Isten országa csak lassan és fokozatosan valósul meg a történelemben. Igazi és végső győzelme és kibontakozása csak az utolsó ítélettel kezdődik. De sok tekintetben azért haladt a világ a Megváltó eljövetele óta, ha időnkint vannak is nagy erkölcsi visszaesések.

Krisztus feltámadása

Krisztus előre megjövendölte feltámadását: „**Bontsátok le e templomot és én harmadnapra felállítom azt.** Ő pedig ezt a maga testének templomáról mondta.” (Ján. 2, 19, 21.) Szavai szerint saját erejéből támad föl: „én fölállítom azt.” Krisztus halála után harmadnapra valóban feltámadt. Beteljesítette jövendölését és ezzel művelte legnagyobb csodáját. Föltámadása kétségtelen bizonyítéka istenségének és tanítása igazvoltának.

Krisztus valóban meghalt. Hiszen a kivégzésben jártas római katonák megállapították halálát, mert az ő csontjait már nem törték össze a Pilátustól kapott parancsra, mint a két latorét, hogy halálukat siettesék. Ezenfelül egy katona még lándzsával is átszúrta szívét, s abból vér és víz folyt ki. A Szűzanya sem engedte volna eltemettetni egyetlen Fiát, ha a leghalványabb remény is lehetett arra, hogy talán még életre kel. A zsidók temetkezésénél illatszerekkel kenték be a hottestet és olyan sűrűn begöngyölték golycskendőkbe, hogyha még élet lappangott volna benne, akkor is meg kellett volna fulladnia.

Jézus halálának összes körülményei és az összes tények a racionalisták elméletei ellen szólnak, melyek szerint Krisztus csak „tetszhalott” lett volna.

Halála után harmadnapra, húsvét hajnalban Krisztus **feltámadt.** Az apostolok maguk sem akartak hinni szemüknek, mikor Mesterük elsőízben megjelent nekik. Csak mikor megtapogatták, és evett előttük, akkor látták be, hogy nem képzelődnek s nem szellem áll előttük, hanem maga az élő Krisztus. Tánás a többi 11 apostol egyöntetű tanuskodására sem hitte el a feltámadást, míg meg nem tapogatta az Úr sebeit. Nemcsak az apostoloknak jelent meg a feltámadt Krisztus, hanem másoknak is.

Tehát szó sem lehet arról, hogy az apostolok képzelődéséből keletkezett volna a feltámadás története. Az apostolok tejesen távol álltak a hallucinációkat előkészítő lelkiállapottól, ideges reménykedéstől. (V. ö. az emmauszi két tanítvány lelkiállapotával.) Az is egészen megmagyarázhatatlan lenne, hogyan lehetséges, hogy ilyen hallucinások egyidőben keletkeznek és szűnnek meg annyi embernél? Azonfelül az apostolok vértanuságot szenvedtek a

feltámadt Krisztusért! Egy általuk kitalált meséért vagy bizonytalan látomásért aligha szenvedtek volna annyit! A kereszténység elterjedése megmagyarázhatatlan, ha Krisztus életének vége a csúfos keresztrefeszítés lett volna.

Krisztus ellenségei kezdettől igyekeztek letagadni föltámadását. Így a zsidó főtanács a sírőrséget megvesztegette, hogy hazudják a népnek: mikor elaludtak, tanítványai eljöttek és ellopták holttestét (Mt. 28, 13.). Rövidlátó ravaszság, mely alvó tanukra hivatkozik! Ha a katonák aludtak, honnan tudják, hogy a tanítványok vitték el a testet, ha pedig nem aludtak, miért engedték?! S pénzjutalmat kaptak érte, mert szolgálati helyükön elaludtak?! Az apostolok, akik félelmükben bezárkóztak, hogyan merték a hivatalosan lepecsételt sirt feltörni és a római őrség által őrzött testet elvinni?!

Jézus Krisztus valóban feltámadt és ezzel **bebizonyította istenségét**. Ha azonban Krisztus Isten, akkor tanítása igaz és mindenkit kötelez. Eljött, mint irgalmas Udvözítőnk és ítélt majd fölöttünk, mint igazságos, mindenható Bíránk.

Isten kinyilatkoztatását változatlanul megőrizte az Egyház

27.

Az Egyház alapítása és szervezete

Isten adott kinyilatkoztatást. Krisztus Isten, tehát tanítása: az Isten által adott kinyilatkoztatás. Ezért Krisztus tanítása föltétlenül igaz és minden embert kötelez. „Ég és föld elmúlnak, de az én igéim el nem múlnak.” (Mt. 24, 35.)

Fennmaradt-e Krisztus tanítása változtatás nélkül? Biztosan megtalálhatjuk-e mi is? Az evangéliumokból látjuk, hogy Krisztus állandó szervezetet létesített tanításának megőrzésére és továbbadására. Ez a Krisztustól létesített szervezet: az Egyház. Folytatja Krisztus munkáját az emberek örök boldogítására és kiosztja a Krisztustól örök boldogságunk elérésére adott természetfölötti segítőeszközöket (a szentségeket).

Az Egyház a megkeresztelt emberek látható közössége, akik a Krisztus által hirdetett hitigazságokat igaznak vallják, az általa adott szentségekkel (a kegyelem eszközeivel élnek) és a Krisztustól rendelt vezetőknek engedelmeskednek.

Krisztus alapított Egyházat:

1. Híveinek közösségét mindig látható dolgokhoz és szervezetekhez hasonlította: országhoz, melynek ő a királya, nyájhoz, melynek ő a pásztorra és maga helyett Szent Pétert tette nyájának pásztorává.

2. Követőinek kötelező látható szertartást ír elő: a keresztséget.

3. 12 apostolt választott ki, rájuk bízta tanításának elterjesztését, híveinek vezetését, hatalmat ad nekik oldásra és megkötésre. Sőt egy alapzatra, mint sziklára építi Egyházát, egy pásztorra, látható vezetőre bízta nyáját: Péterre.

Az Egyház tagjai tehát a megkereszteltek. („Egy az Úr, egy a hit, egy a keresztség.” Efez. 4, 5.) Minden megkeresztelt ember az Egyház tagja, míg attól el nem szakad. Az Egyház testéhez nem tartoznak a meg nem keresztelt pogányok, továbbá a megkereszteltek közül azok, akik Krisztus hitéből egyes igazságokat elvetnek (tévhitűek, eretnekek) és akik a Krisztus által rendelt főtől, Pétertől elszakadtak (szakadárok, skizmatikusok). Az Egyházból kiközösítettek tagjai ugyan annak, de jogaikat nem gyakorolhatják s a szentségekben nem részesülhetnek, míg meg nem térnek és külön feloldozással a hívek közösségébe vissza nem vétetnek. Lelkileg az Egyházhoz tartoznak mindazok, akik megteszik amit lelkiismeretük Isten akaratának mond s őszintén keresik Istent, így a jóhiszemű tévedésben élő, Istent kereső másvallásúak.

Ellenvetés: Az Egyház „láthatatlan”, nem egyéb, mint a hívek „szeretet-közössége”; tagjai az üdvözültek, mivel pedig a földön nem tudjuk, ki üdvözülhet, a földön nincs látható Egyház. Ha látható közösség volna, sok elkárhozott is beletartoznék s nem volna „Krisztus szeplőtelen jegyese”. Így a hitújítók, Luther és Kálvin. — Felelet: Krisztus nyája élére látható pástort rendelt: Pétert. Látható szertartást ír elő: a keresztséget. Tehát az **Egyház a megkereszteltek látható közössége**. Az Úr példabeszéde szerint az ő szántóföldjén a búza mellett konkoly is terem. Az Egyház tiszta és szeplőtelen tanításában, Isten kegyelmét adó szentségeiben, a jó hívekben és a szentekben. Tökéletlen benne az emberi elem: a rossz hívek és papok, esetleg egyes időleges közigazgatási, jogi, földi eszközök és berendezések.

Az apostolok is kezdettől azokat tekintették Krisztus híveinek, akiket megkereszteltek. Ezeket egyházközösségekbe gyűjtötték össze. Az egyes egyházközösségek egymással érintkeztek, az apostolok leveleit s adományaikat egymásnak átküldötték. Az apostolok személye összekapcsolta az egyházközösségeket s Szent Péter összekötötte valamennyit. Sőt a méltatlanokat kizárták az Egyházból. Kizárni valakit pedig csak egy valóban létező, tényleges és látható közösségből lehet.

Az Egyház szervezete.

1. Krisztus nemcsak az apostolokra bízta Egyházának vezetését, hanem a többiek kötelességévé tette, hogy nekik engedelmeskedjenek. Az üdvözül, aki nekik hisz és megkeresztelkedik, annak bűnei vannak megbocsátva, akinek ők megbocsátják; aki rájuk nem hallgat, legyen olyan mint a pogány és a vámos. (A pogányok és a vámosok ki voltak rekesztve Isten népének közösségéből.) Tehát maga az Úr Jézus különbséget tett vezetők és vezetettek, papság és hívek, ahogyan később elnevezték: klérus (= osztályrész)

és laikusok (= nép, hívek) között. Csak az elnevezések későbbiek, a fogalmak Krisztustól származnak. A klérus és a laikusok közti lényeges megkülönböztetés teljesen észszerű és célravezető. Minden jólszervezett államban, városban, földi közösségben is így van. E nélkül az Egyházban is fejtelenség, zűrzavar keletkeznék, bárki avatatlanul vezetőnek tolhatná föl magát. Pásztor nélkül szétzúllik a nyáj.

2. Krisztus az apostoloknak teljes hatalmat adott a hívek vezetésére és az emberek megszentelésére. (Minden hatalom nekem adatott mennyben és a földön, elmenvén tehát...“ Mt. 28, 18.) Amilyen hatalommal őt küldötte az Atya, ugyanazzal küldi ő is apostolait: „Amint engem küldött az Atya, én is úgy küldelek titeket.“ (Jn. 20, 21.) Rajtuk kívül maga előtt küldött tanítani 72 tanítványt, akiknek azonban nem adott ilyen teljes hatalmat. Az apostolok hatalmukat átadták a püspököknek s az áldozópapoknak. Utóbbiak azonban a hatalomnak csak egy részét kapták. A papok kormányzó hatalmat nem kaptak, hanem csak a püspökök segítőitársai voltak a tanításban és szentségek kiszolgáltatásában. Mivel hatalmuk nem teljes, azt nem is adhatják tovább. (Nem szentelhetnek papokat.) Továbbá az apostolok kiválasztottak és felszenteltek diakonusokat is, ezek azonban elsősorban a szegények gondozásában és az Egyház szervezésében segédkeztek.

A papok hatalmukat csak a püspök segítőiként gyakorolják és ezért a gyóntatáshoz, esketéshez az illető hely püspökétől kapott joghatóságra van szükségük. Életveszedelemben levő hívnél minden papnak megvan a joghatósága. (Haldokló gyóntatásához stb.) A papnak tehát a szentelésben kapott lelki hatalom (potestas ordinis) gyakorlásához szüksége van a joghatósági hatalomra (potestas iurisdictionis) is. Utóbbit a megyéspüspöktől kapja.

Egyes egyházi állásokkal együttjár bizonyos joghatósági hatalom. Így a püspökséggel együttjár a hívek kormányzásának hatalma, feloldozásának, esketésének, bűnök fenntartásának, kiközösítésének hatalma. A plébános állásával együttjár hívei gyóntatására és esketésére szóló joghatóság.

Az Egyház szervezete:

Krisztus földi helytartója, Szent Péter utóda: a **pápa**, az egész világegyház vezetője. Tanácsadói a bíborosok. Az Egyház kormányzását a pápa az egyes pápai kongregációkon át vezeti, melynek élén egy-egy bíboros áll. A bíboros államtitkár a pápát helyettesíti.

Az érsek tartomány vezetője: az érsek.

Az egyházmegye vezetője: a megyéspüspök. Tanácsadói a kanonokok.

A püspöki (érseki) helynök a főpásztor teljhatalmú helyettese egyházkormányzati és joghatósági ügyekben. (Házassági felmentések megadása stb.)

A esperesi kerület vezetője: az esperes.

A plébánia feje: a plébános. Segítőtársai a segédlelkészek.

Minden hívő ahhoz a plébániához tartozik, amelynek területén lakik. Házassági ügyekben, kereszttelésnél, betegek ellátásánál, temetésnél, börtön alól való fölmentés ügyében tehát saját plébánosához kell fordulnia. Legalább húsvéti gyónását lehetőleg itt végezze. Vegyen részt az egyházközség életében.

Püspökének és az Egyház fejének, a szentatyának iránymutatását minden katolikus engedelmességgel fogadja, őket fiúi tisztelettel és szeretettel követi, mint Krisztustól rendelt vezetőket és pásztorokat.

A hívek Krisztus rendelkezéséből engedelmisséggel tartoznak az Egyház vezetőinek: a hit kérdéseiben, erkölcsi kérdésekben és szentségek használatában (házasság), az Isten közös tiszteletében. Földi dolgokban annyiban, amennyiben azok a hittel, erkölccsel, örök üdvösségünk elérésével összefüggnek.

28.

Az Egyház feje

Krisztus Szent Péterre alapozta Egyházát és őt tette földi helytartójává, az Egyház fejévé (legfőbb vezetőjévé).

1. A többi apostolok nevét nem változtatta meg, csak Simonnak adott új, mégpedig jelképes nevet: Péter (arámul: Kefa = szikla). Később meg is magyarázta ezt: „**Te Péter vagy, s erre a sziklára fogom építeni Egyházamat**, és a pokol kapui nem vesznek erőt rajta. Neked adom a mennyek országa kulcsait...” Mt. 16, 17.) A hasonlat világos: Krisztus Péterre építi Egyházát. Csak az tartozik az épülethez, ami összefüggésben van az alappal. Csak azok tartoznak Krisztus Egyházához, akik összeköttetésben maradnak Péterrel. „Ahol Péter, ott az Egyház.” (Szent Ambrus.) Akinél a kulcs van, attól függ, kit enged be a házba. Krisz-

tus Péter kezébe adja a legnagyobb lelki hatalmat: tőle függ, ki megyen be Isten országába.

Krisztus ugyanakkor azt is mondta Péternek: „Amit feloldandasz a földön, fel lesz oldva mennyekben is, amit megkötendesz a földön, meg léssen kötve a mennyben is.” (Mt. 16, 19.) Tehát Péternek joga van törvényekkel és büntetésekkel megkötöni és azoktól feloldani Krisztus minden hívét.

2. Az ígért hatalmat Krisztus át is adta Péternek, amikor mennybemenetele előtt, mint jó Pásztor, egész nyáját Péterre bízta: „**Legeltesd az én bárányaimat... legeltesd az én bárányaimat... legeltesd az én juhaimat.**” (Jn. 21, 1—18.)

3. Szent Péter valóban **vezette is az Egyházat**, gyakorolta az egyházfőiséget (primátust). Pünkösdkor ő mondta az első térítő beszédet, ő vette föl az első pogányt az Egyházba, ő tette Jézus nevében az első csodát, ő hívta össze az első zsinatot (Jeruzsálemben 50 körül). Az apostolok névsorában mindig az ő neve szerepel elsőnek, pedig nem volt sem a legidősebb, sem a legképzettebb, sem a legjámorabb az apostolok közül mégcsak Jézus kedvenc apostola sem. A Biblia gyakran csak így ír: „Péter és a többi tizenegy.” Szent Pál is megtérése után Jeruzsálemben megy, hogy „lássa Pétert”. (Gal. 1, 18.)

Krisztus Péter elsőségével állandó vezetőt rendelt Egyháza élére. Minden épület csak addig áll, amíg megvan az alapzata. Az Egyház alapzata pedig Péter. Amíg nyáj van, kell lennie pásztornak is.

Nem jelölte meg azonban Krisztus, hogy Péter halála után ki legyen annak utóda. Magától értetődik, hogy az Péter utóda, aki őt hivatalában követi. (Magyarország hercegprimása mindig az, aki a mostani primás utóda az esztergomi érsekségben.) A történelemből tudjuk, hogy Szent Péter Róma első püspöke volt, mint Róma püspöke szenvedt vértanuhalált és ott is van eltemetve. Tehát **Péter utóda az, aki követi őt a római püspöki székben.**

A római püspökök kezdettől magukat vallották az Egyház fejének és egyetlen más püspök vagy még élet-

ben levő apostol sem követelte magának ezt a méltóságot. De ha más nem támasztott erre igényt s nem a római püspök lenne az Egyház feje, akkor egyáltalán nem volna az Egyháznak feje, ami ellenkezne Krisztus akaratával.

A római püspökök kezdettől gyakorolták is jogukat az egész Egyház vezetésében és ezt a püspökök, hívek, nagy szentek is mindig elismerték.

Mikor Szent János még él, a korinthuszi egyházközség viszályát mégsem ő intézi el, hanem a távolabb eső római püspök, Szent Péter harmadik utóda, Római Szent Kelemen pápa. Szent Ignác vértanu a „szeretet-szövetség elöljárójának” mondja a római egyházat és Tertullán a „püspökök püspökének” nevezi a római püspököt. Püspökök, szentek, hívek, tévtanítók egyaránt mindig Rómához fellebeztek. Róma ítéletét döntőnek tartotta az egész keresztény világ: „Róma döntött, az ügy be van fejezve — Roma locuta, causa finita” — írja már Szent Ágoston.

Ahogy a római pápa Szent Péter utóda, úgy a többi apostolok utódai a püspökök, akik az Egyház fejével közösségben vannak.

29.

Az Egyház rendeltetése és tévedhetetlensége

1. Krisztus Urunk azért alapította Egyházát, hogy az a világ végezetéig minden nép között folytassa az ő megváltói tevékenységét. **Az Egyház tehát folytatja azt, amit Krisztus tett az emberek üdvözítésére.**

1. Krisztus az emberiség legfőbb tanítója volt. Tanításának elterjesztését az Egyházra bízta, mikor azt mondta: „Minden hatalom nekem adatott a mennyben és a földön. Elmenvén tehát tanítsatok minden népet... tanítsatok őket megtartani mind, amiket parancsoltam nektek. S íme, én veletek vagyok mindennap a világ végezetéig.” (Mt. 28, 19.) Az Egyház minden korban hirdette Krisztus tanítását. Az összes ma keresztény népeket az Egyház térítette Krisztus hitére.

2. Krisztus, mint az emberiség főpapja érdemszerző életével kiengesztelte Istent az emberek bűneiért, megnyitotta az örök boldogságot és megszerezte annak eléréséhez a szükséges kegyelmeket. A Megváltó az egyetlen és kizárólagos közbenjáró és közvetítő Isten és az emberek között.

Az Egyház Krisztus nevében és megbízásából, a keresztdozat megújításával, a szentmiseáldozattal mindig újból kiengeszteli Istent, közbenjár Istennél az emberekért. Szentégei révén közvetíti az egyes ember lelkének Isten kegyelmét. Mindig is legfőbb feladatának tekintette az emberek üdvözítését. Krisztussal kerülne ellentétbe, aki az Egyházat ebben akadályozná vagy korlátozná.

3. Krisztus az emberiség Királya, aki kötelező erkölcsi törvényeket ad és azok megtartásáért örök boldogsággal jutalmaz, megszegéséért örök kárhoyattal büntet. Az Úr Jézus az apostoloknak is hatalmat adott oldani és kötni vagyis törvényeket hozni és azok megtartására kötelezni.

Az Egyházzról tehát helyesen mondják, hogy nem más mint a történelemben láthatatlanul köztünk élő és működő Krisztus. Az Egyház Krisztus titokzatos, de valóban létező teste. Mindnyájan egy testnek tagjai vagyunk és egymásnak is tagjai s a fej: maga Krisztus. (Szent Pál)

2. Az Egyház hivatásából következik, hogy tévedhetetlenül tanítja Krisztus igazságait, Krisztus erejével megszenteli az emberek lelkét és törvényei Krisztus akaratát jelentik számunkra.

Az Egyház **tévedhetetlenül** hirdeti Krisztus tanítását, vagyis **mindig ugyanazt tanítja, amit Krisztus tanított.**

Ez kitűnik Krisztus félreérthetetlen szavaiból:

a) „Minden hatalom nekem adatott mennyben és a földön. Elmenvén tehát tanítsatok minden népet... és én veletek vagyok mindenap a világ végezetéig.” (Mt. 28, 18.) Krisztus mint Isten küldi apostolait („minden hatalom nekem adatott...”) és megígéri, hogy mikor nevében tanítanak, velük lesz a világ végezetéig. Nem volna velük a világ végéig, ha tévedést hirdetnének.

b) Megígéri a Szentlelket, az Igazság Lelkét, aki megtanítja őket minden igazságra és eszükbe juttatja mindazt, amit ő mondott nekik. Nem lenne az Igazság Lelke az Egyházzal, ha nem az igazságot hirdetné..

c) Szent Péternek külön megígéri, hogy „reá építi Egyházát, mint kösziklára s a pokol kapui nem vesznek erőt rajta”. De ha az Egyház tévedést hirdetne, ez a pokol győzelmét jelentené.

d) Aki az Egyházra nem hallgat és nem hisz, elkárhozik. Krisztus parancsa szerint kötelességünk az Egyházra hallgatni. De ha az Egyház tévedést is taníthatna, kötelességünk lenne tévedéseket elfogadni és csak így juthatnánk a mennyországba, ami nyilvánvalóan lehetetlen. Tehát ha Krisztus megparancsolta, hogy az Egyházra kell hallgatnunk, gondoskodnia kellett arról is, hogy az Egyház föltétlenül csak az igazat tanítsa.

Ki tanítja biztosan az -igazat az Egyházban, **ki tévedhetetlen az Egyházban?** a) A püspökök testülete a pápával együtt; b) a **pápa egymagában** is tévedhetetlen, **ha hit és erkölcs tanítás dolgában „ex cathedra” tanít**, vagyis mint az Egyház feje az egész világ híveit kötelezően kimond valamely hitbéli vagy erkölcsi tételt.

Ha az egész világon a püspökök saját egyházmegyéjükben ugyanazt tanítják Szent Péter utódjával egyetértésben, tanításuk tévedhetetlenül igaz. Épigy ha egyetemes zsinaton Szent Péter utódának vezetésével valamit kimondanak.

Hogy a pápa egymagában is tévedhetetlen, az kitűnik Krisztus szavaiból:

a) „Te Péter vagy és erre a kősziklára fogom építeni Egyházamat s a pokol kapui nem vesznek erőt rajta.”

b) „Simon, Simon, íme a sátán kikért magának titeket, hogy megrostáljon, mint a búzát, de én könyörögtem érted, hogy meg ne fogyatkozzék hited...” (Lk. 22, 31.)

c) Eszünk is azt mondja, legalább egy valakinek kell lennie az Egyházban, aki biztosan tanítja és tévedés nélkül magyarázza Krisztus igazságait, különben nem maradna fön­n az igaz hit. Pedig Krisztus azt mondta: „Ég és föld elmúlnak, de az én igéim el nem múlnak.”

Azok, akik nem fogadják el, hogy a Szentlélek megóvja a pápát a hitbéli tévedéstől, ugyanakkor vallják, hogy minden embernek a Szentlélek sugalmazza a Biblia helyes értelmét, amire pedig semminemű ígéretet sem tett Krisztus.

A pápa tévedhetetlen hit és erkölcs dolgában. Tehát abban, hogy mi van benne a kinyilatkoztatás forrásaiban, Krisztus tanítását hogyan kell helyesen értelmezni, mi bűn és mi nem bűn. Tévedhet a pápa világi dolgokban, tu-

dományban, politikában. Hit és erkölcs dolgában is tévedhet mint magánember, ha levelet ír, vitatkozik vagy csak egyes hívőknek nyilatkozik. Csak akkor tévedhetetlen, ha az összes hívőkre kötelező döntést hoz, tanítást hirdet ki.

A pápa tévedhetetlensége nem jelenti új dolgok kinyilatkoztatását. A pápa csak tévedhetetlenül megállapítja, hogy valamely igazságot Isten kinyilatkoztatót, tehát az mindenkit kötelez.

Az Egyház ugyanazt tanítja mint Krisztus, tehát tanítása tévedhetetlenül igaz és minden embernek kötelessége azt elfogadni.

30.

Krisztus igaz Egyháza

Krisztus csak egy Egyházat alapított. Ez világosan kitűnik szavaiból: „Te Péter vagy s erre a kösziklára fogom építeni Egyházamat.” Egy alapzatra csak egy épület lehet emelni. Krisztus Egyháza az, melyet Péterre épített. Az Úr sohasem beszélt „egyházairól”, hanem csak Egyházáról. A Megváltó azt akarta, hogy „egy akol legyen és egy pásztor”. (Jn. 10, 16.)

Többféle vallási alakulat van, mely magát kereszténynek nevezi és Krisztusra hivatkozik, mint alapítójára. Közülök azonban csak egy ered valójában Krisztustól, csak egy Krisztus igaz Egyháza. Egyetlen Egyház van, mely valóban Krisztus teljes tanítását őrzi és képes a Krisztustól adott természetfölötti erőt, Isten kegyelmét tagjainak közvetíteni.

Van-e biztos ismertetőjele Krisztus igaz Egyházának? A sokféle keresztény felekezet közül fel lehet-e ismerni az igazit? Igen, mert Krisztus többször szólt Egyházáról és tanításában bizonyos ismertetőjegyeket adott, melyekről felismerhető az általa alapított Egyház. Ezeket az ismertető vonásokat négy csoportba sorolhatjuk.

Krisztus Egyházának négy **ismertetőjegye**: 1. egységes, 2. szent, 3. apostoli, 4. egyetemes (katolikus).

1. Krisztus azt akarta, hogy Egyháza **egységes** legyen. Az utolsó vacsorán is azért imádkozott főpapi imájá-

ban, hogy övéi „egyek legyenek“, mint ahogy ő egy az Atyával. (Jn. 1, 11.) Egyetlen üdvözítő tanítást adott, egy főt rendelt nyája élére. Ezért mondja az apostol is: „Egy az Úr, egy a hit, egy a keresztség.“ (Efez. 4, 5.)

A katolikus Egyház egységes:

a) tanításában, mert mindennél a földkerekségen ugyanazokat a hitigazságokat tanítja.

b) a kegyelem eszközeiben, mert ugyanazokat a szentségeket használja és szentmiséldozatot mutatja be,

c) egyetlen közös fej vezetése alatt áll.

A többi keresztyén felekezetek tanításukban nem egységesek. Már keletkezésükben sem értettek egyet s azóta egyre több szektára oszlottak, melyek mindegyike ugyanarra a Bibliára hivatkozik. A közös hitszabály helyébe az egyéni szentírásmagyarázatot tették a hit alapjává és így könnyen lehetséges, hogy egyik protestáns lekipásztor Krisztust Istennek vallja, a másik csak embernek hirdeti. A görögkeletiek 15 különböző egyházat alkotnak. A szertartások terén ugyanaz a protestáns egyház a különböző országokban felismerhetetlenül más. (Pl. a mi kálvinistáink és a svéd kálvinisták.) Egyetlen más keresztyén felekezetnek sincs közös feje, egységes vezetője. Több közülük állam-egyházzá, nemzeti egyházzá vált s ezáltal nemcsak az egység lehetőségét adta fel, hanem az egyetemességét is.

Katolikus hívő bárhová vetődik a világon, otthon érzi magát a katolikus templomban, mert ugyanazt a szentmisét, ugyanazokat a szentségeket kapja és ugyanazokat a hitigazságokat igaznak valló papságot s hívőtestvéreket talál. A mi magyar szentjeink az egész világ szentjei és más népek nagyjai lelki utitársaink a mennyországba vezető úton. A Szentatyja mindanyunk közös atyja. Egyházunk azért egyetemes, mert egységes.

2. Krisztus akarata, hogy Egyháza szent legyen. Híveinek lelkére köti a lelki tökéletességet. Főpapi imádságában így könyörög: „Atyám, szenteld meg őket az igazságban!“ (Jn. 17, 17.) Az Egyház „Krisztus szűztiszta jegyese.“ (2. Kor. 11, 2.) Tehát Krisztus igaz Egyházának szentnek kell lennie tanításában, mert a tanítás a cselekedetek alapja és indítéka, meg kell adnia azokat a segítségeket, melyekkel szentté válhatnak hívei és azoknak, akik valóban követik

tanítását, szenteknek kell lenniök, szenteket kell felmutatnia.

A katolikus Egyház tanítása szent, mert semmi olyat nem tanít, ami téves vagy erkölcsileg rossz lenne. Igaz tanításához mindig törhetetlenül ragaszkodott, azon változtatni nem engedett még olyan nagytekintélyű tagjai által sem, abból nem engedett még akkor sem, ha üldöztetésébe vagy akár egész népek elszakadásába is került. Követőinek megadja a szentségre vezető eszközöket: az igaz tanítást és Isten kegyelmét. Az Egyház tanítása és szentségei különösen a szentáldozás segítségével sok híve valóban szentté is lett, az erkölcsi tökéletesség magas fokára jutott, hősies mértékben gyakorolta a legkiválóbb erényeket: Isten és a felebarát szeretetét. Minden korban, mindenfajta társadalmi osztályból, a legkülönbözőbb vérmérsékletű és életkörülmények között élők közül nagy számban akadtak szentek az Egyházban.

A többi keresztény felekezetek az igaz és jó tanítások mellett nem szent tanításokat is hirdetnek (pl. a hitjócselekedetek nélkül üdvözít, Isten egyeseket örök kárhozatra szánt, tekintet nélkül életükre). A szentségeket nagyrészt elvetették s ezért nem is mutathatnak fel szenteket. A görögkeletiek tisztelik ugyan a szenteket, de csak elszakadás előtti időből való szentjeik vannak. Amióta a pápától elszakadtak, azóta egyetlen újabb szent nem támadt közöttük. Aki elszakad Pétertől, Krisztustól szakad el!

A felekezetek alapítói sem voltak szentek, hanem gyarlóságokkal és hibákkal terhelt emberek s tanításuk a Krisztustól rendelt fej ellen való lázadás bűnében fogant.

3. Krisztus Egyháza apostoli. Az Úr Jézus ugyanis az apostolokra bizta tanításának elterjesztését. A kis mustármagból, 12 apostol tanításából kell hatalmas fává, világ-egyházzá terebélyesednie.

A katolikus Egyház apostoli:

a) tanításában mindig ragaszkodott az apostoloktól átvett hitigazságokhoz,

b) püspökei az apostolok utódai. A püspökszentelések szakadatlan során visszamehetünk a 12 apostol valamelyikéig, az apostolok valamedig Krisztustól kapták hatalmukat és megbízatásukat és ezt adták tovább „kézrátétellel” az általuk kiválasztott férfiaknak.

Az elszakadt görögkeleti püspökök (Cerularius Mihály és társai) érvényesen felszentelt püspökök voltak s így érvényesen szentelhettek. Ezért a görögkeleti egyháznak ma is vannak valódi pappjai és püspökei. Ők azonban a Krisztus rendelte főtől, a pápától szakadtak el és ezzel kizárták önmagukat Krisztus igaz Egyházából. Az igaz Egyház többi ismertetőjegyeit nem is találjuk meg náluk.

4. Krisztus azt akarta, hogy Egyháza egyetemes legyen. „Elmenvén tanítatok minden népet” — parancsolta apostolainak. „Én veletek vagyok mindennap a világ végezetéig” — ígérte nekik.

Krisztus parancsát egyedül a katolikus Egyház igyekezett megvalósítani minden időben. Egyedül csak a katolikus Egyház egyetemes időben és térben. Időben: mióta Krisztus megalapította, azóta szüntelenül fennáll, mindig voltak pápái, püspökei, pappjai, hirdette alapítója tanítását, kiosztotta a szentségeket.

Ha a katolikus Egyház nem tartotta volna fenn másfél évezreden át Krisztus tanítását, akkor a hitújítóknak már nem lett volna mit támadniuk és reformálniuk! Ma is, akik Krisztust támadják, a katolikus Egyházra törnek az erőszak

A többi felekezetek alapítói nem Krisztustól kapták megbízatásukat, hanem önmaguk léptek föl újításaikkal. (Photius, Luther, Kálvin). A püspöki hivatalt vagy elvetették vagy egyszerűen a hívek választása által töltik be, tehát hiányzik a hatalomnak jogszerű átadása a szentelésben. Püspökeik láncolatát nem tudják az apostolokig visszavezetni.

A többi keresztény felekezet mind később keletkezett.

(A görögkeleti egyház a 11. században, a protestáns egyházak a 16. században.) Ha ők lennének Krisztus igaz Egyháza akkor keletkezésükig hol volt az igaz Egyház? Erre gyenge felelet, hogy az igaz hívők lelkében, mert Krisztus látható szervezetet alapított tanításának fennmaradására.

és ravaszság minden fegyverével. (A pogány mohamedanizmus, a hitetlen felvilágosodás, a jozefinizmus önkényuralma is a katolikus Egyházat tekintette állandó ellenfelének, a többi keresztény felekezetek ellen nem harcolt.) A katolikus Egyházon teljesedett Krisztus jövendölése: „Ha engem üldöztek, titeket is üldözni fognak.” (Jn. 15, 20.)

A katolikus Egyház egyetemes térben is. Komolyan vette minden időben az Úr parancsát: „Tanítsatok minden népet.” A kereszténységet a katolikus Egyház terjesztette el. Már az apostolok is nemcsak fajtestvéreiket, hanem a különböző pogány népeket is térítették. Amint a népvándorlás népei feltűnnek Európában, a pápák hit hirdetőket küldenek és megtérítik a szászokat, íreket, angolokat, germánokat, szlávokat, magyarokat. Az újkori felfedezésekkel és gyarmatosításokkal egyidőben indulnak az Egyház misszionáriusai a Távol-Kelet és Dél-Amerika térítésére. Az Egyház tanít a sarkvidéki eszkimók és a forró égöv négeri közt. Minden nép Egyháza. Annyi hívet számlál egymagában, mint a többi keresztény felekezet együttvéve (380 milliót).

A protestantizmus alapítói a „láthatatlan egyház” és az „általános papság” elvével elvetették az Egyház egységes fejét, szervezetét. Utóbb azonban a kb. 300 féle szektára tagolt protestánsok egyre jobban az egységesítésre és katolikus Egyház intézményeit utánzó intézmények bevezetésére törekednek, ahogyan az eredetileg elvetett szentségeket is igyekeznek külsőségesen pótolni.

Mindebből észszerűen az következik, hogy „csatlakoz-

A többi keresztény felekezetek közül egyik sem egyetemes. Első híveiket nem a hitetlenek közül, hanem a már Krisztus-hívők közül toborozták. Egyes népekhez idomultak és nemzeti egyházakká váltak. (Anglikán egyház, német lutheránus egyház, görögkeleti szláv egyház stb.) Meg is rekédtek egyes népeknél így pl. a görögkeleti egyház a szláv népeknél, a protestantizmus a germán és velük rokon angolszász népeknél. Hittérítő munkát csak nagysokára kezdtek s akkor is rendszerint az anyaország gyarmatosító világi érdekeinek alárendelt szerepben. Az első gyors fellendülés után életerőben és terjeszkedésben egyre hanyatlanak. Híveiknek egyre jobban közeledik az alapítóiktól elvetett katolikus tanításhoz és berendezkedésekhez, másik részük a modern pogányság áldozatává válik. (Racionalista protestánsok.)

nunk kell ahhoz az Egyházhhoz, melyet nemcsak hívei, de ellenfelei is katolikusnak neveznek.” (Szent Ágoston.)

Annál is inkább csatlakoznunk kell az Egyházhhoz, mert egyedül itt találjuk meg Krisztus teljes tanítását és mindazokat a lelki segítőeszközöket, melyekkel örök üdvösségünket elérhetjük. A katolikus vallásban megkapjuk mindazt, ami más vallásokban igaz és jó, a többi felekezetek tévedései, túlzásai és egyoldalúsága nélkül. S csak ott találjuk meg mindazt, ami Krisztus tanításából és kegyelmeiből másutt hiányzik.

Nevem: keresztény. Vezetéknevem: katolikus. Christianus mihi nomen, catholicus est cognomen. (Szent Pacían f 390.)

31.

Az egyedül üdvözítő Egyház

Krisztus a kizárólagos közvetítő Isten és az emberek között. Amint Ő maga mondja: „az Atya mindent a Fiú kezébe adott”, és ezért „senkisémet juthat az Atyához, csak Óál-tala.” Ő „a juhok egyetlen ajtaja.”

Krisztus viszont az Egyházra bízta megváltói munkájának folytatását és **az Egyházat tette meg egyetlen közvetítőnek Isten és az emberek között.** Rábízta tanítását és nyíltan megmondta: aki az Egyházra nem hallgat, ki van rekesztve övéi közül, ahogyan a vámosok és pogányok az ószövetségben ki voltak rekesztve Isten választott népéből. A bűnbessett embert bűneitől csak az Egyház szabadíthatja meg: „Amint engem küldött az Atya, úgy küldelek én is titeket. Vegyétek a Szentlelket. Akiknek megbocsátjátok bűneiket, meg vannak bocsátva, akiknek megtartjátok bűneiket, meg vannak tartva.” Tehát annak bűne van megbocsátva, akinek az Egyház megbocsátja és akinek vétjét az Egyház nem bocsátja meg, annak bűne nem nyert bocsánatot Istennél sem. Krisztus az Egyházra bízta a kegyelem közvetítését az embereknek.

Mindebből világos, hogy aki üdvözülni akar, rászorul az Egyházra. **A katolikus Egyház az egyedül üdvözítő Egyház,** mert Krisztus rábízta igaz tanítását és az örök üdvösség eléréséhez szükséges kegyelmet adó szentségeket.

1. Ebből következik: **Mindenkinek kötelessége katoli-**

kussá lenni, aki üdvözülni akar. Aki felismerte, hogy a katolikus Egyház Krisztus igaz Egyháza és saját hanyagságából mégsem lesz tagjává, saját magát rekeszti ki az örök boldogságból. Hiszen nem akarja komolyan megtenni, amit Isten kíván tőle a mennyország elérésére. Akinek Isten mentőcsónakot küld, mellyel elérheti a biztos partot és nem száll be abba, saját magára vessen, ha elpusztul. Ha a beteg nem fordul ahhoz az orvoshoz, akinek bitrukában van az egyedüli életmentő orvosság, maga okozza vesztét.

Nem következik azonban ebből, hogy mindenki elkárhozik, aki az Egyházon kívül van. Sokan vannak, akiknek nem állt módjukban megismerni az igazságot, talán jóhiszeműen megvannak győződve saját vallásuk igaz-voltáról. Isten nem bünteti őket tévedésükért, melyről nem tehetnek. Ha megtartják azt, amit lelkiismeretük Isten akaratának mond, léleekben készek megtenni mindazt, amit Isten tőlük követel, vágyódnak Isten után és megbánják bűneiket, Isten irgalmából ők is üdvözülhetnek. Nem tartoznak ugyan az Egyház testéhez, de hozzátartoznak lelkileg az Egyházhoz. A mennyei Atya különös gondviselő jósága hazavezetheti olyan gyermekeit is, akik útnak indultak az atyai ház felé, de útközben eltévedtek. Természetesen nehezebben üdvözülnek, mert megvannak fosztva az üdvösség sok eszközétől, így elsősorban a szentségek és szentmise nagy kegyelmi erejétől.

Nem üdvözül az a másvallású, akiben komoly kétely támad és kényelmességből nem jár utána az igazságnak vagy aki felismerte, hogy a katolikus Egyház az egyedül üdvözítő Egyház és emberi tekintetből, földi érdekből mégsem csatlakozik az Egyházhoz.

Az sem következik a fenti igazságból hogy minden katolikus üdvözül. Az örök üdvösséghez ugyanis két dolog szükséges: az igaz hit és az érdemszerző élet. Aki eljutott az igaz hitre, de nem él a hit szerint, annak hite holt. Tagja az Egyháznak, de beteg és holt tagja. Amíg azonban az Egyháztól el nem szakadt, az igaz hitet megőrizte, a bűnbánat szentsége által visszaszeresheti még a kegyelmi életet.

2. A katolikus Egyház az egyedül üdvözítő Egyház,. Ebből következik az is, hogy **a hitközömbösség a legveszedelmesebb bűn és az örök üdvösség elérésének legnagyobb akadálya.** Saul nem hitt Krisztusban és üldözte az igaz hitet, de megtért. Pilátus közömbös lélekkel kérdezte: „ugyan, mi az igazság?” és sohasem tért meg.

A hitközömbösség az felfogás: „mindegy, milyen vallásúak vagyunk, csak becsületes és jó emberek legyünk.” Súlyos bűn:

1. a józan ész ellen, mert nem mindegy, hogy az igazságot vagy tévedést valljuk. Kétszer kettő vagy négy vagy öt, de egyszerre négy is meg öt is nem lehet. A különböző vallások egymásnak teljesen ellenkező dolgokat állítanak. A kettő közül csak egyik lehet igaz. S a józan ész azt követeli, hogy az igazat elfogadjam, de csak az igazat fogadjam el. Krisztus vagy jelen van az Oltáriszentségben vagy nincs jelen; a Szűzanyát tisztelni helyes vagy helytelen; a pápa vagy tévedhetetlen vagy nem. A kettő közül azt kell elfogadnom, amelyik igaz. A hiteles pénz és hamis pénz nem egyformán jó!

2. Súlyos bűn a mennyei Atyával szemben, mert feltételezi, hogy az igazmondó Istennek „mindegy” az igazság és a tévedés.

3. Semmibevevése mindannak, amit Isten értünk tett. Miért jött el Krisztus, miért tanított, miért adta életét az igazságért, adott Egyházat, szentségeket, van köztünk az Oltáriszentségben, ha mindegy, hogy mit hiszünk?!

4. Nem is becsületes ember, aki azt tartja, hogy minden vallás egyformán jó. Mert becsületesnek azt mondjuk, aki mindenkinek megadja, ami jár. A hitközömbös ember azonban nem adja meg Istennek, ami Istennek jár, t. i. hogy „lélekben és igazságban imádjuk őt.” Nem mindegy, hogy a mennyei Atyát az igazsággal tiszteljük-e, vagy tévedésekkel, emberek által kitalált badarságokkal.

Az igazság nem tűr megalkuvást, kiegyezést a tévedéssel. Ebből azonban nem következik, hogy a tévedő emberrel szemben ne legyünk türelemmel és szeretettel. **A tévedést és a bűnt gyűlöljük, a bűnöst szeressük.** (Inimicus causae, amicus rei. — Ellensége a bűnnek, barátja a bűnösnek.) Istent teljes szívünkben, teljes elménkből kell szeretnünk, tehát az igazságot kell keresnünk minden erőnkben. Mert Isten az igazság. Viszont felebarátunkat szeretnünk kell mint önmagunkat, tehát végtelen türelemmel, megértéssel, nagylelkűséggel és javát akaró áldozatossággal kell őt kezelnünk. Mert „szeretet az Isten és aki a szeretetben marad, Istenben marad.” (I. Ján. 4, 16.)

Hogyan üdvözülünk az Egyházban?

Az Egyház nemcsak Krisztus tanítását közvetíti számunkra, hanem kegyelmi erejét is örök üdvösségünk elérésére. Szentségei lelkünkre alkalmazzák a megváltást és szétosztják annak gyümölcseit.

Krisztus megváltott bennünket: érdemszerző életével és kereszthalálával nevünkben és helyettünk kiengesztelte Istent. Magára vállalta bűneinket és bűnhődött helyettünk. Jóvátette és eltörölte minden vétünkünket. Ő az Isten Báránya, aki elveszi a világ bűneit.

A megváltás eredménye és hatása: eltörölte a bűnt, s az örök kárhozát büntetését, megszerezte Isten kegyelmét és az örök boldogságot.

Nem törölte el a megváltás a bűn ideigtartó büntetését: a földi szenvedéseket, a halált, a rossz hajlamokat és a tisztítóhely szenvedéseit. Egyrészt, hogy tudjuk: rászorulunk Istenre; másrészt, hogy magunk is vezekeljünk bűneinkért, megtisztuljunk a szenvedésben és kiérdemeljük az örök boldogságot.

Isten megteremtett, sőt megváltott közreműködésünk nélkül, de **nem üdvözít közreműködésünk nélkül**. Megváltásunkból egy kis részt Krisztus hátrahagyott számunkra. Ezt betöltjük Isten parancsainak áldozatok árán való megtartásával, érdemszerző jócselekedetekkel, hivatásbeli kötelességeink hű teljesítésével, a szenvedések Istenért való türelmes elviselésével és önkéntes önmegtágadásaikkal. Vagyis ha Istent teljes szívünkben, teljes lelkünkben, teljes értelmünkkel és minden erőnkben szeretjük. Ezért mondja Krisztus Urunk: „Aki utánam akar jönni, vegye föl mindennap keresztjét és úgy kövessen engem.” Így szerzünk érdemet az örök életre önmagunknak és érdemelhetjük ki Isten kegyelmét másoknak. Szent Pál apostol is azt írja híveinek: „Most örömet szenvedek értetek, s kiegészítem testemben azt, ami hiánya van Krisztus szenvedéseinek... (Kol. 1, 24.)

Az érdemszerzéshez azonban **szükségünk van Isten kegyelmére**. Csak a megszentelő kegyelem állapotában és csak a segítő kegyelem segítségével tehetünk olyan jó cselekedeteket, melyekkel Isten örök jutalmát érdemel-

jük ki. Isten mindenkinek ad elegendő kegyelmet, hogy az örök üdvösséget kiérdemelhesse és elérje.

2. A megváltást az egyes ember lelkére alkalmazzák és annak eredményét, a kegyelmet juttatják lelkünknek a **szentségek**. (Elsősorban a keresztség és a bűnbánat szentsége.)

A **szentségeket** három mozzanat jellemzi: **Krisztus rendelte** a szentségeket, **érzékelhető jel** (szertartás) alkalmazása által **kegyelmet** közvetítenek a léleknek. Krisztus 7 szentséget rendelt és az Egyház kezdettől, az apostolok idejétől kezdve szakadatlanul 7 szentséget használt: 1. a keresztség, 2. a bérmálás, 3. a bűnbánat, 4. az Oltáriszentség, 5. a szentkenet, 6. az egyházirend, 7. a házasság szentsége.

Ezek közül a keresztség (és a halálos bűnbe esett hívőnek a bűnbánat szentsége) az üdvösségre föltétlenül **szükséges**. Ezért sürgős esetben bárki (másvallású is) kereszthet. A szükségkeresztség módja: **víz** öntünk a keresztelendő fejére és közben mondjuk: „**En megkeresztellek téged az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében.**” (E szavakat változtatás és kihagyás nélkül kell mondanunk.)

A keresztség szükségessége kitűnik Krisztus Urunk szavaiból: „Ha valaki újra nem születik vízből és Szentlélekből, nem mehet be Isten országába.” „Aki hisz és megkeresztelkedik üdvözülni.”

A keresztséget annál, akinek nincs módja megkeresztelkedni, pótolja a vágy-keresztség: a szeretet és vágyódás Isten után, s a bűnök megbánása. A vértanuság (vérkeresztség) is pótolja a keresztséget.

A **bűnbánat szentségének** (szentgyónásnak) szükségessége a súlyos bűnbe esett hívő számára kitűnik Krisztus szavaiból, melyekkel a bűnbocsátás hatalmát átadta az apostoloknak: „Akiknek bűneit megbocsátjátok, meg vannak bocsátva, akiknek bűneit megtartjátok, meg vannak tartva.” Semmi értelme sem lenne Krisztus intézkedésének, ha a bűnös az apostolok megkerülésével, nélkülük is nyerhetné bűnei bocsánatát!

Arra a felületes ellenvetésre, hogy „a gyónást a papok találták ki”, azt felelhetjük: mikor? melyik pap vagy pápa? Nem

lehet megjelölni azt a kort, amikor a gyónást bevezették az Egyházban, mert az kezdettől megvolt. Az ősegyházban ritkábban gyóntak a hívek, mert a keresztségben nyert lelki tisztaságot nagyobb gonddal őrizték és ritkább volt a súlyos bűn. Az akkori szigorú bűnbánati fegyelem mellett a pap — ha nyilvánosan elkövetett bűnről volt szó — vezeklésül többnyire a bűn nyilvános bevallására is kötelezte a gyónót. De a fülgyónás is megvolt már az ősegyházban a nyilvános bűnvallomás mellett. A szentgyónás lényege különben is a bűn megbánása és bevallása és a gyóntató ítélkezése Isten nevében a bűnös fölött.

A bűn megbocsátásának feltétele Isten részéről annak bevallása (meggyónása) és a bánat.

Amennyiben nincs alkalmunk a gyónásra, Isten legalábbis a gyónás szándékát várja el tőlünk. Bűneink megbánása azonban minden esetben a bűnbocsánat előfeltétele.

Kétféle bánat jó a gyónáshoz: a tökéletes és kevésbé tökéletes bánat. A **tökéletes bánat** indítéka: Isten szeretete. Legkönnyebben úgy kelthetünk tökéletes bánatot, ha arra gondolunk, hogy Krisztus Urunk mit tett értünk, mennyit szenvedett bűneinkért.

A **kevésbé tökéletes bánat** főindítéka az Istentől való félelem. Kevésbé tökéletes bánat ébred bennünk, ha arra gondolunk, hogy a pokol vagy tisztítóhely szörnyű kínjait megérdemeltük s csak Isten irgalmassága menthet meg bennünket azoktól.

A bűnbánat szentségét pótolhatja eszméletét vesztett betegnél a szentkenet (de csak akkor, ha az illető már megbánta bűneit s akarna gyónni) valamint ha nincs alkalmunk gyónni, a tökéletes bánat. Ezért **életveszedelemben**, ha nincs alkalmunk gyónni, **tökéletes bánatot kell indítanunk**. A tökéletes bánat magában foglalja a gyónás komoly szándékát is. (Aki nem akar gyónni, nem szereti valójában Istent, nem akar mindent megtenni, amit Isten tőle elvár s így nincs is tökéletes bánata.)

3. A **megigazulás** abban áll, hogy a bűn állapotából ismét kegyelem állapotába kerülünk, Ádám bűnös gyermekeiből Isten fogadott fiaivá válunk. Isten tehát eltörli bűneinket, a lélek a megszentelő kegyelem által ujjaszületik, értékessé, kedvessé, szentté válik Isten előtt s jogot nyer az örök mennyei boldogságra.

A lelket még erősebben Istenhez kapcsolják, a meg-

szentelő kegyelmet növelik és az érdemszerzéshez számos különleges segítő kegyelmet adnak a többi szentségek, így elsősorban a szentáldozás.

A szentáldozásban magát az Úr Jézus Krisztust vesszük magunkhoz a kenyér és bor külső színében.

Krisztus jelen van az Oltáriszentségben teljes Istenséggel és egész emberi testével és lelkével. Jelenletét bizonyítja:

a) Megígérte, hogy testét táplálékul adja: „Az én testem valóban étel és az én vérem valóban ital... Ha nem eszitek az én testemet és nem isszátok véremet, nem lesz élet tibennetek. Aki eszi az én testemet és issza véremet, annak örök élete vagyon és én feltámasztom őt az utolsó napon.” (Ján. 6.)

b) Fenti ígérete előtt a csodás kenyérszaporítás csodájával bebizonyította, hogy megváltoztathatja a kenyeret és a vizen járt, vagyis megmutatta, hogy teste nincs alávetve a természet törvényeinek.

c) Az utolsó vacsorán nagycsütörtök este félreérthetetlen szavakkal mondotta a kenyérre: „Ez az én testem, mely értetek adatik” és a borra: „Ez az én vérem, mely értetek kiontatik.” Valóságos testét adta oda értünk a kereszten és valóságos vérét ontotta bűneinkért, tehát itt is valóságos testéről és vérééről beszél. Az apostolok is szó szerinti értették szavait, mert egyik evangelista sem fűz hozzájuk magyarázó megjegyzést, pedig máskor az Úr nehezebben érthető vagy példabeszédként mondott szavait meg szokták magyarázni. Ez esetben azonban a szentírók azt akarták, hogy mindenki szó szerinti értse őket. Ha Krisztus csak átvitt értelemben és jelképesen értette volna szavait, akkor magának is meg kellett volna magyaráznia azokat, hiszen különben ő lenne oka, hogy az emberek közönséges kenyeret Istennek megillető tiszteletben részesítenek.

d) Apostolainak hatalmat adott és megparancsolta, hogy ugyanazt cselekedjék, amit ő tett, változtassák át a kenyeret és bort az ő testévé és vérévé. Az Úr parancsát: „Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre” kezdettől így értelmezte az Egyház, amint az Szent Pál szavaiból is kitűnik.

Az Oltáriszentség hitünk nagy titka. Ésszel föl nem ér-

jük, de igaznak valljuk, mert a mindenható és igazmondó Isten mondotta.

Mivel a szentáldozásban magát Krisztust vesszük, azért minden más szentségnél jobban Istenhez kapcsolja lelkünket. Nemcsak Isten előtt tesz egyre értékesebbé, a megszentelő kegyelmet erősíti bennünk, hanem sok segítő kegyelmet is ad rossz hajlamaink megfékezésére és érdemszerző jócselekedetekre, jó hajlamok (erények) kifejlesztésére. Az önnevelés egyik legnagyobb természetfölötti erejű segítőeszköze. Amilyen gyakran áldozunk és amennyire felhasználjuk a szentáldozás kegyelmeit, annyira vagyunk képesek az Isten előtt értékes életre és szerzünk jogcímet a jók boldog örök feltámadására.

33.

Krisztus áldozata

1. Krisztus feláldozta magát értünk a keresztfán. Megváltó áldozatát megújítja minden szentmisében. Ezért mondja Szent Pál is: „az Úr halálát hirdetitek, míg el nem jó.” A szentmisén tehát úgy veszünk részt, mintha ott állnánk a Kálvária hegyén, ahol a mi Főpapunk és Közbenjárónk nem áldozati állatokat, nem aranyat, hanem a legértékesebbet áldozza föl: testét és véré, életet, hogy Istent kiengesztelje bűneikért és a lázadó ember helyett engedelmes áldozatával imádja mindenható Urunkat és Istenünket. Krisztus engedelmes lett értünk a halálig mégpedig a kereszthalálig.

A szentmise áldozatjellege kitűnik Krisztus szavaiból: „Ez az én testem, mely értetek adatik, ez az én vérem, mely értetek kiontatik. Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.” A misében átváltoztatáskor Krisztus akaratából **ugyanaz a Test van ott, mely értünk a kereszten feláldoztatott, ugyanaz a Vér, mely ott kifolyt. A szentmisét Krisztus áldozati lelkülete és szándéka teszi áldozattá.** A misében is ki akarja engesztelni és nevünkben imádja a megbántott Istent.

2. A szentmise a keresztáldozat megújulása. Ezért minden miseáldozat Isten szemében végtelen értékű. Elég-

séges minden bűn kiengesztelésére, minden kegyelmet kiimádkozhat számunkra, mindennél méltóbb hálaadó áldozat és Isten legtökéletesebb imádása. Érthető, ha az Egyház súlyos bűn terhe alatt kötelez bennünket a szentmiseáldozaton való részvételre minden **vasárnap** és a következő parancsolt ünnepeken:

Karácsony (dec. 25.), **Újév** (jan. 1.), **Vízkereszt** (jan. 6.), **Áldozcsütörtök** (Jézus mennybemenetele), **Úrnapja** (az Oltáriszentség ünnepe), **Szent Péter és Pál** (jún. 29.), **Nagyboldogasszony** (aug. 15.), **Mindenszentek** (nov. 1.) és **Szeplőtelen Fogantatás** (dec. 8.) ünnepén.

A többi ünnep csak tanácsolt (nem parancsolt) ünnep. Tehát nem kötelező bűn terhe alatt a misehallgatás és a munkaszünet. A parancsolt ünnepeken viszont köznapi munkát nem szabad végezni. (Tilos a testi munka, ipari és kereskedelmi tevékenység. Megengedett: a szellemi munka. Felment: komoly szükség, súlyos ok.)

3. A vasárnap megszentelésének szelleme azt kívánja, hogy a szentmisén kívül necsak pihenjünk és megengedett módon szórakozzunk, hanem lelkiileg is megújuljunk, erőt gyűjtsünk a hétköznapi kötelelességteljesítéséhez, küzdelmeihez és kísértéseihez. Ezt tesszük szentbeszéd hallgatásával és lelki könyvek elmélkedő olvasásával.

(Néhány értékes lelki könyv címe: Prohászka: Elmélkedések az evangéliumról, Szalézi Szent Ferenc: Filóthea, Kempis: Krisztus követése, Hetényi: Isten és a lélek. Schütz: Krisztus, Schütz: A házasság, Schütz: Szentek élete, Tóth Tihamér beszédei a Tízparancsról, a Hiszekegyről.

Férfiaknak: Marcell—Koszterszitz: A kemény parancs. Bangha: Világhódító kereszténység. A kat. Egyház isteni eredete. Nőknek: Mojzes: Lányok Isten tenyerén. Csaba M. dr.: Majd ha asszony leszek. Stadler: Valaki vár engem. Stadler: Szeretném, ha szeretnének.)

A szentmisére jó imakönyvvel vagy magyar misekönyvvel menjünk.

(Tartalmasabb imakönyvek: Bangha: Imakönyv. Sík: Dicsőség, békeség. Szentlélek hárfája. (Prohászka imakönyv.) Endrefalvy: Napsugár-imakönyv. (Nagyleányoknak, nőknek.) Endrefalvy: Krisztussal. (Férfiimakönyv.)

4. A szentmise legfőbb részei magától Krisztustól származnak, az Egyház csak megismétli, amit a Megváltó tett az utolsó vacsorán. Az Úr felnézett az égre hálát adott

mennyei Atyjának, megáldotta a kenyeret (felajánlás), megszege és **átváltoztatta** testévé és vérévé, majd tanítványainak nyújtotta (áldozás). A többi imákkal és szertartásokkal az Egyház előkészít a szent cselekményre, a liturgia (közös istentisztelet) aranyfoglalatába zárja a szent titkokat, a Krisztus-rendelte drága áldozatot. A szentmise liturgikus aranyfoglalatának kialakítása már az apostoli korban kezdődött, már ekkor megvolt a bűnvallomás (Confiteor), könyörgés, szentlecke, evangélium s szentbeszéd, majd a prefáció, az élőkről és a holtakról való megemlékezés, a Mi-atyánk kötötte össze a három főrészt.

A jó misehallgatás: ha lélekben együtt haladunk a **pappal**, az **Egyházzal együtt mutatjuk be a szent áldozatot** (magyar missálél!) és az áldozathoz hozzátartozó áldozati lakomán is résztveszünk: **szentáldozáshoz járulunk**. Akkor igazán teljes a szentmisén való részvételünk ha az Úr testét is magunkhoz vesszük. Az ősegyházban az egész keresztény közösség áldozott. Ezért is volt köztük sokkal ritkább a súlyos bűn és ezért tartottak annyira össze, voltak annyira egyek a szeretetben és az egymásért hozott áldozatokban. Az Eucharisztia a szeretet köteléke. Krisztus Teste és Vére összekapcsol bennünket és úgy kell együtt éreznünk, egymást segítenünk, mint ugyanazon test összetartozó tagjai.

39.

A házasság

A házasság nem pusztán csak emberi szerződés, nem az emberek által alkotott vagy a társadalmi fejlődés folyamán kialakult intézmény, hanem Isten műve. **A házasságot Isten alkotta**, mikor az első férfi, Ádám mellé hozzá hasonló segítő társat teremtett az első nőben és egymásnak adta őket: „Szaporodjatok és sokasodjatok és töltsétek be és hajtsátok uralmatok alá a földet.”

A házasság Isten rendelése szerint „egy férfi és egy nő” felbonthatatlan életközössége. Az ókori pogány népeknél, sőt még a zsidó népnél is a házasság eredeti tisztaságát elhomályosította a többnejűség és az elválás, amit „szívük

keményisége miatt" a nagyobb rossz elkerülésére Isten is elnézett. Krisztus azonban helyreállította a házasság eredeti állapotát, sőt **szenstéggé tette**: „Amit Isten egybekötött, ember el ne válassa.” A házasság tehát több mint két ember szövetkezése, Isten köti egybe. Szent Pál apostol a Bibliában a házasságot Krisztus és az Egyház viszonyához hasonlítja, ez pedig szent viszony, tehát a házasság is szent. Krisztus megszenteli Egyházát és a házastársaknak is meg kell szentelniök egymást. Kegyelmet közvetítenek egymásnak, segítik egymást Isten kegyelmével az örök boldogság kiérdemlésében. Ezért szentség a házasság.

Mindebből következik:

1. **A házasság Isten rendelkezéséből felbonthatatlan.** Mikor Krisztust megkérdezték szabad-e az embernek feleségét elbocsátani és mást venni feleségül, azt felelte: „Mindaz, aki elbocsátja feleségét és mást vesz, házasságot tör; és aki férjétől elbocsátott nőt vesz, házasságot tör.” (Lk. 16, 18. Ugyanígy: Márk 10, 11.) Szent Pál is azt írja: „A férjes asszonyt törvény köti az életben levő férfihez, de megszabadul a férfi törvénye alól, ha a férj meghal.” (Róm. 7, 2.) „Azoknak pedig, akik házasságban élnek, nem én parancsolom, hanem az Úr, hogy a feleség a férjétől el ne váljék; ha pedig elválik, maradjon házasság nélkül vagy béküljön meg férjével. A férfi se bocsássa el feleségét.” (I. Kor. 7, 10.) A házasság felbonthatatlansága tehát nem egyházi parancs, hanem Isten rendelkezése. Házasságtörést, bűnt a pápa sem engedhet meg senkinek, ezért nem engedheti meg az Egyház az elváltak újabb házasságát.

Az egyház nem bont fel érvényes házasságot. Megengedheti azonban súlyos okból az u. n. ágytól és asztaltól való elválást, a házastársak különélését. A házasság ez esetben természetesen érvényben marad és egyik fél sem köthet új házasságot mindaddig, míg házastársa él.

Lehetséges, hogy valamely házasságot nem kötöttek meg érvényesen. Ilyenkor az egyházi bíróság megvizsgálhatja az ügyet és kimondhatja a házasság érvénytelenségét. Nem a házasság felbontásáról vagy érvénytelenítéséről van azonban szó, hanem pusztán annak megállapításáról, hogy a házasság sohasem volt érvényes, nem is jött létre érvényes házasság. (Felbonthat és néhány esetben fel is bontott a pápa érvényes, de csak megkötött (ratum et non consummatum) házasságot, melyben a felek egy

percig sem éltek együtt, pl. ha mindketten Istennek akarták szentelni életüket, szerzetbe léptek.)

Ellenvetés: Máté 19, 9. szerint: „aki elbocsátja feleségét, hacsak nem paráznaság miatt, és mást veszen, házasságot tör, és aki elbocsátott nőt vesz el, házasságot tör”. (V. ö. Mt. 5, 32.) Tehát házasságtörés esetén mégis megengedett a válás és az új házassághoz. Így a protestánsok és a görögkeletiek. — Felelet: 1. A Szentírás egyik helyét nem szabad a másikkal ellentétben magyaráznunk. A többi helyeken pedig Krisztus nem ismert semmiféle kivételt a házasság felbonthatatlansága tekintetében és egyszerűen házasságtörésnek nevezi az elválttal való házasságot. (Márk 10, 11; Luk. 16, 18.) 2. Az apostolok is, épen Máténál megütköztek Krisztus határozottságán s azt mondták: „Ha így van az ember dolga feleségével, nem érdemes megházasodni.” (Mt. 19, 10.), tehát ők is úgy értelmezték az Úr szavait, hogy semmiképpen sem szabad elválni. 3. A Szentírás hiteles magyarázata az apostolok és az Egyház gyakorlata. Az Egyház pedig sohasem engedte meg az elváltak házasságát és Szent Pál szavaiból kitűnik, hogy a felbonthatatlanság az Úr parancsa. (I. Kor. 7, 10.) 3. Az Úr Jézus szavai szerint, még Máté fenti szövegezésében is: „aki elbocsátott nőt vesz el, házasságot tör.” Tehát a „paráznaság miatt” való elbocsátás engedménye nem jelenti, hogy újabb házasságot köthetnek, hanem csak a különélés megengedését, az u. n. ágytól és asztaltól való elválást (az egyik fél házasságtörése esetén), amit az Egyház is megenged. 4. Nem is jelenthet mást, mert ha házasságtörés esetében megengedett lenne a teljes elválás és új házasság kötése, akkor az Isten bünt jutalmazna, többet engedne meg a házasságtörőknek, mint a hűségben élőknek. Akkor a házasság felbontásának Istentől megengedett módja a házasságtörés lenne, mert az erkölcsileg megengedetté tenné a válást és az elvált újabb házasságát. Ez pedig nyilvánvalóan nem helyes és nem lehet Isten szándéka.

2. Abból, hogy a házasságot Isten rendelte és Krisztus szentséggé tette, következik az is, hogy **katolikus számára nincs más érvényes házasság, mint a házasság szentsége.** A szentségeket ugyanis Krisztus az Egyházra bízta és ahogyan a bérnálás, bűnbánat, szentkenet szentségét nem kaphatjuk meg másutt (állami hatóság előtt vagy másvallású templomban) épúgy a házasság szentségét sem. Szent Pál sem tesz semmi megkülönböztetést a házassági szerződés és a házasság szentsége között, a kettő tehát egy. Az újszövetségben minden érvényes házasság egyúttal szentség és ami nem szentség nem is érvényes házasság.

EZÉRT, akik elmulasztják a házasság szentségének fölvetését, azok nem élnek érvényes házasságban, hanem halálos bűnben. Mindaddig Isten más bűneiket sem bocsátja

meg, nem gyónhatnak, nem áldozhatnak, más szentségben sem részesülhetnek, míg a bűnt meg nem szüntették (az érvénytelen házasság megszüntetésével, elválással vagy a házasság szentségének fölvételével.)

3. Katolikus hívő másvallásúval is egyedül csak katolikus templomban köthet érvényes házasságot.

A vegyesházasságot az Egyház ellenzi, mivel nehezebben értik meg és boldogítják egymást azok, akik a legfontosabb kérdésekben nem egyformán gondolkodnak és mivel a vegyesházasság könnyen a katolikus fél hitközbösségére vezethet. Kellő okból az Egyház mégis megengedi a vegyesházasságot, ha: 1. a katolikus fél hitét és hite szerint való életét nem veszélyezteti, 2. ha **valamennyi születendő fiú és leánygyermekük katolikus nevelése biztosítva van.** A gyermekek katolikus vallásban való neveléséről szóló ígéretet írásban adja a másvallású fél, (ez az u. n. reverzális), mégpedig a polgári kötés előtt városokban a **polgármester**, vidéken a **főszolgabíró** előtt. (Lehet a járásbíróságokon és közjegyzőknél is. A falu jegyzőjénél, körjegyzőnél nem érvényes!) Az összes gyermekek katolikus vallását biztosító reverzális esetén katolikus templomban megköthetik az érvényes házasságot. Amennyiben ilyen reverzális nincs, Isten előtt érvényes házasság nem lehetséges. **Ha csak polgárilag vagy másvallású templomban esküdnének, a katolikus fél érvénytelen házasságban és súlyos bűnben él s nem oldozható fel, nem áldozhat, semmiféle szentségben nem részesülhet.** (Utólagos reverzális adásával a házasság rendezésére az állami törvények nem nyújtanak módot.)

Nemcsak az Egyház, de egyetlen igaz katolikus hívő sem engedheti, hogy gyermeke az igaz hit tanításától, a szentgyónás, szentáldozás, szentségek és szentmise nagy kegyelmeitől meg legyen fosztva egész életére. A szülő, aki szereti gyermekét, mindent megtesz, hogy az biztosan elérje az örök boldogságot. Ez nem egyházi parancs, hanem a természeti törvény és isteni törvény rendelkezése. Amennyiben saját hitünk vagy gyermekeink hite forogna veszélyben inkább le kell mondanunk bármilyen nagy földi boldogságról vagy előnyökről. Az örök üdvösséget semmi-

ért a világon nem tehetjük kockára, emberek szeretetéért nem adhatjuk oda Isten szeretetét. „Mit ér az embernek, ha az egész világot megnyeri, lelkének pedig kárát vallja?”

A házasság célja.

1. Hogy ketten egymást segítsék a földi boldogulásban és az örök boldogság kiérdemlésében. A házasság célja a kölcsönös segítés, nemcsak egymás földi boldogítása, hanem egymás megszentelése az örök boldogság elérésére.

2. A gyermek. Isten az emberiség fönmaradására rendelte a házasságot. Az egyéni boldogság és a nemi ösztön megengedett kielégítése nem öncél a házasságban, hanem alá van rendelve az emberiség és a nemzet közös nagy céljának. Isten azért helyezett a szerelembe lelki boldogságot és a nemi ösztönbe érzéki élvezetet, hogy a szülőket kárpótolja a gyermekért hozott áldozatokért. A Teremtő Isten és a természet ellen való **súlyos bűn minden olyan szándék és cselekedet, mely megakadályozza vagy kizárja a gyermekáldást.** A fejlődő élet megőlése a legsúlyosabb bűnök egyike, ezért is sujtja az Egyház kiközösítéssel.

3. A házasság célja a nemi ösztön bűn nélkül való kielégítése. A házasság a nemi ösztön kielégítésének egyetlen erkölcsileg megengedett módja. Mindenkinek kötelessége vagy a házasságkötés vagy a szűztiszta élet. A házasságban az egymás iránt való szeretet és a gyermek érdeke együtt a nemi ösztön testet és lelket romboló féltelenségének természetadta fegyelmezője.

A boldog házasság feltételei.

A boldog házasság három dolgon alapul: lelkek találkozás, testi vonzalom és Isten áldása.

a) Csak azok lesznek boldogok egymással, akik egyformán gondolkodnak a legfontosabb kérdésekben (vallás, örök célunk, a házasság célja) és akik egymásban lelki értékeket találnak. A szerelem érzéki fellobbanása után az önzés megmérgezi a házasságot, ha nem lép helyébe egymás értékeinek megbecsülése és a szeretet áldozatkészsége.

b) A házasság testi viszony is. Ezért testileg is egymáshoz vonzódo házastársak szövetségéből születnek életerős gyermekek. Ahogyan nagy meggondolatlanság házasságot kötni súlyos erkölcsi vagy jellembeli hibában szenvedővel (alkohol, morfium, kártyaszennedély rabjával), épúgy szerencsétlen lépés súlyos és állandó betegséggel terhelhez kötni életünket. (Vérbajban, szervi szívbjában, tüdőbajban szenvedővel házasságra lépni.) A beteg és nyomorék gyermek is üdvözülhet, sőt Isten bőven kárpótolhatja ártatlan szenvedéséért az örök életben. Mégis lelkiismeretlenségnek látszik és bűn a szeretet ellen, ha a betegség és nyomorúság keresztjét oktanul megsokszorozzuk.

c) Nincs tartós és maradandó boldogság a földön és nem érhetjük el örök boldogságunkat Isten segítségével és kegyelme nélkül. Csak Isten kegyelme adhat erőt a hűséghez, változtathatja át az érzéki szerelem önzését egymást boldogító önzetlen szeretetté. A házasság szentségének kegyelmei viszont bőven adnak erőt a hűséghez, egymás segítségéhez és boldogításához, a gyermekek neveléséhez.

Mit kell a házasság előtt tennünk?

A TÁVOLABBI KÉSZÜLET a házasságra:

Önmagunk értékes emberré való nevelése, mert csak értékes emberek tehetik egymást boldoggá. Az erények kifejlesztése, az önmegtágadás és szeretet gyakorlása, az élő hit a házassági boldogság biztosítékai.

A szűztisztaság megőrzése a házasság előtt, mert ezzel óvjuk meg testünk egészségét, érdemelhetjük ki Isten segítségét a tartós házassági boldogsághoz és az egészséges gyermekeket.

Mindazon gyakorlati ismeretek elsajátítása, életünk anyagi megalapozása, melyek a család fenntartásához szükségesek.

A HÁZASSÁG ELŐTT egy hónappal a lakóhelyünk plébániáján jelentkezünk. (Csak egyházi keresztlevelünket kell bemutatnunk.) Az esetleges akadályok alól a plébános útján felmentést kérünk az egyházi hatóságtól. A katolikus élet és a házasság szentségének főbb tudnivalóit átismételjük. („Jegyesoktatás.”) A házasságot 3 vasárnap vagy

parancsolt ünnepen kihirdetik, (a templom kapuján levő hirdetőablára kifüggesztik).

A házassági **akadályok** kétfélék: tiltók és érvénytelenítők. Tiltó akadály esetén nem szabad házasságot kötnünk, míg csak az akadály meg nem szűnt vagy felmentést nem kapunk. Ha azonban a házasságkötés megtörténne, a házasság érvényes. Érvénytelenítő akadállyal nem lehet érvényes házasságot kötni. Némely érvénytelenítő akadály alól is adhat az Egyház felmentést (pl. megengedheti katolikusnak meg nem keresztelttel való házasságát), míg egyes érvénytelenítő akadályok alól a pápa sem adhat felmentést, mert a házasság az erkölcsbe, Isten törvényébe ütköznék. (Érvényes házasságból elválttal való házasságkötés.)

Vegyesházasság esetén a polgári kötés előtt reverzalist adatunk (írásbeli ígéretet) a másvallású jeggyessel, hogy összes gyermekeink katolikus vallásúak lesznek. A reverzalist a polgármesteri vagy a főszolgabírói hivatalban kell adni.

A házasságkötés napján meggyónunk és szentáldozáshoz járulunk, hogy kegyelem állapotában vegyük a szentséget.

Házasságkötés után a házasság szentségének kegyelmeit gyakran felújítjuk magunkban, s segítségükkel igyekszünk egymást boldoggá tenni a földön, értékesebb emberekké nevelni és segítjük egymást a mennyország kiérdemlésében.

35.

Együtt az Egyházzal

1. A test egyes tagjai csak akkor élhetnek, ha összeköttetésben vannak a testtel és a test vérkeringése élteti és táplálja őket. Az Egyház Krisztus titokzatos teste és mi mindannyian tagjai vagyunk. Csak addig van élet bennünk, amíg a kegyelem vérkeringése táplálja lelkünket az Egyház szentségei és liturgiája által.

A liturgia (közös istentisztelet) különleges értékei, lelkünket tápláló ereje nyilvánvaló, ha tudjuk:

1. A liturgia az Egyház közös imádsága, tehát minden egyéni imádságnál értékesebb és hathatósabb Istennél. Az Egyház Krisztus nevében könyörög, mint Krisztus ked-

ves és szeplőtelen jegyese jár közben értünk. Krisztus érdemeiért talál meghallgatásra Istennél. Az Egyházban élt szentek és élő szent lelkek érdemeiért imája kedves Istennél.

2. Közös imádság ránevel, hogy kicsinyes egyéni önzésünket, hangulatainkat levetve az igazán fontos dolgokat kérjük Istentől és önzetlenül mindannyiunkért, Isten országának nagy ügyéért is imádkozzunk. Megtanít Krisztus szándékai szerint imádkozni. Az Egyház könyörgéseiben gyakran szerepelnek a földi bajok közt szenvedő ember kérései és szükségletei, mégis szenvedélyességtől mentes nyugodtság, Istenbe vetett nagy bizalom, minden túlzástól való mentesség jellemzi őket. Nevelő erejük épen az, hogy az imában Istent keressük és ne önmagunkat. Necsak azért imádkozzunk, mert jólesik, pillanatnyi előnyt várunk Istentől, necsak kérjünk, hanem hálát adjunk, imádjuk őt és megnyugodjunk benne. Tömörségük és kevésbé érzelmes fogalmazásuk ellenére sokkal több szeretet van bennük mint a legtöbb egyéni imában.

3. A liturgia szemléletesen élénk állítja Krisztus tanítását, földi életét. Jelképei és imádságai állandóan új indítékokat adnak a jócselekedetekre és érdemszerző életre. Az egyházi év ünnepein lélekben odaállít a Megváltó mellé, hogy végigkísérjük őt földi életén. Aki az Egyházzal együtt éli át az egyházi évet a liturgiában, bekapcsolódik Krisztus követésébe.

4. A liturgia nemcsak szépségével, gondolataival, jelképeivel visz közelebb Istenhez, hanem egyúttal természetfölötti erejének, a kegyelemnek is közvetítője.

2. A hitet, amit kaptunk, tovább kell adnunk! Talentu-mainkat kamatoztatnunk kell mások javára! Az Egyházzal együtt kell dolgoznunk Isten országának megvalósításán! Az Egyház mi vagyunk. Mindannyian a „szentek közösségéhez” tartozunk s Isten házanépe vagyunk. Együtt kell éreznünk az Egyházban köztünk élő, az embereket üdvözíteni akaró és a gonosztságtól szenvedő Krisztussal!

Ennek a Krisztussal együttérző, érte áldozatokat hozó és dolgozó munkának kerete: az egyházközségi élet. Tehetségünk, hajlamaink, körülményeink szerinti formában

vegyünk részt saját egyházközségünk munkájában. Így vá-
lunk az Egyház élő tagjaivá. Krisztus maga megmondotta:
„Aki megvall engem az emberek előtt, én is megvallom őt
Atyám előtt.” S ugyancsak Ő hangsúlyozza, hogy „amit a
legkisebbnek cselekedtek, nekem cselekedtétek.” Aki nincs
vele, ellene van és aki nem gyűjt vele, szétszór, aki nem
épít vele, rombol. Krisztus a föld sójává, a romlást akadá-
lyozó erővé, a sötétségben példánkkal világító fénné akar
tenni bennünket. „Lehetetlen, hogy lelkünk legyen és az ki
ne sugározzék környezetünkre!” (Prohászka.)

**Erősek vagytok és az Isten ígéje megmarad bennetek s
a gonoszt legyőztétek! (Szent János I. lev. 2, 14.)**

TARTALOM:

Előszó	— — — — —	5
--------	-----------	---

Bevezetés

1. A hit és hitvédelem	— — — — —	8
2. Az okság elve	— — — — —	12

Van Isten

3. Isten létét bizonyítják a keletkezések és változások a világban	— — — — —	14
4. Isten létét bizonyítja a világban uralkodó törvényszerűség	— — — — —	15
5. Isten létét bizonyítja a világban fellelhető célratörés	— — — — —	17
6. Az atheizmus (istentagadás)	— — — — —	19
7. A materializmus	— — — — —	20
8. A pantheizmus	— — — — —	22
9. A gyakorlati istentagadás	— — — — —	23

Az ember szellemi lelkével képes Isten megismerésére és akaratának teljesítésére

10. Az emberi lélek	— — — — —	26
11. Az ember teste	— — — — —	29
12. A szabadakarat	— — — — —	33
13. Lelkünk halhatatlan	— — — — —	37
14. A test és lélek viszonya. Lelkünk önálló szellem	—	39

Isten adott kinyilatkoztatást (természetfölötti vallást)

15. A vallás	— — — — —	42
16. Erkölcs és vallás	— — — — —	45
17. Az igaz vallás (isteni kinyilatkoztatás) felismerése	—	48
18. Vallásunk igazságaiban megnyilvánuló isteni bölcsesség	—	49
19. A krisztusi erkölcs tan isteni ereje	— — — — —	50
20. Az evangélium gyors terjedésében és átalakító hatásában megnyilvánuló isteni erő	— — — — —	51
21. A pogány vallási rendszerek és a kereszténység	—	55
22. A Biblia megbízhatósága	— — — — —	58
23. Ki Jézus Krisztus?	— — — — —	61
24. Mit bizonyítanak Krisztus csodái?	— — — — —	63
25. Mire utalnak Krisztus jövendölései?	— — — — —	66
26. Krisztus feltámadása	— — — — —	69

Isten kinyilatkoztatását változatlanul megőrizte az Egyház

27. Az Egyház alapítása és szervezete	— — — — —	71
28. Az Egyház feje	— — — — —	74

29. Az Egyház rendeltetése és tévedhetetlensége	—	—	76
30. Krisztus igaz Egyháza	—	—	79
31. Az egyedül üdvözítő Egyház	—	—	84
32. Hogyan üdvözülünk az Egyházban?	—	—	87
33. Krisztus áldozata	—	—	91
34. A házasság	—	—	93
35. Együtt az Egyházzal	—	—	99

Isten a szeretet — Deus charitas est.

(Szent János I. lev. 4, 16.)

